

Verzamelde romans. Deel 49. Het schandaal der Blauwbaarden

Simon Vestdijk

bron

Simon Vestdijk, *Verzamelde romans. Deel 49. Het schandaal der Blauwbaarden*. Uitgeverij Nijgh & Van Ditmar, Den Haag / Rotterdam 1979

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/vest002scha06_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

I Het geschaduwde congres

Het moordende verkeer in Florence was niet het enige dat mij deed beseffen er verkeerd aan gedaan te hebben een ‘historische’ roman te wijden aan deze stad. Voor die roman had ik mij slecht voorbereid; mijn historische noties stonden in hoofdzaak uit toeristische boekjes vol oncontroleerbare grootspraak; ik had Florence ook nooit bezocht; maar, zoals dat gaat, met de sfeer ervan had ik, al schrijvende, toch wel contact menen te hebben. Maar nu ik er in werkelijkheid was, merkte ik, dat er van mijn boek niets deugde. Dat mijn Florentijnen nooit in deze stad hadden kunnen wonen, leven, werken, eten, drinken of ook maar liefhebben, dat de gebouwen nooit in die schoonheid hadden kunnen baden, waarmee ik hen in het wilde weg had overgoten, en dat de Renaissance een zaak was geweest, waarvan niemand het rechte afwist, dus ook ik niet. Voortdurend dat gevoel van anachronismen als vuistslagen op het oog. Beroemde beeldhouwwerken voor en naast het Palazzo Vecchio maakten de indruk van de meest smakeloze aller exposities, en zelfs onsmakelijke, want de volkse bijnaam van de witmarmeren Neptunus bij de gelijknamige fontein - de ‘dikke witte’ - leek mij, hoe vernietigend ook, nog gematigd naast de onfatsoenlijke werkelijkheid. Met zijn toren als een knots beledigt het Palazzo zelf iedere zin voor proporties, en de Uffiziën zijn precies de kantoren, die zij vroeger in werkelijkheid zijn geweest. Geen wonder, dat ik pertinent weigerde kennis te nemen van de aldaar geadmistreerde schilderijen. In het Palazzo Vecchio had ik mij nog wel laten zien, de eerste dag, om de toespraak aan te horen van een beminnelijke en ijdele burgemeester, die met vermoeiende gebarentaal en veel te veel woorden de historische wetenschap welkom heette binnen

de muren van zijn eigen Florence. Daarna heb ik alleen nog een lezing bijgewoond in het Palazzo Pitti. Over Guicciardino, de beroemde historicus, geboren in 1483. In Florence uiteraard. Gevolgd door een gezamenlijk bezoek aan de belendende Bobolituinen. Deze tuinen worden bewaakt door al weer een ‘dikke witte,’ nog onfatsoenlijker dan Neptunus aan de overkant. Zijn paterachtig dikke buik met aanhangselen slaat alles op dit gebied. Hij heet Bacchus. Volgens anderen is hij een hofnar. Maar waarom kan er geen hofnar geweest zijn die Bacchus heette? Dat zijn nu juist de problemen, die ik had moeten oplossen, alvorens mijn historische roman te schrijven. In de Bobolituinen ben ik verdwaald. Maar denk niet, dat ik mijn historische vrienden op een holletje achternaliep. Ik ging een kop koffie drinken in een soort uitzichttoren, met het gezicht op de stad, van mij gescheiden door de groene Arno.

Even te voren was ik in kennis gekomen met Nathaniel-Allan Wilkie, een Amerikaans historicus, die zich van mij meester had gemaakt omdat ik een Hollander was. Erg snedig van hem dit te ontdekken, want mijn speldje met ‘Olanda’ erop had ik in de hotelprullemand achtergelaten. In de Bobolituinen was Wilkie er overigens niet bij. Hij was in het Palazzo Pitti opgehouden door de schilderijen, en klaagde na afloop over de slechte belichting. Toen ik hem vertelde, dat ik in Florence was voor mijn gezondheid, onder streng museumverbod, verbaasde hij zich, en hield mij voor, dat de dode Italianen toch altijd nog iets interessanter waren dan de levende. Wat ik bestreed: dode Italianen hielden wel geen congressen meer, maar zij legden een verstikkende druk op congressen, die voor de organisatoren niet zo zeer interessant was als wel in hoge mate ontmoedigend. In tegenwoordigheid dier dode Italianen, in hun protserige gouden lijsten, kreeg ieder historisch congres meteen iets van een pauselijk concilie. Hierop lachte Wilkie, waaruit ik opmaakte, dat hij tenminste niet katholiek was, en niet geloofde dat ik het was.

Maar in gemoede, waarvoor was ik anders in Florence dan voor mijn gezondheid? Mijn aanwezigheid in die stad kon zich alleen maar op schijnargumenten beroepen, om niet te zeggen smoesjes. De ‘historische’ roman, waar ik over sprak, was niet alleen in het Italiaans vertaald, maar had ook successen geboekt onder de lezers in dat land. Blijkbaar slikken de Italianen alles. Zoveel is

zeker, dat ik alleen aan deze geslaagde speculatie van uitgevers de uitnodiging te danken had om het historisch congres in de al te beroemde Arnostad bij te wonen. Ik was voor deze lieden een internationaal bekend historicus geworden! Dit beviel mij maar matig, te meer omdat ik, voor zover ik dat had kunnen nagaan, de enige schrijver was onder zoveel professoren, leraren, archivariissen en blauwkousen. Dit laatste is geen misplaatste grap. Italië telt onder zijn knapste geschiedkundigen evenveel vrouwen als paters, en de beroemdste Italiaanse specialist in het napluizen, betrappen of vergoelijken van middeleeuwse pausen is een welgedane Zuid-Italiaanse boerin, wier naam ik vergeten ben. Oók een 'dikke witte,' maar dan weer anders. Meer vergeestelijkt, zou ik zeggen. Tijdens de lezing in het Palazzo Pitti zat ik vlak naast haar, en toen de tocht mij deed kuchen, presenteerde zij mij uit een zakje gesuikerde amandelen. Om mij te revancheren had ik alleen sigaretten bij de hand; ik stak er zelf een op, als enige in die overvolle Renaissancezaal.

Behalve met Wilkie had ik toen al een soort congresvriendschap gesloten met dr. Giovanni Lampugnani, een oudachtige lector uit Milaan, en van ouder op ouder uit die stad afkomstig, hoewel er, naar hij mij toevertrouwde, ook elders Lampugnani's werden aangetroffen, tweede garnituur, maar daarom niet minder onvermoeibaar de burgerlijke vrijheid verdedigend, zoals zij altijd gedaan hadden. In Milaan hadden zijn voorouders zich tegen de Sforza's gekeerd, met weinig succes helaas, want de Sforza's waren fielen. Deze tamelijk burleske mededelingen hadden geen zelfverheffing ten doel, want daarvoor was deze vergrijsde en goedgeklede en -geschoeide geleerde, met zijn dunne lippen en een gezicht vol rimpeltjes en een licht spraakgebrek in de buurt van de s-klanken, veel te bescheiden en te democratisch; hij wilde er, waarschijnlijk beducht om door mij met vreemdelingenvragen bestookt te zullen worden, alleen maar mee aangeven, dat hij niets van Florence afwist. Hij kende Milaan, het oude Milaan, en daarmee basta. Florence was een blinde vlek in zijn historisch gezichtsveld. Toen ik zei, dat wij elkaar dan de hand konden reiken, legde hij een zekere onthutstheid aan de dag, en meende er mij aan te moeten herinneren, dat ik toch een beroemde roman over Florence geschreven had. Dus moest ik ook alles van Florence afweten. In zijn beweegredenen had ik mij dus ver-

gist, maar ik liet mij ontvallen, dat hij de roman dan zeker niet gelezen had, anders zou hij weten, dat ik de Medici's hield voor een bekende lijfartsenfamilie uit die stad. Hoewel hij hier hartelijk om lachte, kende hij geen zakelijke betekenis toe aan wat hij nu voor mijn bescheidenheid hield, en was er niet van af te brengen, dat ik door Florence flaneerde als door mijn geboorteplaats. Toen ik hem vroeg hoe hij achter mijn personalia was gekomen, verwees hij mij naar een lijst, waarop de namen van alle congressisten voorkwamen, met de meest vleierende en, zoals in mijn geval, de meest onjuiste bijzonderheden.

De tweede dag had ik genoeg van het congres. Een uitstapje naar Fiesole, en misschien naar Siena of Pisa, met de bus, wilde ik nog wel meemaken, maar voor mij geen lezingen meer, en nog steeds geen musea; en dus installeerde ik mij 's morgens achter een kop koffie tegenover die topzware toren van het Palazzo Vecchio, en bekeek de voorbijgangsters. De 'dikke witte' bij zijn fontein bekeek mij, nogal goedkeurend, en meer naar rechts was de naakttentoonstelling onder het afdakje nog steeds aan de gang. Het verkeer was weer uitgesproken onmediceïsch; ik verbaasde mij erover, dat de auto's niet tussen de stoelen en tafeltjes doorreden op het terras waar ik zat. Italianen rijden alsof zij door de Heilige Maagd achternagezeten worden, met een even soevereine als onfascistische minachting voor alle verkeersregels, al moet ik erkennen, dat er in het gebruik van de knalpotten der brommers enige verbetering gekomen schijnt te zijn. Zij snijden, versperren, botsen zelfs, in betrekkelijke stilte.

Opeens ontdekte ik op het plein twee heren, van wie één de hand opstak, blijkbaar tegen mij. Het congres, dacht ik, onbehagelijk te moede, ze komen mij halen, ik moet erbij zijn... Nu, zo erg was het gelukkig niet, al waren het inderdaad twee congresgangers, die mij daar tegenover de Renaissancistische kermis hadden zien zitten, namelijk dr. Lampugnani en de Amerikaan Wilkie. Nathaniel-Allan Wilkie, die zich nu ook al bij de grijsharige lector scheen te hebben ingedrongen, en onder deze dekking mij opnieuw kwam belagen. Maar, hoewel hij mij minder goed beviel dan Lampugnani zelf, tegen zijn gezelschap had ik toch geen overwegend bezwaar. Hij leek mij de ergste klit van het hele congres, en sinds hij mij verteld had, dat bij de laatste overstroming in Florence de Arno het Baptisterium had 'bedol-

ven,' had ik geen hoge dunk van zijn waterbouwkundige kennis. Als historicus zou hij wel erg lokaal georiënteerd zijn, - maar dat gold ook voor Lampugnani, om van mijzelf maar te zwijgen. Hij was erg bruin en mager en uitgedroogd, jongensachtig ondanks zijn middelbare leeftijd, kauwgom kauwend tot op congressen, naïef, belangstellend, en indringerig als een oud wijf, al was hij in zijn optreden nogal gereserveerd. Lampugnani, al had men voortdurend het gevoel door hem zachtjes voor de gek gehouden te worden, leek mij goederhartiger, maar Wilkie deed erg behulpzaam, en bij onze eerste ontmoeting had hij al aangeboden bij een kiosk een Hollandse krant voor mij te kopen; daar stonden wij misschien allemaal in, in die Hollandse krant. Toen de beide heren zich na de begroeting aan mijn tafeltje neerlieten, vroeg ik mij af hoe de conversatie gevoerd zou worden. In Wilkie's Italiaans stelde ik weinig vertrouwen, in het mijne vrij veel. Maar Wilkie zei in het eerst geen woord, en wat mij betrof, bij Lampugnani's eerste opmerking moest ik al verstek laten gaan.

'Ik zei zojuist tegen onze Amerikaanse vriend, - u kent hem al, niet waar? - dat u blijkbaar last van toneelkoorts had.' - Hoe hij dat in het Italiaans zei weet ik niet meer, maar ik trok een hulpeloos gezicht, en hij verduidelijkte, vrij summier:

'Lezingen.'

'U bedoelt toch niet, dat ik een lezing moet houden?'

'O neen, alleen luisteren, Signore. Maar als u ijverig genoeg luistert, vatten ze u óók.'

'Ik laat me niet vatten,' zei ik met een lachje, 'er is ook geen enkel onderwerp... Overigens bedankt voor de waarschuwing.'

'Het zou toch wel interessant zijn hem over zekere roman te horen.' - Dit was tot Wilkie gericht, die beleefd toeluisterde. - 'Signor Bohlen heeft een roman geschreven, die hier in Florence speelt. Een uniek werk.' - Moeizaam vertaalde hij deze mededeling in het Engels. Wilkie's gezicht helderde op, en hij zei, wat mij erg van hem meeviel:

'U wordt daar misschien liever niet aan herinnerd, Mr. Bohlen?'

'Liefst zo weinig mogelijk,' zei ik, eveneens in het Engels, en vertaalde dit weer voor Lampugnani, wiens kleine grauwe ogen tussen Wilkie en mij heen en weer schoten, en die nu met een geruststellend gebaar zich verbond om niet meer uit de school te

klappen. Vervolgens schetste hij zijn eigen positie op deze warme zomerochtend.

‘Wij spijbelen vanmorgen, en ik persoonlijk wens hier nog enkele dagen mee door te gaan. Ik mag alleen niet op de lezing van Professor Arturo Cervone ontbreken, want dat is een intieme vriend van mij, die bovendien over het 14de-eeuwse Milaan zal spreken: over de Visconti's en hun wanbewind, dat hij, als het een beetje meeloopt, met dat van de Sforza's zal vergelijken. Bijval verzekerd, althans van mij. Ik hoor graag over moordenaars, - mijn lust en mijn leven. Professor Cervone is ook echt iemand om een historisch thema aan te passen aan recente politieke gebeurtenissen hier in Italië. Benito Sforza: die naamcombinatie rolt hem zó maar uit de mond. Uiterst vermakelijk om aan te horen. Een bijzonder aardige, bijzonder joviale man. Een vriend van mij. In Milaan heeft hij veel invloed op de hoogleraarsbenoemingen in onze faculteit... Men kan natuurlijk lachen om hoogleraarsbenoemingen, in welke faculteit ook, en zeker aan zo'n twijfelachtige universiteit als de Milanese, maar...’
- Lampugnani's ogen namen een dromerige uitdrukking aan, waarna een half sarcastisch half belust glimlachje zich om zijn dunne lippen grifte. Hij eindigde: ‘Maar Cervone is nog niet gearriveerd, dus...’ - Zijn stem stierf weg, verwachtingsvol, alsof hij de stille hoop koesterde, dat de hooggeleerde Cervone een auto-ongeluk had gekregen. Zijn persoonlijke houding tegenover het hoogleraarschap was mij nog allerminst duidelijk.

‘Ik spijbel ook, en wel principieel. Maar misschien ga ik nog mee naar Siena.’

‘Wat een plannen. Waarom Siena juist?’

‘Ik moet toch wát doen...’

‘Het is in het geheel niet nodig om naar Siena te gaan. De Dom zal u tegenvallen. Het gewone schaakbord, vol wansmaak, sterk overschat. Wanneer u iets aardigs wilt zien...’

‘Hè ja, iets aardigs,’ zei ik spottend, ‘desnoods hier in Florence.’

‘U kent Florence. Het is nu eenmaal zo, dat wanneer men eenmaal een stad ként...’

‘Ik ken Florence nu ook,’ zei Wilkie in gebroken Italiaans, daarmee bewijzend, dat hij het gesprek vrij behoorlijk had kunnen volgen, ‘ik ken het niet goed genoeg om mij met u beiden te kunnen meten.’ - Lampugnani en ik wisselden een geamuseerde

blik. - 'Maar wel goed genoeg om er in Amerika over op te kunnen snijden.'

'Dan moet u uw terrein van werkzaamheden verplaatsen,' verklaarde Lampugnani, en keek mij aan alsof hij mij verlof ergens voor vroeg. Eerst dacht ik, dat hij op mijn roman wou terugkomen, maar dat was het toch niet. - 'Wanneer u mij toestaat u beiden uit te nodigen, dan gaan wij vandaag nog naar het vreemdste stadje van heel Italië. Ik moet daar zijn om iets op te sporen, iets dat zelfs met de Italiaanse geschiedenis te maken heeft, ofschoon meer met de geschiedenis van betrekkelijk kleine luiden dan van pausen en keizers.'

'Ik ga graag mee,' zei Wilkie, 'ik voel mij hier volkomen misplaatst, zowel op als buiten het congres. Ik kan mij niet meer in de Italiaanse geschiedenis gaan verdiepen, maar kleine luiden zijn overal interessant.'

'U moet uw verwachtingen natuurlijk niet te hoog spannen. Ik neem u beiden in mijn auto mee, en u krijgt inzage van mijn bevindingen. De kosten zijn niet voor mij.'

Weer streken zijn ogen over mij heen. Ik begreep, dat hij niet welgesteld was, en Wilkie van neigingen tot klaploperij verdacht. Ten onrechte: Wilkie was wel een klit, maar geen parasiet, en niet onbemiddeld, naar mij later is gebleken.

'Het klinkt erg aantrekkelijk,' gaf ik te kennen, 'hoewel voorlopig alleen door de kans om dit congres te ontlopen, waar ik nog meer misplaatst ben dan Signor Wilkie, - en natuurlijk door het vooruitzicht van het aangename gezelschap. Als u érg geheimzinnig wilt zijn over dat vreemde stadje, dat mij Siena moet doen vergeten...'

'Siena, en Pisa, en Volterra. En Florence natuurlijk.'

'Dat is al vast meegenomen,' zei ik met een zucht, 'ik geef toe, dat het verleden moeilijk is te grijpen, maar zoals hier, waar iedere middeleeuwse sfeer ontbreekt... Een bazar in smalle straatjes vol auto's, meer niet. Dan liever een vreemd stadje, waar ú raadseltjes over opgeeft.'

'Het is niet mijn bedoeling raadselachtig te zijn,' haastte Lampugnani zich te verzekeren, 'maar ik beloof u: wanneer u érgens nog een historische roman wilt schrijven... Daartoe opgewekt, zo niet door het stadje zelf, dan door mijn gegevens, die daar aangevuld zullen worden.'

‘Als Mr. Bohlen niet wil, doe ik het,’ zei Wilkie met merkbare zelfspot.

‘Laten we het dan met ons drieën doen,’ zei ik, ‘dat is in de romanliteratuur nog niet eerder vertoond. Wél met zijn tweeën, maar niet met zijn drieën, en zeker niet met inachtneming van zulk een boeiende verscheidenheid van landaard. Ik neem aan, dat onbekende - mij vooralsnog onbekende - vreemde stadjes nergens zo goed in zijn als in het opwekken van collectieve inspiratie.’

‘En de middeleeuwen niet te vergeten,’ zei Lampugnani, ‘daarvoor moet u ook niet in dit verfoeilijke nest zijn, met zijn Palazzi als noodwoningen na de overstroming. Het plaatsje, dat ik bedoel, is in de middeleeuwen in slaap gevallen, men wandelt er rond in de 14de-eeuw, - op zijn hoogst. Het hotel is goed; ik ben er nooit geweest, maar ik heb de beste referenties. Het verleden zit daar zelfs in de bedden en de vaste wastafels. Het is een heel bijzonder oud stadje.’

‘Mag ik raden?’ vroeg ik, ongeduldig wordend, ‘Rome.’

De lector verloor zijn ernst niet. - ‘Rome behoort niet tot Italië, Signor. Net zomin als Venetië. De Romeinse geschiedenis is op een afzonderlijk blad geschreven. Te verwaarlozen.’

‘En dat uiterst geheimzinnige stadje...’

‘Signore Wilkie moet ook nog raden,’ zei Lampugnani, die zich ondanks zijn strak gezicht kostelijk scheen te amuseren.

‘Het was in het geheel niet mijn bedoeling ons uitstapje met mysteriën te omringen. Signor Bohlen heeft mij aan de gang gemaakt, ik geloof, dat hij een snaak is. Maar het is San Gimignano.’

II San Gimignano

Althans mij was de naam niet geheel onbekend. Ik wist, dat Lampugnani's vreemd stadje ook 'stad met de torens' werd genoemd, en dat er 12 of 13 van die torens waren, en in de middeleeuwen op eenzelfde oppervlak meer dan 70. Neiging om erheen te gaan had ik nooit gehad; en na de eerste inlichtingen van de Milanese lector, die zich na zijn geplaag veel moeite voor ons gaf, had ik geen andere gedachte dan dat dit San Gimignano mij bitter tegen zou vallen. Wat te denken van deze schilderachtige aanprijzing: San Gimignano verhief zich, wanneer men Lampugnani mocht geloven, op zijn heuvel in de Toscaanse vlakte als een luchtspiegeling, het spook van een Keltisch heiligdom, zoals men die in Engeland wel aantrof, en dat waren dan die torens, tot meer dan 50 meter hoog, die vlak naast elkaar boven het stadje uitstaken, als sigaren uit een niet al te ruime sigarenbeker. Kerken natuurlijk, een oude Dom, veel kunst, veel schilderijen. Hij zou ons niet dwingen tot bezichtiging ervan, maar de bloem van schilderend Florence had er gewerkt. Met Florence had San Gimignano het na aanvankelijke strijd altijd goed kunnen vinden, beter dan met Siena of Pisa, of met het nabijgelegen Poggibonsi, dat omstreeks 1300 door de Gimignanezen met de grond gelijk was gemaakt. Een halve eeuw later verzocht het torenstadje om aansluiting bij Florence, en daar was nooit meer verandering in gekomen. De reden voor deze stap was eenvoudig, dat San Gimignano geen orde op eigen zaken kon stellen. De Welfen (pauzegezinden) en de Ghibellijnen (keizergezinden) sneden elkaar zo teugelloos de strot af, dat het bloed door de nauwe straten stroomde, en tenslotte vond men het ook zonde van de saffraanhandel, en de wol, en de zijde, die men met de saffraan kleurde, en het glas, en het

leer, - en zelfs vond men het zonde van de torens, die wel eens door de Welfen gesloopt werden, als er een Ghibellijn in woonde, en omgekeerd, - en zo kwam het dan, dat het wijze en niet meer zozeer aan uitmoorden verkleefde Florence de opperheerschappij in de schoot geworpen kreeg. Voor zij de gift aanvaardden, delibereerden de Florentijnen ernstig en langdurig, en met een fijne neus voor het voor en tegen van de zaak. Het was geen geringe verantwoordelijkheid voortaan voor het roerige San Gimignano te moeten zorgen: iets waar men ook wel degelijk ernst mee maakte, althans zolang het torenstadje nog iets waard was als militaire voorpost tegen de ervvijand Siena. Maar toen, nóg een halve eeuw later, Florence zich van Siena meester had gemaakt, verloor San Gimignano al zijn waarde voor de bezitter. Handel en nijverheid kwijnden zienderogen, het aantal torens daalde allengs van 70 tot 13, en de voormalige woelwaters zonken in een waarlijk middeleeuwse sluimer, waaruit zelfs het hedendaagse toerisme hen niet heeft kunnen wekken. Toch waren, zei Lampugnani, 13 torens voor zo'n klein gat altijd nog heel wat, en hij twijfelde er niet aan, of op gezette tijden zag men er ridders in blinkende wapenrusting rondrijden, en soldaten rondmarcheren onder de Ghibellijnse lelie of de Welfische gekruiste sleutels, en een beetje bloed op straat zou ook nog wel te bekomen zijn. Maar de torens waren verlaten, de huizen gedeeltelijk winkels geworden. Het hotel, waar wij zouden overnachten, was oorspronkelijk het paleis van een familie, die naar de naam Mori-Chiccucci luisterde. Het hotel heette La Cisterna. Lampugnani siste hevig bij het uitspreken van deze namen: teken van minachting eerder voor dergelijke plaatselijke bijzonderheden dan van eerbied voor het oude en eerwaardige, in weerwil van zijn verlangen om ons het torenrijke oord zo aanlokkelijk mogelijk voor te stellen. Toch wilde het toeval, dat hij door een afstammeling van zo'n oude familie naar San Gimignano was toegestuurd.

Dit was een bejaarde graaf, woonachtig in Milaan, een ongetrouwde zonderling, die aan zijn Gimignanese afstamming enige waarde hechtte. Hij had iets met de universiteit te maken, of te maken gehad, maar een academische titel scheen hij niet te dragen. Lampugnani was tamelijk vaag over hem. Hij heette Giorgio Cortesi-Salvucci, en deze laatste naam, om mee te beginnen, was in de geschiedenis van het stadje geen onbekende, wanneer men

mocht afgaan op de vele malen dat de Salvucci's, aanvoerders der Ghibellijnen, het onderspit hadden moeten delven tegen de niet minder beroemde Ardinghelli's, hoofd van de Welfen, en de Ardinghelli's tegen de Salvucci's. Met hun dubbele toren niet ver van de Dom, nu nog Salvuccitoren of Tweelingtoren geheten, deden de Salvucci's de Podestà (burgemeester) de dampen aan door middel van de hoogte ervan, die men volgens een humoristische Salvucci eigenlijk met twee vermenigvuldigen moest, dat wil zeggen, het was de bedoeling dat men de torens boven op elkaar zette. In San Gimignano was de toren van de Podestà namelijk de maat van alle dingen op toreng gebied. Even voordat de inwoners bij Florence aanklopten om annexatie, hadden de Salvucci's en de Ardinghelli's elkaar systematisch uitgemoord; een paar stuitende gerechtelijke moorden vormden hiervan het hoogtepunt. Het paleis van de Ardinghelli's bevindt zich eveneens in de buurt van de Dom, maar de twee torens ervan zijn sterk beknot: souvenir eveneens aan die onlusten, op een moment dat de Salvucci's tijdelijk de overhand hadden. Wat de naam Cortesi betrof, ook die leefde in een toren voort: de Torre Cortesi of Duivelstoren, schuin tegenover het hotel La Cisterna, op het gelijknamige plein, dat genoemd is naar de oude bron in het midden ervan. Ik verdacht onze zegsman ervan, dat hij al deze wetenswaardigheden uit hetzelfde soort voddige drukwerkjes had geput als ik het materiaal voor mijn Florentijnse roman: maar de laatste der Cortesi-Salvucci's zou hem natuurlijk wel alles verteld hebben wat hij wist. Daaronder viel, naar mij op mijn vragen bleek, niet de voorgeschiedenis dier twee verenigde families, niet de oorsprong van de naam Duivelstoren, niet de verdere lotgevallen van de Cortesi-Salvucci's, die in de 17de en 18de eeuw hun fortuin dermate hadden zien slinken, dat de Milanese graaf zich voor arm kon houden, en zich in elk geval aldus voordeed. Wel verre van de geste van een Maecenas te zijn, betrof zijn verzoek aan Lampugnani dan ook louter een vriendendienst. Behalve onwetend was graaf Giorgio dus ook krenterig. Maar daarom kon hij nog best een aangenaam mens zijn. Maar ook dit ontkende Lampugnani: graaf Giorgio was géén aangenaam mens. Hoewel: ónaangenaam mocht men hem óók niet noemen.

Wat het grafelijk verzoek inhield, daarover was de lector even geheimzinnig als even te voren over de naam van het vreemde

stadje. Waarom? Ik had hier mijn eigen gedachten over. In mij, Hollands schrijver van een Italiaanse historische roman, vermoedde hij de grootst mogelijke degelijkheid en kieskeurigheid op historisch gebied, en vertelde hij mij nu alles van te voren, dan zou ik mij op het nippertje wel eens kunnen terugtrekken, omdat het mij niet de moeite waard leek. De kleinerende wijze waarop hij over San Gimignano sprak - niet altijd trouwens - leek mij niet minder dan verdacht: ik hield het ervoor, dat hij daarmee voorzichtigheidshalve vooruitliep op mijn eigen oordeel, waarvoor hij bang was. Waren wij eenmaal ter plaatse aangekomen, dan mocht ik teleurgesteld zijn zoveel als ik wou, dan kwam het er niet meer op aan. In elk geval beloofde hij volledige opening van zaken, zodra wij de kookkunst in La Cisterna eer zouden hebben aangedaan. Naar wat hij ervan losliet, ging het om het raadplegen van documenten, waar de graaf zelf te oud voor was, of te arm, of te lui, of te overgevoelig, in zover - maar hiermee loop ik op mijn verhaal vooruit - de (eventueel) in San Gimignano aanwezige stukken de familie Cortesi-Salvucci in een ongunstig daglicht zouden kunnen stellen. Zoveel was zeker, dat hij, in het bezit van genoeg oude familiepapieren en kunstvoorwerpen, niets op schrift bezat over de zaak die hem ter harte ging, en waarover hij Lampugnani alleen mondeling had ingelicht. Toen ik, na een mededeling over de godsdienstigheid en de hoge morele opvattingen van de graaf, de mogelijkheid opperde, dat hij dachtte een onecht kind te zijn van de Cortesi's of van de Salvucci's, bracht Lampugnani de vinger aan de lippen, met een scheve blik op de zwijgend toelisterende Wilkie, alsof die het vooral niet weten mocht, voor het geval mijn vermoeden juist was. En waar had deze familie haar grafelijke titel vandaan?

‘Negentiende eeuw,’ zei Lampugnani met een vertoon van geringschatting, ‘zijn grootvader heeft nog in het ministerie gezeten, in de jaren dat Florence de hoofdstad van het koninkrijk was. In die tijd werd men graaf voor een wissewasje.’

‘Dus Florence kent hij wél.’

‘Bij mijn weten is hij er nooit geweest. In San Gimignano ook niet. Hij is Milanees in hart en nieren, net als ik.’

‘Dan is de belangstelling voor zijn voorouders niet zó groot.’

‘Op dat ene punt wel.’

‘Waarom heeft hij dan nooit eerder geïnformeerd, of laten in formeren?’

‘Ja, waarom... De ouderdom komt niet alleen met gebreken, maar soms ook met verhevigde genealogische interessen. En van schrijven houdt hij niet.’

‘Eigenlijk moest hij met ons mee,’ zei ik, en tegen de Amerikaan: ‘Valt het u ook op, Mr. Wilkie, dat iedereen over wie wij vanmorgen gepraat hebben, onszelf inbegrepen, zich onderscheidt door een opvallend gemis aan belangstelling voor de Arnostad en haar naaste omgeving?’

‘Het is mij niet alleen opgevallen, maar het is niet nieuw voor mij. Ik voor mij heb bijvoorbeeld altijd geweigerd de slagvelden uit de Burgeroorlog te bezoeken. Als historicus hecht ik alleen waarde aan zwart op wit.’

‘Signor Lampugnani ook. En hij sleept mij naar de torens mee, omdat hij van mij hetzelfde veronderstelt. Maar nog één vraag, Signor Lampugnani, - en overigens ga ik heel graag mee... hoe komt het, dat graaf Cortesi-Salvucci zo verknocht is aan Milaan?’

‘Jicht,’ zei Lampugnani.

‘Bedoelt u, dat het Milanese klimaat goed is voor de jicht?’

‘Neen, hij verplaatst zich moeilijk, al jaren. Bovendien was zijn moeder uit die stad.’

‘Mijn overgrootvader was een Duitse oriëntalist,’ zei ik, ‘hij is geboren in Wüppels, in Jever. Mijn voorouders hebben niets met Krupp te maken, en in Holland is mijn Duits bloed passend verdund, en Jever werd in jenever veranderd. Niettemin meen ik mijn uiterst geringe historische belangstelling aan mijn overgrootvader te danken te hebben. Hoe heette de moeder van de graaf?’

‘Dat ben ik vergeten. In geen geval Sforza.’

‘Neen, want dan had u zich niet met deze boeiende opdracht belast... Is hier in Florence ook niet een Palazzo Sforza?’

‘Strozzi zult u bedoelen. Overigens, mijne heren, begin ik genoeg van Florence te krijgen. De hitte is hier weer afgodisch, - de god van de warmte ontbreekt nog onder die naakte kerels daar aan de overkant. Weg van dit nest! Op naar zuidelijker streken! We moeten maar niet te lang meer talmen. Vanavond vertel ik u alles. La Cisterna schijnt een heel goede keuken te hebben.’

Na mijn bagage uit het hotel te hebben gehaald, stapte ik bij Lampugnani en Wilkie in de wagen, wij keerden Florence en zijn

congres niet zonder uitgelatenheid de rug toe, en schoten weg in het Toscaanse landschap, richting Siena. Lampugnani trachtte nog een paar auto's te raken, maar op de tweebaansweg nam zijn brooddronkenheid af, en wij konden ons rustig aan de olijfgaarden wijden, de eeuwige cypressen, en het onbenullige heuvellijntje, Apennijnen genaamd. Het landschap verveelde spoedig, en het werd al heter. Later betrok de hemel, en bij Poggibonsi, waar wij rechtsaf moesten, begon het te regenen. Wat Lampugnani ons over dit stadje verteld had klopte: het waren allemaal nieuwe huizen. Het nieuwe hotel kon natuurlijk buiten beschouwing blijven. Lampugnani beweerde, dat hij er een keer heel goed gegeten had, op weg naar Siena. Siena, hoe zo? Waarom Siena, dat hij mij zo sterk afgeraden had? Ja, er was een congres in Siena geweest, een jaar of vijf te voren. Interessant congres? Neen, zei Lampugnani, alleen maar de professor als parkiet; het congres was nóg achterlijker geweest dan dat in Florence, dat wij bezig waren te ontvluchten; daar stond tegenover, dat Siena zelf minder achterlijk was dan Florence zelf. Wij knikten en reden verder. De vesting plus klooster van Poggibonsi kregen wij niet te zien; maar het was, met al die nieuwbouw, duidelijk de plaats, die ongeveer in het jaar 1300 door San Gimignano in de as was gelegd. De torenstad steeg in mijn achting.

Maar waar wás de torenstad nu? Ondanks de aanwijzingen op de bordjes en inlichtingen van boeren draaiden wij bijna een uurlang over Toscaanse landwegen, die San Gimignano insloten, zonder dat wij het ooit te zien kregen. Onderwijl joeg Lampugnani op kippen, voetgangers, karren en auto's, passeerde vloekend, en probeerde tevergeefs door de kletsnatte voorruit te turen. Het stortregende nu, en de ruitenwissers bleken kapot te zijn. Eindelijk begonnen wij te stijgen, en kijk, daar uit de natte hemel kwamen Lampugnani's sigaren neerdalen: een schimachtig en van regenstralen doorstreept samenstel van wat dan torens moesten zijn, tien in getal, of meer dan tien, gebundeld op de vrij hoge heuvel, waarop het stadje rustte. En voor ik er erg in had, reden wij in de middeleeuwen. Lampugnani, die zich door de smalle straten met Italiaanse onbehoedzaamheid verplaatste, sprak van de Porta San Giovanni, en maakte mij, zoals de ene Ghibellijnse samenzweerder de andere, opmerkzaam op de oude muren van die poort, waarop het Welfische wapen met de ge-

kruiste sleutels zichtbaar was, en de plek waar de valdeur had gezeten. De bovenbouw was van 1268, en in de zak van zijn elegant regenjasje stak een gekleurd boekje met nog meer jaartallen. Ik was blij dit boekje eindelijk ontdekt te hebben. Op een historische strooptocht begint men niet veel zonder boekjes.

Van al het kwaad, dat ik van San Gimignano kan spreken, is het meest beslissende, niet dat het stadje zelfs op regendagen vergeven is van de toeristen, ook niet dat de ‘paleizen’ zich ontpoppen als winkels of krotten, zelfs niet, dat de Dom, waarvan wij een glimp opvingen, meer op een gotische touwslagerij leek dan op de hoofdkerk, maar dat de beroemde torens alleen torens zijn naar de maatstaven van een blokkendoos. Zij lijken sprekend op elkaar, en zijn hoog genoeg, maar wie zich onder ‘torens’ iets spits en fijn versierds voorstelt, heeft te weinig aan de schaarse boogramen in deze monotone rechte en van boven recht afgesneden vlakken, ook als hij weet, dat de Italiaanse Renaissance het eerder in de stoerheid zocht dan in de verfijning. Die vlakken waren oeroud, en van nabij gezien ongetwijfeld brokkelig, zij leken werkelijk niets op sigaren, maar ‘torens,’ daar versta ik toch iets anders onder. Bovendien stelt men zich bij een toren een gebouw voor waar de toren bijhoort, en men kon nu wel zeggen, dat de oorsprong van deze verdwaasde reuzengroei blijkbaar de ruwe en eenkennige huisjes waren, waar ze uit verrezen of vlak naast stonden, het oog weigerde dit te aanvaarden, en het was opvallend, dat deze huizen opeens veel hoger, bewonder, en zelfs versierder leken, wanneer de toren verstek had laten gaan: afgezaagd, of verbrand, of wat de Gimignanezen er verder mee hadden uitgevoerd. De torens, waaraan het torenstadje zijn naam en faam te danken had, wisten het stadje tevens uit.

Toch leek het wisselend overzicht, dat Lampugnani's twijfelachtige rijkunst mij bood, mij merkwaardig genoeg, en toen wij, na het inwendige poortje, waarbij hij de namen ‘Becci’ en ‘Cugnanesi’ prevelde, waarna hij het bijna ramde, gepasseerd te zijn, de Piazza della Cisterna opreden, zag hij nog kans mijn indrukken te vervolledigen met de Tweelingtorens meer naar links, waarmee de Salvucci's de toenmalige Podestà hadden willen bewijzen, dat twee maal één twee was, en even later, schuin tegenover het hotel, en rechts van de oude Cisterna, met de hoge Duivels toren, die graaf Giorgio Cortesi-Salvucci niet meer de zijne

mocht noemen, en waaronder achter een spiegelruit moderne lederwaren de gemoederen verhitten. Maar reeds stopte hij met tekenen van opluchting voor het hotel, en toen ik mijn bewondering voor het gebodene te kennen gaf, lachte hij. Kennelijk vond hij het aannemelijker, dat ik op staande voet aan een roman over San Gimignano zou beginnen dan dat ik enige waardering koesterde voor deze kruising tussen een Renaissancepaleis en een dorpskerk, waarvoor wij halt hadden gehouden. Wilkie rookte een pijpje, en scheen weinig onder de indruk te zijn. Terwijl wij uitstapten, wees onze gastheer met zijn duim over zijn schouder: 'Het goudstraatje.' Daar woonden, heb ik later gelezen, in die vervlogen en toch zo nabije middeleeuwen de goudsmiden en juweliërs, maar ik heb het goudstraatje niet gezien, toen noch later. Voor het hotel stonden al zeven of acht auto's. Het regende nog krachtig. Van de bevolking had ik nog niemand ontdekt; waarschijnlijk zaten zij in hun torens op hun saffraan te knagen.

Van binnen bleek het half vervallen huis te midden van steeds nieuwe torens - alsof de zestig verdwenene haastig bijgebouwd waren - naar zijn standing de hotels in Rome, Milaan, Nice, en zeker Florence naar de kroon te steken. Ik wil niet beweren, dat de kamers, die ons door een sloofachtig slachtoffer van de Ghibellijnen werden vertoond, de notie 'dorpskerk' heel ver achter zich lieten; maar het restaurant op de bovenverdieping aan de achterkant verraste ons, zo al niet met het mondaine, dan toch met een zeer goede verzorging, gevarieerde spijzen, die Lampugnani belust op de kaart bestudeerde, en bovendien met een onverwacht mooi uitzicht. Dit uitzicht, over brokkelige huizen rechtstreeks het diepe Toscaanse westen in, was des te frappanter, omdat de regen, alleen dáar, plotseling opgehouden scheen te zijn, hetgeen aan het schouwspel iets toneelmatig verleende, iets als een attentie van het hotel zelf. Het zaaltje was bijna vol. Wij streken neer in de buurt van een welbezette tafel, waar een bejaarde dame met onderkinnen goed hoorbaar presideerde. Deze machthebster had het hoogste woord in een taaleigen, dat geen van ons thuis wist te brengen; Lampugnani, die zich stevig ergerde, hield het voor middeleeuws Grieks. Toen hij nijdig tegen een tafelpoot trapte en haar uitvorsend bezag, zweeg zij twee minuten. Aan andere tafeltjes zaten de gewone jongelui met auto's, wier meisjes met Italiaanse ingetogenheid cassata lepelden.

Hoewel wij voor het diner rijkelijk vroeg waren, werden wij prompt bediend, en Lampugnani wreef zich in de handen bij de aanblik van risotto met saffraan en een kaassausje. Wij dronken Vernaccia, de beroemde witte landwijn. Toen ik op het panorama opmerkzaam maakte, toonde de lector zich voor het eerst enthousiast:

‘Dat is de ware Toscaanse atmosfeer, Signor Bohlen. Een middeleeuws schilder, zeg een Benozzo Gozzoli uit Florence, een leerling van Beato Angelico, - u natuurlijk welbekend, - en een uitnemend verteller...’

‘Voor iemand, die Toscane niet kent, bent u goed op de hoogte,’ prees ik.

Hij wierp een snelle blik op het boekje, dat hij in zijn colbertzak had gestoken, en zond mij een ontwapenende lach toe, - ‘Hij hangt hier in de Dom, en het evenwicht tussen de ongedwongen geschilderde figuren en de brokjes landschap met cypressen moet bewonderenswaardig zijn. Sint Sebastiaan van Gozzoli: gaat u het morgen bekijken, met Signor Wilkie. Ik zal de hele dag moeten schrijven.’

‘Begint u al vast aan de roman?’

‘Overschrijven, bedoel ik. Als ik tenminste iets vind. Ik wil graaf Giorgio in ieder geval iets vertonen. Vind ik niets, dan bedenk ik wel wat,’ eindigde hij overmoedig.

‘Dat is de ware historische speurzin. We hebben er overigens van begrepen, dat u vanavond nog vrij neemt om ons van de bedoelingen van de graaf op de hoogte te brengen.’

‘Ja zeker. Als dat braakmiddel achter mij tenminste weggaat; haar mond houden zal ze in geen geval. Vrouwen... wist u, dat ze in de middeleeuwen babbelse vrouwenmensen vierendeelden? Met een krom dijbeen praatten ze nóg... Anders is hier wel een bar, of iets dergelijks. Intussen - de zon moet al bijna onder zijn - kunnen wij, zolang als het duurt, Gozzoli nog enige aandacht waardig keuren. Wat een landschap! In mijn jeugd heb ik wel eens van die panorama's gezien, waar een ruw geschilderd achterdoek door dichterbij geplaatste figuren en boompjes in relief werd gebracht. Jeruzalem bijvoorbeeld, of Nova Zembla, - daar waren de boompjes ijsberen. Dat is hetzelfde als hier. Let u eens op die wijze vlakverdeling: een enkel vuurtje, met houtrook, om de afscheiding aan te brengen. Het is bewonderenswaardig. De ber-

gen daar in de verte, - neen, dat zijn niet de Apennijnen, het gaat daar naar Livorno toe, - die weten precies, dat ze verre bergen zijn, ze dringen zich niet op, en toch is iedere bijzonderheid te onderscheiden.'

'Het is inderdaad zo goed als een schilderij,' viel ik hem bij, 'wat mij opvalt is dat ik geen steden of dorpen zie, en ook geen wegen, op dat kronkelweggetje daar op de voorgrond na. Het lijkt er onbewoond. Ik kan niet aannemen, dat San Gimignano daar nog steeds alles platgebrand en uitgemoord heeft.'

'Niemand zal San Gimignano willen onderschatten,' zei hij met een geheimzinnig glimlachje, 'maar ik vermoed, dat deze sector toevallig altijd leeg is geweest. Ook dat is typisch middeleeuws, - gotisch, - men gaat niet iets aanvullen of versieren dat niet versierd wil worden.'

'Ik heb al ontdekt, dat de gotiek soberder was dan ik altijd had gedacht. Maar voor het overige: dit zou nooit een Hollands landschap kunnen zijn, - ik denk nu niet aan de cypressen, zo bewonderenswaardig tussen de olijven verspreid, ik denk niet aan die verre bergen, die naar Livorno trekken, het is alsof ze het ons vertellen: wij trekken naar Livorno, let op, domme historici, wij trekken naar Livorno, - maar dit landschap, ik vind het mooi, ik vind het onvergelijklijk, maar het is mijn hart volkomen vreemd.'

'Het mijne ook,' zei Lampugnani, zich vertrouwelijk naar mij overbuigend, 'maar ook dat is gotisch. Het is volkomen karakteristiek. Het oog herkent alles, het hart doet niet mee. De middeleeuwen wáren zo. Hoe denkt ú daarover, Signor Wilkie?'

Wilkie, die na het dessert zijn pijpje met shag had gestopt, fronste het voorhoofd. - 'Wat mijn hart doet weet ik niet, Signor Lampugnani. En de middeleeuwen zijn onder de Amerikaanse historici een weinig courant begrip. Ik weet alleen, dat het mij niet zou verbazen, wanneer het hier in San Gimignano in die torens spookte. En niet alleen in de torens. Dit landschap reken ik er graag bij.'

'Het is de middeleeuwse godsdienst,' opperde ik, 'zij waren dermate vervuld van het bovenzinnlijke, dat zij inderdaad niets voelden bij wat hun ogen zagen, - tenzij het iets bovenzinnlijks moest voorstellen. Wat dit landschap kennelijk niet doet.'

'De middeleeuwen wáren niet zo godsdienstig,' wees Lam-

pugnani mij terecht, ‘de kunstwerken geven een volkomen eenzijdig beeld. Bisschoppen die ten strijde trokken, pausen die hun kinderen baantjes gaven en hun bijzitten in het goud zetten, die kan men niet godsdienstig noemen.’

‘Ik hád het juist over de kunstwerken.’

‘Vóór de 12de eeuw heersten over San Gimignano de bisschoppen van Volterra. Zij hebben het niet uitgemoord, of zo ja, dan bij kleine beetjes, die geen historische betekenis hebben. Maar dat San Gimignano zich in 1150 vrij gemaakt heeft, spreekt boekdelen. Er was hier toen een klein slot: daar zaten dus die bisschoppen van Volterra. Hoe ongodsdienstig moet een bisschop niet zijn, die ergens zit waar hij niets te maken heeft, en die er dan *uitgetrapt* wordt. Zoiets kan men alleen van de duivel verwachten, en de duivel is wel een godsdienstige conceptie, maar geen vrome conceptie...’

Ik moest lachen. Lampugnani had veel wijn gedronken, en hij ontpopte zich als een aangenaam prater, even overmoedig als grillig, die ondanks zijn Milanese specialiteit en het gekoketteer met zijn ongelukkig boekje veel meer van Toscane, en ook van Florence, moest afweten dan hij het had doen voorkomen. Zoals zo vaak bij deze heren der wetenschap, hield hij zich onwetend op de gebieden die niet tot zijn beperkt specialistenterrein behoorden, zowel om vermoeiende vragers af te kunnen weren als om serieuze vragers te kunnen verrassen; en hiermee hing tevens samen, dat hij mijn werkelijke onwetendheid in zake Florence niet au sérieux nam. Hij legde aan mij dezelfde maatstaven aan als aan zichzelf. Of zat er alleen maar gedachteloze beleefdheid achter, oppervlakkige Italiaanse vleierij? Toch vond ik hem in wat hij van zichzelf blootgaf geen typische Italiaan. Hij was een Milanees. Vraag mij niet wat dit is. Goed zakenman, - hard, - bescheiden, - vrijheidslievend, op historische gronden meer dan uit eigen overtuiging? Dat was het wel ongeveer. Ik begon hem hoe langer hoe sympathieker te vinden.

De welbespraakte tafelpresidente hinderde ons nog een half uur, maar toen het Toscaanse landschap in zijn eigen middeleeuwse duisternis was verzonken, - zonder ook maar, geheel in stijl, één enkel lichtje achter te laten, - gaf zij het sein om op te breken, en liet met al de haren een merkbare leegte achter. Wilkie bestelde likeur voor ons allen, en Lampugnani, verrast door

deze gulheid, rookte sigaren van zichzelf. Nog steeds keek hij naar het dichtgevalen westen, een wat ongelukkige rimpel in het voorhoofd. Zag hij tegen zijn eigen onthullingen op? Met geweld dwong ik mij mijn verwachtingen niet te hoog te spannen. De nuffige rose lampjes in dat zaaltje hielpen mij daarbij. Zij sloten ook de duisternis buiten, waar ik het opeens niet zo erg meer op begrepen had.

III Lampugnani's onthullingen

‘De graaf,’ begon hij, gemakkelijk, aan de tafel schikkend, ‘is dus een afstammeling van de Cortesi's en van de Salvucci's, waarschijnlijk door een verbintenis tussen de beide families. Betrouwbare bijzonderheden daarover zijn hem niet bekend, en ook is hij slecht op de hoogte van alles wat de Salvucci's wedervoer in de jaren voor de aansluiting bij Florence. Zoals ik u vanmorgen al vertelde, sneden de Salvucci's en de Ardinghelli's elkaar in die tijd de keel af, maar de Cortesi-Salvucci's vormden een afzonderlijke familie, en het is niet gezegd, dat zij met die troebelen iets hadden uit te staan. Hun antecedenten en hun politieke kleur moet u mij schenken, zo ook de oorsprong van de naam Duivelstoren, al is het zeker dat zij daar gewoond hebben, schuin tegenover dit hotel dus. Dat graaf Giorgio zo slecht op de hoogte is, mogen wij hem waarschijnlijk niet aanrekenen. Ik vermoed, dat het een familie was, die zich van oudsher weinig interesseerde voor haar eigen wederwaardigheden. Een historicus zal de familie wel niet hebben voortgebracht. Ook ik ben trouwens de eerste historicus onder de Lampugnani's sinds de 12de eeuw.’

‘De Lampugnani's zijn dan wél bezig hun schade in te halen,’ zei ik vriendelijk, en ook een beetje bemoedigend, want zijn voorhoofd vertoonde nog steeds die ongelukkige rimpel, ‘maar wanneer ik u even onderbreken mag: waarom bouwde men eigenlijk al die torens in San Gimignano? Zo dicht opeengepakt in een kleine stad, kunnen zij nauwelijks bedoeld zijn geweest als vestingwerken, tenzij bij permanente burgeroorlog. Ik heb - maar ik ken Italië heel slecht - dergelijke torens ook nooit eerder gezien.’

‘Ze zijn ook bijna nergens anders,’ was het antwoord, ‘en de

burgeroorlog in San Gimignano moet u natuurlijk niet te licht tellen. Maar wanneer ik mij niet heel erg vergis, was de torenbouw voornamelijk toe te schrijven aan de behoefte aan representatie. Niemand zal ontkennen, dat zij oorspronkelijk als gevechtstorens bedoeld geweest kunnen zijn, maar later waren zij in de eerste plaats de visitekaartjes van de grote heren, - statussymbolen. Wie het hoogste bouwde was machtiger en voornamer dan allemaal. Daarom mocht men ook niet hoger bouwen dan de Podestà, en bouwden de Salvucci's hun Tweelingstorens om te laten zien, dat ze hoger zouden kunnen bouwen. Het was een kwestie van hoogmoedswaanzin, en misschien wilden ze zo dicht mogelijk bij de hemel zijn. Behalve de militaire ondoelmatigheid pleit tegen het karakter van versterkingen ook, dat vroeger de meeste torens voorzien waren van houten balcon, waarvan de resten nog te zien zijn. Het waren zitjes. De tegenwoordige ramen waren deuren: om op de balcon te komen.'

'Misschien was er in tijden van burgeroorlog toch wel iets met de torens te beginnen. Ze konden er de wijk nemen. Maar ik neem aan, dat de familie van uw Milanese vriend dat nooit gedaan heeft. Misschien wijst de samenvoeging van de namen Cortesi en Salvucci op een zekere onpartijdigheid, en waren zij rijke kroonlieden eerder dan krijgslieden of politieke ijveraars.'

'Het is heel goed mogelijk. Graaf Giorgio heeft over de krijgshaftigheid van zijn voorzaten altijd het zwijgen bewaard, al heeft hij nooit ontkend, dat zij niet vrij waren van bloeddorst. Niet verzwijgen mag ik, dat hij zich daarvoor schijnt te generen. Hij is een klein, gebocheld kereltje, dat een witte pruik zou moeten dragen en een kniebroek met gespen; zoals ik al zei, is hij heel streng in zijn levensopvattingen, en moorden onder zijn voorouders zou hij zich persoonlijk aantrekken. Bovendien zou zijn eigen weerloosheid er misschien te veel tegen afsteken.'

'Lieve hemel,' wierp ik tegen, 'men hoeft zich toch niet te schamen over wat zijn familie in de Renaissance heeft misdreven? Schaamte lijkt mij eerder op haar plaats, wanneer de familie de Renaissance doorgekomen is zonder moorden.'

'U denkt aan militaire of politieke moorden, of duels wat mij betreft. De moorden, waar ik nu aan denk, en waar graaf Giorgio aan denkt, en de laatste jaren altijd aan gedacht heeft, dragen een specialer karakter. Daar kom ik op terug. Toegegeven dus, dat

hij over zijn familie altijd rijkelijk vaag is geweest, staat het toch vast, dat in de tijd, dat San Gimignano aansluiting bij Florence zocht, - dat was in 1353, vijf jaar na het eerste verschijnen van de pest in Italië; de tijdrekening van graaf Giorgio is wat eigenaardig, en soms aan de macabere kant, - het hoofd van de familie een zekere Battista Cortesi-Salvucci was, ongetwijfeld een koopman, ongetwijfeld rijk, - en bovendien in het bezit van een sterfjaar, want hij overleed reeds in 1356, al is ook dit eerder een familieoverlevering dan een geboekstaafd gegeven. Hij liet een zoon na, die van nu af aan de Duivelstoren bewoonde, - of liever: het Palazzo, daaraan annex, - en die toendertijd niet ouder was dan 20 jaar. Hij interesseert ons, want hij interesseert graaf Giorgio. In het bijzonder zijn uiterlijk was zeer opvallend, - daarover straks. Hij woonde daar met zijn bedienden geheel alleen, want zijn moeder was nog vóór de vader overleden, en broers of zusters had hij niet. Verder weten wij weinig van hem af: alle wetenschap omtrent zijn leven gaat op in datgene waar graaf Giorgio speciaal belang in stelt, en waarvoor ik hier ben om het te onderzoeken: een buitenkansje voor de historicus, zou men zeggen, maar voor mij alleen maar lastig.'

'Mag ik raden?' vroeg ik, wat ongeduldig door de hinderlijke omhaal, waaraan hij zich weer te buiten ging, 'deze zoon van Battista Cortesi-Salvucci, vooralsnog naamloos...'

'Francesco,' zo maakte Lampugnani zijn verzuim goed.

'Wat deze Francesco betreft neem ik aan, dat hij een afstotend uiterlijk had. Ik ga nu niet alleen af op uw toespeling daarop...'

'Ik zei: opvallend uiterlijk.'

'Ik denk ook aan de Duivelstoren.'

'Ik ook,' zo verbrak Wilkie voor het eerst zijn stilzwijgen.

'U bedoelt, dat de toren naar hem genoemd is? Dat is aantoonbaar niet het geval. De Duivelstoren droeg zijn naam al in de 13de eeuw, en hoogst waarschijnlijk eerder. Dát wist de graaf tenminste, en de archieven hier schijnen het te bevestigen.'

'Goed, dat zogenaamde opvallende uiterlijk kan natuurlijk in de familie hebben gezeten. Voor mijn part was het een beeldschoon uiterlijk, maar ik blijf erbij, dat men, in die tijd, eerder aan een afstotend uiterlijk zou denken. Historisch gesproken ben ik natuurlijk maar een worm, - en niet eens een boekenworm...'

'Waarom juist in die tijd?'

‘Omdat in de Renaissance iedereen een beeldschoon uiterlijk had, zodat het niet de moeite waard was het te vermelden.’

Met een bedeesd lachje de onbevoegdheid van zijn historisch buitenstaanderschap onderstrepnd, viel Wilkie in:

‘Ik dacht, dat u zeggen zou, dat de Renaissance zó zakelijk was, dat men een beeldschoon uiterlijk ook een beeldschoon uiterlijk zou hebben genoemd, zonder eromheen te draaien.’

‘Datzelfde geldt voor het terugstotende uiterlijk,’ zei Lampugnani ongeduldig, ‘dit laatste zou alleen niet het geval zijn bij een hooggeplaatst personage, wiens gevoelens men moest ontzien. Onze Francesco hoefde niemand te ontzien.’

‘Was hij soms mismaakt, zoals zijn nazaat graaf Giorgio?’

‘Dat zeker niet.’ - Lampugnani begon te lachen. - ‘Ik had het nog even willen verzwijgen, Signor Bohlen, om u zo dadelijk te kunnen verrassen. Maar de wellevendheid gebiedt mij nu open kaart te spelen. Francesco Cortesi-Salvucci was om zo te zeggen tegelijk beeldschoon én afstotend van uiterlijk, volgens de een was het zus, volgens de anderen was het zo. De anderen wonnen het op den duur. De invloed van het innerlijk, voor zover men hier kijk op had, was daarbij uiteraard niet zonder betekenis.’

‘De vrouwen vonden hem mooi, de mannen lelijk.’

‘Zo ongeveer. U bent er heel dicht bij.’

‘Zegt u het maar.’

‘Francesco Cortesi-Salvucci, geboren omstreeks 1336, gestorven 30 jaar later, had, voor zover wij weten, een gezicht waarover zich alleen maar goeds liet zeggen, áls gezicht. Maar het werd ontsierd, - voor wie het zo zien wou. Reeds als jonge man had hij een grote baard.’

‘Een rode baard natuurlijk,’ riep Wilkie, ‘typisch duivels. De Duivelstoren. Net als ik al dacht.’

‘De kleur was enigszins anders,’ zei Lampugnani op gedempte toon, en met iets dwalends in zijn ogen, alsof hij, zo niet met Francesco, dan toch met graaf Giorgio begaan was, ‘namelijk blauw. Dat zal wel blauwzwart geweest zijn, maar het werd blauw genoemd. Ook graaf Giorgio noemt het blauw, en wanneer hij dit woord uitspreekt, krimpt hij een beetje in elkaar. Ik heb dan altijd medelijden met hem. Om een klein gebocheld kereltje óók nog in elkaar te zien krimpen...’ - Naar zijn tintelende ogen te oordelen, was zijn ontzag voor de graaf niet bijzonder groot.

‘Blauw, zegt u? Een ongewone kleur voor een baard. Maar min of meer volgens de traditie...’

Ik voelde mij diep teleurgesteld. Daar had ik mij naar San Gimignano laten meetrokken, een provinciestadje met malle torens, om te vernemen, dat wij op het spoor waren van niemand anders dan Blauwbaard! Aan mijn ontgoocheling gaf ik onmiddellijk lucht:

‘Ik zal maar zeggen, dat ik het interessant vind. Dat neemt niet weg, dat ik het verhaaltje nu zelf wel af kan maken. Deze Blauwbaard, gebruik makend van een typisch Franse legende...’

Lampugnani hief de hand op. - ‘De legende kwam ook in sommige streken van Italië voor. Wij weten natuurlijk niet, of Francesco ervan op de hoogte was. Trouwens, de echte, of legendarische Blauwbaard, had ook wel eens een groene baard, en zelfs, om onze Amerikaanse vriend te grieven, een vuurrode.’

‘Misschien verfdde hij hem,’ zei Wilkie, ‘de geschiedenis van Blauwbaard ken ik alleen uit de kinderkamer. Het was toch die man, of ridder, die al zijn vrouwen vermoordde?’

‘Overigens,’ viel ik in, ‘wil ik niet voorbarig zijn, en een nabootsing van het Blauwbaardverhaal, hetzij heet van de naald in de vroege Renaissance, hetzij in de verbeelding van een hedendaagse graaf Giorgio, laat nog genoeg ruimte voor afwijkingen en varianten. Ik luister aandachtig, zij het ook onder voorbehoud.’

‘Graaf Giorgio is er zich niet van bewust, dat de gruwelen rondom Francesco iets met het sprookje te maken kunnen hebben. Ik heb hem er ook niet aan herinnerd.’

‘Dat begrijp ik. Hem gaat het alleen om de moorden, die Francesco gepleegd heeft, niet om de mogelijke inspiratie door de legende. Het kan ook zijn, dat het hebben van een blauwe baard op zichzelf al tot het vermoorden van vrouwen predisponeert, psychologisch als het ware. In dat geval had Francesco de legende niet eens hóeven te kennen. U zou nog kunnen nagaan, of de legende in San Gimignano inheems was.’

Lampugnani maakte een afwerend gebaar. - ‘U wilt mij werk verschaffen, Signor Bohlen. Ik ga mij niet in het zweet werken voor de graaf. In het middeleeuwse Florence werd de legende aangetroffen, dat is het enige wat ik ervan afweet. Hij werd daar de menseneter of de wildeman genoemd, - blijkbaar een conta-

minatie met andere sprookjes. U hoeft ik dat natuurlijk niet te vertellen.’

‘Prachtig. Maar ik merk nu toch voor mijn beurt te hebben gesproken. U heeft ons nog helemaal niet verteld, dat in de grafelijke visie op het geval Francesco werkelijk vrouwen heeft vermoord, of zijn vrouwen heeft vermoord. Ik ben geheel en al oor.’

‘Het valt niet te ontkennen,’ zo zette Lampugnani zijn verslag voort, ‘dat Francesco's leven, zo kort het ook duurde, gedeeltelijk conform was aan de Blauwbaardlegende. Deze overeenkomst is een probleem op zichzelf, maar dat ik gelukkig niet hoeft op te lossen, omdat graaf Giorgio er zich niet voor interesseert. Mijn taak is niet folkloristisch, maar zuiver historisch, in zover de graaf de wens heeft uitgesproken van de zorgen om dit familielid verlost te worden. Een aardig karweitje, zoals u begrijpen zult. Het liefst zou hij horen, dat alles op laster berust: dat ondanks de compromitterende kleur van zijn baard Francesco in het geheel geen vrouwen vermoord heeft, laat staan zijn eigen vrouwen. Maar zelf ziet hij in, dat dit te veel gevergd is. Het is al moeilijk om feitelijke moorden in de geschiedenis aan te tonen, vooral hier in Italië, maar aan te tonen, dat bepaalde moorden niet gepleegd zijn, dat is een te zware opgave voor de historicus. Intussen staan wij in één enkel opzicht toch op de bodem der feiten. Ik zei, dat Francesco 30 jaar geworden is, en inderdaad is zijn sterfjaar bekend, niet de datum, en we weten hoe hij gestorven is. Hij is vermoord. Bij het uitgaan van de Dom is hij neergestoken door twee jongelieden. Wie hier dadelijk aan de twee kordate broers van Blauwbaard's laatste vrouw herinnerd wordt dient te bedenken, dat de namen van deze wrekers niet bekend zijn, evenmin als de naam van de laatste vrouw, of de namen van haar voorgangsters. Wij weten alleen, - of graaf Giorgio weet het, of meent het te weten, - dat het er zes waren, en allemaal van goede familie. Zij stierven allen, na zekere tijd. Daar zij normaal begraven zijn, vervalt de mogelijkheid van een nabootsing van de legende in de zin van een verboden kamer met resten van de vorige vrouwen, bloedvlekken, sleutels met bloed, sleutels tevergeefs in het hooi gelegd, en zo meer. De laatste vrouw, voor wie in de legende dus de twee broers in de bres sprongen, is eveneens gestorven. Wanneer het waar is, dat de beide jongelui de moord bij de Dom ongestraft hebben kunnen plegen, dan valt, ongeacht de liberale op-

vattingen van die tijd, daaruit op te maken dat Francesco al een slechte naam had. Men gunde hem de straf.'

'Al met al zijn er genoeg afwijkingen van de legende,' merkte ik op, 'maar het valt mij op, dat zij óf door plaatselijke omstandigheden verklaard kunnen worden óf als zodanig niet vaststaan. Ridder Blauwbaard woonde op een kasteel, - een soort toverslot, naar het schijnt, - en kon zich met zijn vrouwen meer veroorloven dan waar men elkaar recht in de torenkamers keek. Hij kon zijn vrouwen zelfs onbegraven laten, en de overblijfselen in een afgelegen kamertje verzamelen. Dat was in San Gimignano praktisch onmogelijk. En wat het optreden van de beide broers betreft: in de eerste plaats weten wij niet met volstrekte zekerheid, of de beide jongelui niet tóch nog de broers van de laatste vrouw waren, en in de tweede plaats was Francesco blijkbaar zo bloeddorstig, dat hij ervoor gezorgd had, dat de vrouw al dood was. Daar konden zelfs geen broers tegenop. Wat mij alleen interesseert zijn de drijfveren van Francesco, - ik zeg niet: van Blauwbaard, want daar komt men niet verder dan blote vermoedens of theoretische beschouwingen. Kort gezegd: ik interesseer er mij voor wat u uw opdrachtgever vertellen zult om hem over de gestes van zijn voorgeslacht gerust te stellen.'

'Dat hangt ervan af wat ik hier in San Gimignano ontdek. Wanneer het aan mij ligt, vertel ik hem helemaal niets. Hij heeft niet beter verdiend met zijn ongezonde nieuwsgierigheid. Hoe kan men gevallen van lustmoord nog willen vergoelijken? En dat waren het natuurlijk. Niet alleen bij Francesco, ook bij Blauwbaard, voor zover we nog over hem kunnen spreken als over een wezen van vlees en bloed. Vlees genoeg, en bloed genoeg, maar voor het overige... O, ik ken de theorieën, Signor Bohlen, en ze zijn wellicht niet eens volledig. Sinds graaf Giorgio mij over deze zaak aan het hoofd zeurt, heb ik mij terdege op de hoogte gesteld. In Milaan zijn genoeg specialisten, professoren en niet-professoren, en zij waren uiterst bereidwillig, zij schudden de Blauwbaardtheorieën uit hun mouw, de arme duivels. Men kan zich in de stratosfeer begeven van de mythologische hypothesen: het verbod van de gesloten kamer zou dan een initiatieritus zijn, waarmee bij alle volkeren het motief van een dergelijke kamer in verband kan worden gebracht. En men kan, meer huiselijk, Blauwbaard zien als het symbool van een streng patriarchale levensop-

vatting: ik zal gehoorzaamd worden, mijn vrouw zal niet nieuwsgierig zijn, mijn vrouw zal er niets op tegen hebben de keel te worden afgesneden, etcetera. Ik mag moorden, ik mag alles, want ik ben de Vader, de Man. Maar ik vraag mij af: zelfs wanneer deze spitsvondigheden op Francesco van toepassing waren, waar lag dan de verontschuldiging in zijn geval? Op zijn best zouden we van voorwendsels moeten spreken, en graaf Giorgio, nog niet kinds, tenminste meestal niet, zou dit opperbest begrijpen. Iemand, die een lustmoord pleegt, is alleen te verontschuldigen, wanneer hij aantoonbaar ontoerekenbaar is. Dat is onbegonnen werk. Dan moet graaf Giorgio maar bij de Milanese psychiaters aankloppen, die kloppen dan toch weer bij mij aan, de sukkel: dr. Lampugnani, wij moeten een heer uit de 14de eeuw ontoerekenbaar verklaren, wilt ú het even voor ons doen, de scioccones...'

Wilkie nam het woord, spelend met zijn leeggerookte pijp. - 'We zouden eerst moeten aantonen, dat het inderdaad lustmoorden waren. Om eerlijk te zijn, geloof ik niet erg in lustmoord, zelfs niet bij mannen met blauwe baarden. Mijn ervaring - eveneens een familie-ervaring, misschien mag ik daar straks iets over vertellen - wijst erop, dat geen man een vrouw vermoordt die daar geen zakelijk motief voor heeft; ontoerekenbaarheid laat ik nu maar buiten beschouwing. U hoeft, Signor Lampugnani, uw graaf dus alleen maar zo'n motief te verschaffen, - desnoods zuigt u het uit uw duim.'

'Daar zie ik niet tegenop,' zei Lampugnani met een royaal gebaar, 'en wanneer de graaf rijk was, zou ik mij zelfs moreel verplicht kunnen voelen tot deze stap, een historicus onwaardig. Maar nóemt u mij eens zo'n motief, - ik beken van lustmoord niets af te weten.'

'Er is maar één motief, dat mij voor de geest zweeft,' zei Wilkie, terwijl hij zijn likeurglaasje ledigde, en het dadelijk weer vol schonk, en ook ons niet vergat, 'het is de jaloezie. In Francesco's geval, met die zes moorden, is het misschien wat onwaarschijnlijk. Maar toch niet onwaarschijnlijker dan zes lustmoorden aan de lopende band.'

'Dat staat nog te bezien,' zei Lampugnani, die Wilkie's voorbeeld dadelijk gevolgd had, 'hoewel ik dus niets van lustmoord afweet, kan ik mij beter een reeks voorstellen dáarvan dan zes ge-

vallen van echtelijke jaloezie. Bij deze laatste hangt immers alles af van de vrouwen zelf. Zij moeten aanleiding geven. Dat dóen de meeste getrouwde vrouwen niet. Ik ken wel van zeer nabij één of twee gevallen, maar... nu ja, dat doet er niet toe.

Francesco, nog afgezien van zijn blauwe baard, was bovendien geen man, die men als vrouw willens en wetens jaloers maakte. In de Renaissance moest men met jaloerse mannen voorzichtig zijn. De onore vereiste afschrikwekkende maatregelen. Dwaas volkje. Hoewel...' - En hij verzonk in somber gepeins, alsof alle 14de-eeuwse jaloerse mannen aan zijn geestesoog voorbijtrokken, als een optocht van even zovele, toch niet geheel ongevaarlijke zotskappen.

'Daar weet ik allemaal niets van,' zei Wilkie, 'ik beschik over één geval, van familiewege, en u kunt eruit opmaken wat u wilt.'

'Francesco kan ziekelijk jaloers geweest zijn,' opperde ik, 'en zoals zo vaak in dergelijke gevallen kan hij een voorkeur hebben gehad voor vrouwen, die inderdaad aanleiding gaven, zoals Signor Lampugnani zich uitdrukte. Hij kan zich ook hebben ingebeeld, dat de vrouwen hem ontrouw waren. Dan komen we weer in de buurt van de ontoerekenbaarheid. Maar ik moet bekennen, dat ik een roman over dit onderwerp inderdaad over de boeg van de jaloezie zou gooien. Of ik dit als een excuus voor Francesco zou laten gelden, weet ik niet. Voorlopig is de man mij onsympathiek. Maar ik houd ervan mijn personages rationeel te doorlichten. Jaloezie zou dit zeker doen.'

'Om de ratio alle eer te geven,' zei Lampugnani, uit zijn gepeins ontwakend, 'wil ik eraan herinneren, dat wij letterlijk van niets weten. Ik heb de graaf uitgeknepen als een citroen, maar hij wist niets meer dan wat ik u zo even verteld heb. Vraag ik hem: was Francesco soms jaloers, dan zal hij zich plotseling iets van dien aard herinneren, alleen omdat hij zich aan een strohalm vastklampt. De familiezin, zelf bij graven zo nieuwbakken dat het geen naam mag hebben, kan zonderlinge vormen aannemen. Ik zit er maar mee.'

'Kunt u hem niet gewoon laten stikken?'

'Dat kan ik. Maar dan kent u Milaan niet. Een nest, Signor Bohlen! Mijn familie komt ervandaan, en ik bemin en vereer het, maar voel ik mij er veilig? In genen dele, Signor Bohlen, ik voel er mij opgejaagd, betrapt, voortdurend aan mijn historisch vestje getrokken.' - Hij opende zijn colbert om het vestje te laten zien.

- ‘Men is zijn leven geen ogenblik zeker. Mijn voorouders, die goed en bloed veil hadden voor de vrijheid, voelden zich veiliger bij de verfoeilijkste aller Sforza's dan ik bij graaf Giorgio en consorten. Want hij is de enige niet, Signor Bohlen! Ben ik graaf Giorgio ter wille, ontdek ik hier in San Gimignano een document, dat op zijn onzinnige en voor de helft gelogen familiegeschiedenis betrekking heeft... O ja, ik vergat het nog te zeggen, - men vergeet voortdurend dingen, daaruit bestaat de voornaamste arbeid van de historicus, - ik vergat te zeggen, dat in zijn jeugd onze Francesco diep onder de indruk moet zijn geweest van de schilderijen van Taddeo di Bartoli hier in de Dom, die scènes uit de Hel weergeven. Belangrijk, vindt u niet? Niets is zo belangrijk als dingen die ons plotseling te binnen schieten, zo goed georganiseerd is de menselijke geest... Dat beweerde de graaf tenminste, ik bedoel niet dat de menselijke geest zo goed georganiseerd is, maar hij beweerde, dat zekere Francesco hoe heet de man ook weer, - nu, wat ik al zei, Taddeo di Bartoli, een schilder met een ongezonde belangstelling, u natuurlijk welbekend... Maar ik wil dit zeggen: ontdek ik een document voor de graaf, - en aan mij zal het niet liggen...’ - Hij begon schaterend te lachen, maar beheerste zich terstond. - ‘Ontdek ik iets voor hem, die jammerlijke oude aap met de dubbele naam, dan storten een week later tien stinkende harpijen uit universitaire kringen zich op mij om mij aan het werk te zetten. In de eerste plaats omdat zij van mening zijn, dat lectoren - dit is een soort vloekwoord in hun mond - niets te doen hebben, en in de tweede plaats... nu, dat doet er niet toe... Wat wou ik ook weer zeggen? O ja, nu reeds wetten zij hun nagels, deze ongeremde vrouwmensen en professorsvrouwen. Zij spiegelen mij voor, dat ik *professor* word, deze Messalina's en Katharina's de Grote, wanneer ik hen ter wille ben; niet hun dochters met de perzikhuid, maar henzelf, ha ha! Zij stellen zich niet eens op de hoogte, of ik dat postje wel ambieer. Zij denken: iedere man wordt graag professor, net zoals iedere man liever perzikhuiden heeft dan leren aktetassen. Ik moet dan in Bologna gaan neuzen naar buitenechtelijke knaapjes in een of ander onwaarschijnlijk jaar, ik moet een bedrieglijke bankbreuk gaan goedpraten in het oude Genua, ik moet het verraad van die Venetiaanse doge, die door de geschiedkunde allang als een betaalde schoelje is ontmaskerd, voorstellen als een bewijs

van politieke onbaatzuchtigheid, ik moet in de pausen gaan wroeten en een stuk of wat tiara's schoonpoetsen, ik moet...'

Zo sprak hij, mijn Milanese vriend en reisgenoot. Ik begreep nu wel, dat hij een beetje dronken was van Wilkie's likeur, maar mijn medegevoel was er niet geringer om. In Milaan had hij geen gemakkelijk leven, dat was zeker. Maar hoe kon ik hem helpen? Hij moest er zich zelf maar doorheenslaan, hij moest zich vermannen. Een ogenblik kwam de gedachte bij mij op een document voor hem te vervalsen, waarin de blauwgebaarde Francesco werd voorgesteld als een Welfische held, die met prijzenswaardige Renaissancistische bedoelingen aderlatingen onder de Ghibellijnse jonkvrouwen had verricht; maar ondanks zijn verwarde praatjes twijfelde ik er niet aan, of hij zou de vervalsing onmiddellijk ontdekken. In zijn wetenschappelijk peil stelde ik, zonderling genoeg, nog steeds het volste vertrouwen. De indruk, door hemzelf gewekt, dat hij een historische brekebeen was, op één specialistisch gebiedje na, was volstrekt misleidend. Hij wist alles. Maar natuurlijk, een schertsvariant op de Blauwbaardlegende uit de 14de eeuw, dat was te veel voor hem. Voor wie niet?

'Doctor Lampugnani!' sprak ik op strenge toon, hem met een mannelijk verwijtende blik tot bezinning manend, 'u laat u te veel gaan. Er is nog niets verloren. Ik maak mij sterk, dat wij met ons drieën, historicus of niet, erin zullen slagen om de niet zeer gunstig bekend staande Francesco, gesel en bloedzuiger der vrouwen, in zoverre te ontmaskeren en te becommentariëren, dat uw graafje, dit mij zo dierbare paskwilletje, zich volkomen content zal betonen met een eerherstel, dat de blauwe baard wel niet blond zal maken, - wat is een baard?! - maar wel zijn ziel lamachtig rein. Vertrouw op mij!'

Opstaand reikte ik hem de hand, en ik zag tranen in zijn grauwe Noord-Italiaanse ogen. Onze ontroering wegslikkend, drukten wij elkaar de hand als oude krijgsmaakkers. Wilkie, een alcoholisch, maar welbeschouwd nog broodnuchter historicus, begeleidde de scène met een opgeheven glaasje en een 'Hear! Hear! Weg met Blauwbaard!' Het was een groots moment. Ik had zó wel de pen willen opvatten om een roman over Blauwbaard te gaan schrijven. Reeds de inval - inval? - om dit individu van Charles Perrault in San Gimignano de beest te laten spelen zou mij internationale faam bezorgen. Wilkie zei:

‘Wanneer ik nu mag...’

Hij mocht. Van mij mocht hij alles. Hij mocht de Italiaanse geschiedenis omverwerpen vanuit zijn Noord-Amerikaans hoekje, en de psychopathia sexualis van Blauwbaard toelichten volgens de maatstaven van de slagvelden van de Burgeroorlog. Maar Lampugnani had voorlopig nog andere plannen met het gesprek, hoewel ik niet geloof, dat hij met alle geweld Wilkie de pas wilde afsnijden. Kortom, hij vroeg mij op de man af hoe men eigenlijk een roman schreef. Was hij telepathisch begaafd? Neen, hij wilde mij eenvoudig een vriendelijkheid bewijzen, hij liep allang met die vraag rond, hij kon niet weten, dat er weinig vragen waren die mij zozeer tegen de borst stuitten. Bovendien wist ik het niet. En helemaal niet met betrekking tot de historische roman, waarvoor hij zich natuurlijk in de eerste plaats, zo niet uitsluitend interesseerde.

‘Een historische roman,’ antwoordde ik, de geduldig wachtende Wilkie met een knikje geruststellend, ‘hoeft niets met de historie te maken te hebben.’

‘Fantasie, ik begrijp het, fantasie. Maar u moet toch... Hoe komt u aan uw materiaal? U moet toch materiaal hebben.’

‘Men hoeft geen materiaal te hebben anders dan blanco papier. Men pikt wat op, een en ander. Wie bijvoorbeeld - ik zeg maar iets dwaas - een roman over Blauwbaard wil schrijven...’

Hij zette grote ogen op. - ‘Dat zou een roman over een sprookje worden.’

‘Niet noodzakelijk, Signor Lampugnani. In de eerste plaats heeft ieder sprookje zijn feitelijke basis in de geschiedenis der mensheid, - trouwens, omgekeerd ook: de geschiedenis heeft zijn feitelijke basis in sprookjes...’

‘Vaak wel,’ zei hij met een vertrouwelijk knikje.

‘En in de tweede plaats kan men historische persoonlijkheden over het sprookje laten praten en delibereren. Wij zijn wel geen historische persoonlijkheden...’

‘U wórdt het,’ zei hij, zijn glaasje opheffend.

‘Maar ik maak mij sterk, dat een stenografisch verslag van onze gesprekken... Die gesprekken worden dan de roman, voelt u?... Maar ik geloof...’

Eindelijk drong het tot hem door, dat Wilkie nog steeds zijn beurt afwachtte, in de stijve houding van de man, die, hoezeer

zich opvretend, beslist niet op zijn rechten wil staan; en weinig berouwvol, maar met een hoffelijk uitnodigend gebaar gaf hij Wilkie verlof om met zijn verhaal te beginnen. Gelukkig kwam ik al spoedig tot de ontdekking, dat de Amerikaan een goed verteller was. Beducht wellicht voor het maken van fouten tegen het Italiaans, sprak hij wat aarzelend en kwijnend, en voor situaties, die humoristisch iets beloofden, deinsde hij schaamachtig terug, maar zijn relaas zat goed in elkaar, en getuigde van mensenkennis en levenservaring. Het was geen historisch verhaal dat hij ons deed, maar wel een verhaal verteld door een historisch geschoolde geest.

IV De witte dwerg of de wraak van de astronoom

Wat mij in het bijzonder opviel in Wilkie's familiegeschiedenis was dat hij niet merkbaar beroerd werd door het pijnlijke ervan. Natuurlijk hoefde hij zich minder te generen tegenover twee vluchtige congresskennissen dan in een New Yorkse salon, waar universitaireren zich met drankjes sterkten; maar wanneer ik, onverschillig tegenover wie, verslag zou moeten uitbrengen hoe mijn eigen vader zijn (tweede) vrouw en haar minnaar had vermoord, zou men toch wel tekenen van verlegenheid bij mij opmerken; ook al zou ik stellig enige steun putten uit de cynische gedachte, dat mijn vader niet alleen zijn straf had ontlopen, maar nog jaren ongemoeid in Italië had geleefd. Vandaar ook Wilkie's voorliefde voor Italië, die niets te maken had met de veelbewogen geschiedenis ervan. Want hij was erg gesteld geweest op zijn vader, terwijl hij voor zijn tweede moeder en haar amant geen goed woord overhad.

De oude heer Wilkie, van de naam Edgar, was 90 jaar geworden, en de laatste jaren van zijn leven zo goed als kinds, dus weinig door zijn geweten geplaagd, indien hij daar ooit al last van had gehad. Hij was een wereldvermaard astronoom, verbonden aan een der grote Amerikaanse sterrenwachten. Onder zijn vele publikaties trok vooral de aandacht wat hij over de 'witte dwergen' op het hart had gehad, want op dat gebied was hij de eerste internationale deskundige, nog tot vele jaren na zijn dood. Deze 'witte dwergen' zijn belangrijk in verband met de liefdesgeschiedenis, die zich vlak bij die sterrenwacht onder zijn ogen afspeelde, niet alleen omdat de dubbele moord plaats vond om zo te zeggen door één of meer van diezelfde hemellichamen beschenen, maar ook omdat de overspelige en haar vriend gewoon waren de be-

drogen echtgenoot, overmoedig genoeg, en van weinig kiesheid getuigend, achter zijn rug ‘de witte dwerg’ te noemen, iets dat de jonge Wilkie hun meer kwalijk had genomen dan het overspel zelf.

Witte dwergen, zo vertelde Wilkie ons, zijn witte sterren van geringe lichtsterkte, geringe grootte, maar met een fantastisch hoog soortelijk gewicht, het laatste, ‘gedegenereerde’ stadium vertegenwoordigend in de ontwikkelingsgang van sterren in het algemeen: het zijn stervende sterren. Hoewel ze van de aarde uit meestal niet te zien zijn, heeft men er toch een paar honderd van ontdekt, dat wil zeggen, ze zijn grotendeels door Edgar Wilkie ontdekt. In de wittebroodsweken van zijn tweede huwelijk ging er nauwelijks een ochtend voorbij, dat hij zijn jonge vrouw niet een witte dwerg bij het ontbijt kon aanbieden; hetgeen onvermijdelijk inhield, dat hij de vorige nacht op de sterrenjacht was geweest in plaats van in haar bed. Deze laatste gevolgtrekking liet Wilkie aan zijn toehoorders over; en ook de voor de hand liggende associatie tussen het witte en stervende hemellichaam en een oude man, of zelfs een zeker anatomisch onderdeel van die oude man, ging hij stilzwijgend voorbij. ‘De witte dwerg’ als bijnaam van de oude Wilkie was in elk geval kleinerend genoeg, te meer omdat hij zich verheugde in een herculische lichaamsbouw, - op de foto, die de zoon ons vol trots liet zien, was hij, op zijn 85e jaar, een sterke, wit gebaarde aap, wiens gerimpelde tronie zowel geslepenheid als naïeveteit uitdrukte. Wilkie Junior leek op een gedresseerd aapje, zodat het eerste huwelijk van de astronoom wel zonder onregelmatigheden verlopen zal zijn.

De jonge vrouw, die hij Wilkie als tweede moeder schonk, bijna 50 jaar zijn mindere in leeftijd, was een los levend universiteitsmeisje, - dochter van een statistische professor, geloof ik, - dat na haar huwelijk, met zulk een welvoorzien ontbijt iedere ochtend, zich haar vroegere minnaar niet uit het hoofd kon zetten: een knappe, donkere jongeman, óók met universitaire antecedenten en vooruitzichten, want ofschoon Wilkie zijn intelligentie niet hoog aansloeg, zou hij, wanneer de astronoom hem niet vermoord had, zeker professor geworden zijn. Geen astronoom, hij, maar wel daar in de buurt: wiskunde. De jonge Wilkie was toen 15 of 16 jaar, en na een kortstondige verliefdheid op de tweede moeder stortte hij zich als klassieke puber in een systematische

spionage, waarbij hij zich aanvankelijk wel vereenzelvigd zal hebben met de charmante wiskundige, en zijn bejaarde vader een weinig geminacht. Moeilijk was deze verspiederstaak niet, want het schuldige paar geneerde zich allerminst: in tegenwoordigheid van de zoon 'witte dwergden' zij naar hartelust, zij zoenden elkaar, gingen geen toespelingen op sterreloze nachten uit de weg. Afgezien van dit laatste, legden zij zich ook geen beperkingen op waar 'de witte dwerg' zelf bij was, die hen niet alleen volkomen vertrouwde, maar die niet al te duidelijk gestoei na het ontbijt of onder de borrel nogal idyllisch vond, vaag ontroerend, en misschien wel gemakkelijk voor hemzelf. De twee jonge mensen kenden elkaar uit hun universiteitsstad, en hij schijnt op het sentimentele af gevoelig geweest te zijn voor dit soort gemeenschappelijke jeugdherinneringen, waarbij de ouderdom glimlachend toekijkt. De minnaar logeerde daar vaak, in gezelschap van de medeschuldige genietend van de mooie omgeving (Californië). Liet zij hem met rust, dan converseerde hij met 'de witte dwerg' over de grensgebieden van wiskunde en astronomie. Vader en zoon, zou men zeggen.

Dat Wilkie niets aan zijn vader verried, zoals men toch had mogen verwachten, had verschillende oorzaken, waarvan de voornaamste wel geweest zal zijn het gedrag van de oude heer zelf, die zo nadrukkelijk van niets wist, en van niets wilde weten. Dat werkte suggestief. De eerste tijd had hij bovendien een zwak voor de jonge wiskundige, want dat was hijzelf, en de jongeman was altijd erg vriendelijk voor hem en behandelde hem geheel op voet van gelijkheid, daarmee in zijn verbeelding wellicht goedmakend wat hij aan de vader misdreef. Zo had hij de jongen op een nacht meegenomen om 'witte dwergen te schieten,' iets dat de vader altijd geweigerd had. Wilkie had toen al te kennen gegeven 'in de geschiedenis te willen,' en daar zag de beroemde astronoom natuurlijk erg op neer. Hij had geen flauw benul van natuurwetenschap, laat staan van 'witte dwergen' en 'rode reuzen' en dergelijke, en kwam daar tamelijk uitdagend voor uit. Hier hing ongetwijfeld mee samen, dat hij niets afwist van de inrichting van een moderne telescoop, en zich heilloos verwarde bij zijn pogingen om ons op een papiertje duidelijk te maken hoe het toestel werkte. Namen bereikten ons oor, - 'hoofdbrandpunt,' 'kraan van 60 ton,' 'declinatie-as,' 'noordelijke druklagers,'

- die Lampugnani aan het geeuwen brachten en voor Wilkie zelf nauwelijks een realiteit vertegenwoordigd kunnen hebben. Dat er met die machinerie iets mis kon gaan, namen wij zonder meer aan.

De gang van zaken om en in het bewuste observatorium laat zich gemakkelijker raden dan in bijzonderheden beschrijven, en doet voor het overige sterk denken aan een der meer bekende wraakverhalen van Edgar Allen Poe. Op een nacht, waarin Edgar Wilkie vrij had genomen van het vervullen van sterrenplichten, hadden de vrouw en haar minnaar toestemming van hem gekregen een kijkje te gaan nemen; dat hij daar zelf niet bij wou zijn, was al verdacht, dat Wilkie niet mee mocht, iets minder. Wilkie was er zelf getuige van geweest, dat zijn vader het jonge paar aanmoedigde; voorts herinnerde hij zich, dat de oude man even voor het naar bed gaan in zijn studeerkamer zat met rode ogen, alsof hij gehuild had. Als voorwendsel schijnt hij gebruik te hebben, niet alleen dat hij te moe was om mee te gaan, maar dat hij ook de slechte gewoonte had om niet-vakkundige bezoekers te belagen met wiskundige formules. Dit laatste was aantoonbaar onjuist: waar leken bij waren deed Edgar Wilkie met voorliefde alsof hij geen wiskunde kende. Bovendien was de jongeman zelf wiskundige, en in die betekenis dus wel degelijk vakkundig.

Wat daar bij die grote telescoop precies is voorgevallen weet geen mens; maar zoveel is zeker, dat het personeel de volgende ochtend de afschuwelijk verminkte lijken van het tweetal uit het 'drijfwerk van de rechte klimming' of uit de 'koepel, middellijn 42 meter' vandaan haalde, en aan niets anders kon denken dan aan een ongeluk ten gevolge van onjuiste bediening. Dat de astronoom hier zelf voor gezorgd had, werd door zijn zoon, toen reeds, niet betwijfeld; maar hij had des te minder reden om zijn mond voorbij te praten, omdat hij nogal trots op zijn vader was, die zijn ware gevoelens zo meesterlijk verborgen had weten te houden. Hij werd trouwens niet verhoord, noch door de politie noch door de commissie, die met het deskundig onderzoek werd belast. Uiteraard kwam dit erop neer, dat alles in de doofpot werd gestopt. Het personeel onthield zich van commentaar; er werden strenge voorzorgsmaatregelen genomen; maar om een bewijs te geven hoe weinig de oude Wilkie verdacht werd kan ik volstaan met de mededeling, dat na zijn ontslag enkele jaren later

- hij was toen bijna 70 jaar - en zijn vertrek naar Italië hardnekkige geruchten de ronde deden, dat hij zijn vrouw en de jonge mathematicus had vergiftigd. Het zou Wilkie niet verbaasd hebben, wanneer zijn vader zelf die geruchten in de wereld had gebracht: om zijn sporen des te doelmatiger uit te kunnen wissen, en misschien uit de behoefte om ongemerkt een ironisch commentaar te leveren. Hoe dit zij, aan de telescoop dacht geen mens meer. 'De witte dwerg' was blijkbaar te beroemd om van iets anders beticht te kunnen worden dan van iets volslagen banaals en ongerijms.

Intussen was hij zijn eigen witte dwergen kwijt, en dat heeft hij zich nog aardig aangetrokken. In Italië deed hij geen moeite zich bij de astronomen in te dringen, iets dat hem toch niet zwaar gevallen zou zijn. Wilkie zocht hem geregeld op, en zijn vader stelde veel belang in zijn studie en latere academische loopbaan. Dat hij een beetje op de zoon neerzag, was misschien vergeeflijk; dat hij nooit de behoefte heeft gevoeld de zoon de misdaad op te biechten, was niet het minst overtuigende blijk van die minachting. Het enige tastbare bewijs van de misdaad bestaat uit de pijnlijke voorzorgsmaatregelen, sindsdien op ieder observatorium genomen ter vermindering van het verpletteren van bezoekers door 'witte dwergen'. In de desbetreffende handelingen leeft, ongeweten, de geest voort van een der grootste astronomen van onze tijd, en het is misschien niet geheel onbegrijpelijk, dat de jonge Wilkie zich op latere leeftijd voor het spiritisme is gaan interesseren. Dat wisten wij toen nog niet.

V Een toegift

Waar bij mij het gevoel van ontgoocheling na Wilkie's verhaal eigenlijk alleen betrekking had op het ontbreken van overtuigende technische bijzonderheden en mijn twijfel aan de mogelijkheid om zijn vijanden te laten verpletteren door een telescoop van 200 inch, - sinds ik foto's heb gezien van deze monsters, ben ik daar anders over gaan denken, - daar toonde Lampugnani zich teleurgesteld over de gehele linie, ja zelfs gebelgd, alcoholisch gebelgd, bijna door echte haat bezield, en hij bracht Wilkie onder het oog, dat zijn onthullingen niets te maken hadden met het voorafgaande gesprek, niets met Blauwbaard, en helemaal niets met de kansen van de blauwgebaarde Francesco op een rehabilitatie in de ogen van graaf Giorgio Cortesi-Salvucci.

Wilkie deed verbaasd. - 'Wij spraken over jaloezie als drijfveer tot het vermoorden van vrouwen...'

'Dat deed ú! Geen haar op mijn hoofd dat aan jaloezie gedacht heeft! En dan nog: vindt u het een verontschuldiging voor uw vader, dat hij jaloers was? Dáar ging het alleen om.'

'U bent onbillijk, Signor Lampugnani,' riep ik, uit een behoefte om vrede te stichten, 'Signor Wilkie heeft zijn standpunt willen toelichten, dat zogenaamde lustmoord altijd rationeel verklaard kan worden. Daar is hij in geslaagd. Ik geef toe, dat het geval van zijn vader niet eens de oppervlakkige schijn van lustmoord had, maar men kan niet alles verlangen.'

'Het had niet eens de schijn van een gewone moord,' sputterde Lampugnani tegen, 'het heeft niets te maken met welk aspect ook van onze Blauwbaardgeschiedenis...'

'Het spijt mij,' zei Wilkie vormelijk.

'U wilt toch niet beweren,' vervolgde ik, 'dat de oude heer

Wilkie er niet beter voorstaat, wanneer hij tegenover een hogere rechter een beroep kan doen op jaloezie dan wanneer hij die twee mensen zó maar vermoord had?’

‘Ik geloof helemaal niet, dat hij die twee mensen vermoord heeft!’ snauwde Lampugnani, ‘ik laat mij veel wijsmaken, maar niet dat de Amerikaanse politie zich dermate een rad voor de ogen heeft laten draaien, en dat hij jaren lang ongestoord hier in Italië heeft kunnen leven als beroemde witte dwerg. En wanneer u met uw ‘hogere rechter’ God bedoelt, dan kan ik evenmin aannemen, dat hij deze onnaspeurlijke macht - waar hij als nuchter, zij het ook bejaard astronoom overigens wel niet in geloofd zal hebben - op dit ogenblik een grote mond geeft door een beroep te doen op jaloezie. Ik geloof trouwens ook niet, dat hij jaloers was.’

‘Waarom niet?’ vroeg Wilkie opmerkzaam, ‘hij had er alle reden voor, zou ik zeggen.’

‘In úw visie op de zaak,’ preciseerde zijn tegenstander, ‘uw vader was te oud om jaloers te kunnen zijn, en te veel door zijn wetenschappelijke arbeid in beslag genomen. Daarbij te gemakzuchtig. Een witte dwerg die jaloers is, dat is toch te dol...’

‘U gelooft misschien ook niet, dat hij een witte dwerg was,’ zei Wilkie, zijn kracht in onverstoorbaarheid zoekend.

‘Ik zou nog kunnen aannemen, dat hij door die bijnaam gebelgd was, - die heeft u tenminste zelf gehoord, - maar dat is nog geen reden om zijn medemensen te vermoorden met een verrekijker. Naar mijn mening geloofde hij in het geheel niet, dat er iets ongeoorloofd was voorgevallen tussen die twee, en ik ben er na aan toe hem bij te vallen. Witte dwergen zijn niet jaloers, Signor Wilkie, dat is toch bekend... Kinderen denken altijd, dat hun vaders jaloers zijn, zelfs wanneer daar nóg minder reden voor bestaat dan in uw geval.’

‘Daar is iets van waar,’ zei ik. Ik wilde Lampugnani niet te veel afvallen. In de grond van de zaak had hij natuurlijk gelijk: Wilkie's verhaal hād niets te maken met onze Blauwbaardgeschiedenis. Ik vond alleen, dat dit Wilkie niet onder de neus gewreven hoefde te worden; per slot van rekening had ook Lampugnani's verhaal niets met Blauwbaard te maken, of met wie dan ook. Ik lichtte nog toe: ‘Freud heeft ons geleerd, dat jongens zelf jaloers zijn op hun vader: zij veronderstellen dus hetzelfde van hém.’

‘Na de theologie de psychologie,’ hoonde Lampugnani, zijn glaasje likeur omwippend, ‘het debat zakt hoe langer hoe meer. Het is mij al eens eerder opgevallen, dat Hollanders en Amerikanen nooit zakelijk kunnen blijven. We spreken over Blauwbaard, of een pseudo-blauwbaard, voor mijn part een volkomen denkbeeldig geval, maar dat een adellijke vriend van mij belang inboezemt...’

‘Na de psychologie de Almanach de Gotha,’ kon ik niet nalaten zijn hatelijkheid te beantwoorden, ‘jonge adel, waar u uw schoenen aan afveegt...’

‘Dat doet er helemaal niet toe,’ zei hij koppig, ‘ik ben hier in San Gimignano gekomen als historicus, en kwijt mij van een historisch onderzoek, onverschillig wie en wat de aanleiding is. Wanneer Signor Wilkie een vader had gehad, die zijn vrouw de keel had afgesneden, en een van zijn dienstmeisjes de keel had afgesneden, - verder gaan mijn eisen niet, ik ben met weinig tevreden, - en dan, tegen alle schijn van lustmoord in, had kunnen bewijzen, dat hij eigenlijk jaloers was geweest...’

‘Daarmee kan ik u inderdaad niet dienen,’ zei Wilkie nederig, ‘bovendien had mijn vader geen dienstmeisje, maar een huisknecht.’

‘Neen, tegennatuurlijk hoeft niet,’ weerde Lampugnani af, waarna hij Wilkie een knipoogje toezond, ten teken daarvan dat hij zich al weer met hem verzoend had, ‘maar u moet goed begrijpen, dat uw familieverhaal ons in niets verder helpt. In mijn eigen geval stuit ik al op bijzonderheden, die volkomen onwaarschijnlijk zijn...’

‘Wanneer u dit laatste aannemelijk maakt voor graaf Giorgio,’ viel ik in, ‘dan bent u waar u zijn wilt, en waar hij zijn wil. Maar dit zei u, meen ik, zelf al.’

‘Ik weet niet meer wat ik allemaal gezegd heb,’ zei Lampugnani, terwijl hij zich aan het hoofd greep, en het opnieuw gevulde glaasje opzijschoof, niet zonder het even later te ledigen, ‘ik moet er morgen op uit, laat ik dát tenminste niet vergeten. Ik moet naar de bibliotheken en de archieven in dit onwaarschijnlijke gat, ik moet alle torens bestijgen. We moeten het maar niet al te lang meer maken, heren. Wie heeft er nog iets over lustmoord te vertellen?’

‘Ik,’ zei ik in een opwelling, ‘ik weet een geval, dat zich in Hol-

land heeft afgespeeld, geen bedenksel van mijzelf dus, en dat, naar het mij voorkomt, beter geschikt is om in uw ogen de rationaliteit van lustmoord te illustreren dan wat wij zo juist hebben aangehoord, - ongeacht mijn waardering voor Signor Wilkie's pogingen, waarin hij dan volgens u niet geslaagd zou zijn. Voor uw beider standpunten voel ik iets, en daaraan ontleen ik de moed, zo al niet voor scheidsrechter te spelen, dan toch voor het ter ruste gaan nog een klein zijlicht op de zaak te werpen. Het is tamelijk griezelig wat ik te vertellen heb, bij voorbaat mijn verontschuldiging.

Dit was hoog spel, want ik wist nog volstrekt niet wat ik mijn twee vrienden zou opdissen, behalve dan dat het met lustmoord en jaloezie te maken moest hebben, en dat het griezelig moest zijn. Tien tegen één, dat het mislukken zou. Om deze kans zoveel mogelijk te beperken besloot ik aan te knopen bij een bestaand geval, dat mij indertijd ter ore was gekomen; ik kon dan altijd zien waar het mij heen zou voeren.

‘Ook tot mijn verontschuldiging,’ zo begon ik vol vertrouwen, ‘moge dienen, dat mijn verhaal eveneens in een universitair milieu speelt. De student, die het overkomen is, was geen vriend van mij, en ik heb alles van horen zeggen. Ik heb ook nooit helemaal begrepen wat hem bezielde. Hij was een goedzak, en toen ik derdejaars was, - ik heb Nederlands gestudeerd, - en hij zo juist was aangekomen, stond hij al bekend om zijn pathologische angst voor examen doen. Hij studeerde - laat eens kijken, wat studeerde hij ook weer, theologie niet, oosterse talen ook niet, het was iets tussen beide, Sanskrit of zoiets, laten we zeggen: Sanskrit, en een paar andere talen, verwant aan Sanskrit, alle talen zijn verwant aan Sanskrit, - en om een niet speciaal gevreesde, maar toch belangrijke professor op zijn hand te krijgen liep hij de man overal na, en wist het zo ver te brengen, dat hij de maître de plaisir werd van deze hooggeleerde, die, ongehuwd gebleven, niet afkerig was van fuiven. Dat werd op zichzelf al een klein schandaaltje: beide heren waren onafscheidelijk, werden samen dronken, vervoegden zich gezamenlijk bij bordelen, en mijn student rolde door al zijn examens, niet alleen bij zijn fuifgenoot, maar ook bij de andere professoren, die voor de Sanskritist niet durfden onderdoen. Of vindt u het erg onwaarschijnlijk?’

Terwijl Wilkie het hoofd schudde, zei Lampugnani:

‘Een beetje, maar dat zijn al die studenten verhalen. We kunnen wel tegen een stootje. Als u het zelf maar niet onwaarschijnlijk vindt.’

‘Natuurlijk kwam op den duur dat gemeenschappelijke donderjagen de vriendschap niet ten goede: de student kreeg te veel praatjes, en zal ook wel eens indiscreet geweest zijn, - ook moet hij een keer op college de professor openlijk gehoond hebben, en toen de professor zei: u kunt zich niet alles tegenover mij permitteren, meneer, toen zei hij: wie wel, wanneer ik niet. De professor was natuurlijk... jaloers op de onbezorgde jeugd van de ander, - jaloezie dus, houdt u dit vast, mijne heren, - en waar hij hem bij de examens niet dwars had durven zitten, daar nam hij bij de promotie van de student zijn kans waar, en probeerde zijn fuifmakker, of vroegere fuifmakker, te verpletteren met een ongezouten kritiek op het proefschrift, terwijl hijzelf nota bene de promotor was. Dat was natuurlijk volkomen ongebruikelijk, - ik ben op die promotie geweest, en de andere professoren keken of ze een naar luchtje roken. Het was erg vermakelijk, dat kan ik u wel vertellen, het was om je ziek te lachen, ha ha ha! De student, of voormalige student, wist niet hoe hij het had; en zijn situatie was des te pijnlijker, omdat onder de toehoorders op de eerste rij zijn vrouw zat. Dit was een bijkomstige reden voor de gebetenheid van de professor: de student was kort te voren buiten zijn medeweten getrouwd met een rijke boerendochter, en het mens zat daar prinsheerlijk op de voorste rij getuige te zijn hoe haar uitverkorene afgetuigd werd door de hoogleraar, over wie hij altijd opgesneden had, dat hij een potje bij hem kon breken. Wat er juist of onjuist was van de professorale kritiek kon zij natuurlijk niet beoordelen. Ik ook niet. Intussen was er geen schijn van kans, dat hij zijn doctorstitel niet zou krijgen; de andere professoren begrepen tóch al niets van het gedrag van hun collega; de student verdedigde zich bij zijn repliek waardig en niet geheel effectloos; hij kreeg zijn bul, en er volgde het gebruikelijke feestmaal in een restaurant, waarbij de hooggeleerde afwezig was, en de student stomdronken werd: afscheid van de studietijd, afscheid van het leven van vrije jongen. Hij had een moeilijke studie achter de rug.’

Dit was ongeveer het verhaal zoals men het mij indertijd had verteld; de beide protagonisten kende ik althans van gezicht: de

student een bloemzoete boerenzoon om te zien, de hoogleraar een spijtige cholericus met een eivormig hoofd en een zwarte hangsnor. Nu moest ik naar de lustmoord. De jaloezie had ik al. De griezelligheid? Iedere lustmoord was griezellig. Hoewel het mij weinig schelen kon mij te blameren, wilde ik zo welbeslagen mogelijk ten ijs komen.

‘Nu moet ik erbij vertellen, dat in een aangrenzend zaaltje van dat restaurant de professor zat te drinken, met minder spectaculaire gevolgen, maar met veel bitterheid. Op zijn manier was hij altijd op de student gesteld geweest, zij hadden samen de kantjes afgelopen op een manier die in Nederland niet alledaags was; en nu had de student hem verraden: was niet alleen gepromoveerd ondanks zijn hooggeleerde tegenwerking, maar was ook *getrouwd* buiten zijn voorkennis, en dacht zich als gerangeerd voor te kunnen doen waar hij nog geen half jaar te voren mét de hoogleraar nachtelijk Amsterdam op stelten had gezet.’

‘Amsterdam, wat u zegt...’ - Onrustig, of bij wijze van mild protest, schoof Lampugnani op zijn stoel heen en weer. - ‘Ik moet daarover gelezen hebben. Een zonderling land, Holland. Er gebeuren dingen, die in weinig andere landen bestaanbaar zijn. Eerst dacht ik, dat ik het in een roman van u gelezen had, maar dat is toch niet zo.’

‘Een roman heb ik die mensen niet willen aandoen. Maar nu moet u verder horen. Wanneer de nieuwbakken doctor de toiletten opzoekt, wordt de hoogleraar plotseling actief. Hij volgt hem op de gang, wacht hem op, doet zich voor als een gebroken man, betuigt zijn spijt, en smeekt zijn gewezen trawant hem te begeleiden naar een nachtelijke gelegenheid, één keer nog, voor het laatst, waar zij zich met elkaar zullen verzoenen, en de stoute stukjes zullen uithalen, waar zij indertijd beroemd voor waren. De student, dronken, ten zeerste verveeld door zijn vrouw en haar familie, laat zich bepraten, en in de auto van de Sanskritist rijden zij naar het eerste het beste bordeel. Daar...’

Het was, meen ik, mijn bedoeling de professor in het bordeel verschillende moorden te laten plegen, waar de student dan de schuld van krijgt; maar zo ver kwam ik niet, want juist op dit ogenblik werd de likeur mij de baas, die Wilkie mij onophoudelijk had ingeschonken. Ik geloof zelfs, dat hij een tweede fles had laten komen, en het was een koppig goedje, waarvan ik wel eens

de chemische analyse had willen zien. Luid hikkend, met geweld het zoete vergif in mijn keelgat terugdringend, riep ik uit:

‘U begrijpt het nu wel: die professor was natuurlijk Blauwbaard... hij rende terug naar de onbeschermd achtergebleven vrouw van de student... en hij sneed ze allemaal de keel af... de vrouw en zijn schoonmoeder en nog een paar tantes en nichtjes... allemaal uit jaloezie, ha ha ha...’

Het enige wat mij over de verdere gebeurtenissen nog helder voor de geest staat, is dat Lampugnani, hoezeer zelf dronken, mij stevig beetpakte, en dat wij nogal koddig om elkaar heendraaiden, waarbij wij elkaar in de buik porden en elkaar ‘Blauwbaard’ noemden. Wilkie, die eerst een verbaasd lachend gezicht had getrokken, wilde niet achterblijven en volvoerde danspassen in de stijl van een krijgdsdans der Zwartvoetindianen. Ergens zag ik de sloverige juffrouw van het hotel toesnellen, en verschillende andere lieden brachten ons op de gang, en naar onze kamers. Maar wij konden van onze alcoholische vreugde geen afstand doen, en steeds elkaar nog stompnd, hoonden Lampugnani en ik elkaar met ‘Blauwbaard, hèèè... ha ha ha, Blauwbaard... dat wil Blauwbaard zijn, per Dios,’ of ‘godverdomme,’ of welke onacademische uitlatingen verder nog van ons zijn opgevangen. Lampugnani stompte Wilkie écht. Dat ging mij te ver, ik wilde de goede Wilkie beschermen, maar juist op dat ogenblik wierp een atletische kok met een witte zotskap op zijn hoofd mij mijn kamer in, waar ik in onzachte aanraking kwam met een tafeltje. Na de wastafel te hebben ondergekotst wilde ik naar mijn vrienden terug. Maar dit was onmogelijk, de deur was op slot, tenminste dat verbeelde ik mij, en ik stapte aangekleed in bed. Na enig gevloek, omdat ik het licht had aangelaaten, viel ik in slaap en droomde, van wie? Ja, van wie... Zoveel is zeker, dat ik met de hoofdpersoon van ons aller bestaan een ondragelijk medelijden had. Wij hadden misbruik van hem gemaakt, van deze Blauwbaard. Wij hadden hem gestompt, belasterd en flauwiteiten over hem verteld: hij zat daar als een dik vierkant mannetje uit de Renaissance in een stoel, kleintjes en vernederd, en wij hoonden hem met onze doornenkroon, en de doorns zaten tot in zijn baard. Hij zei, dat hij het niet gedaan had, dat hij het niet had kúnnen doen, op historische gronden, en dat wij ons moesten schamen hem zo te belazeren Wilkie wilde nog een pot met menie over zijn hoofd uitstorten

maar ik belette dit; ik greep zijn hand en drukte er wenend een kus op. Toen werd hij heel groot, en groots, en ik begreep, dat het tijd werd hem goddelijke eer te bewijzen, want hij was de god van San Gimignano, de bisschoppen van Volterra hadden dit altijd verzuimd te erkennen, en brandden daarvoor nu in de hel van Taddeo di Bartoli, of hoe de man heten mocht.

VI Om en in de bibliotheek

De volgende ochtend regende het nog steeds, en het Toscaanse landschap, waar Wilkie en ik onder het ontbijt op uitkeken, - Lampugnani was vroeg vertrokken, - hulde zich in een onzuidelijke nevel, die niet eens de moeite nam door middel van wielingen of spokige doorkijkjes een betere dag aan te kondigen. Wilkie kwam niet op de vorige avond terug, en ik kreeg de indruk, dat hij zich schaamde, zo niet voor zichzelf, dan toch voor ons. Hij zei tenminste, kennelijk blij weer Engels te kunnen spreken:

‘Vertelt u mij eens, Mr. Bohlen... U heeft ook gestudeerd... Is het gewoonte in Europa onder academici om de spot te drijven met hun eigen wetenschap?’

‘Europeanen drijven met alles de spot, tot hun eigen familie toe.’ - Met deze woorden keek ik hem strak aan, maar hij reageerde niet. - ‘Ik geloof, dat dr. Lampugnani een serieus vakman is. Niet voor niets is hij ondanks de katterigheid, die hij met mij gemeen moet hebben, voor dag en dauw aan het werk gegaan in de archieven hier.’

‘O, ik stel het volste vertrouwen in zijn bekwaamheden. Juist daarom... Ook wij in Amerika houden ervan ons als kwajongens aan te stellen, maar onze wetenschap houden wij onder alle omstandigheden hoog, en wij kiezen er ook nooit onze momenten van dronkenschap voor uit. Dan worden de Amerikanen veeleer serieus. Men kan ze dan soms niet goed verstaan, maar dat is wat anders.’

‘Wij hebben ons gisteravond toch niet als kwajongens aangesteld?’ vroeg ik op strenge toon.

Zijn ogen ontweken mij. - ‘Dat heb ik niet gezegd. Ik meende alleen op te merken... ik bedoel wat de wetenschap betreft...’

Er viel een gedwongen stilte in. Na het ontbijt stak hij zijn pijpje op, en na enkele opmerkingen gemaakt te hebben over het slechte weer en onze medegasten, onder wie de ‘presidente’ al weer het hoogste woord had, lieten wij elkaar alleen, met een niet al te boeiende dag in het vooruitzicht. Eigenlijk had ik hem nog over Amerikaanse astronomen en telescopen willen uithoren. Lampugnani's kritiek op zijn familiegeschiedenis was niet onopgemerkt aan mij voorbijgegaan, en Wilkie zou heus wel willen toegeven, dat het hele verhaal gelogen was. En sprak uit zulk een tomeloos gefantaseer nu toch nog liefde voor zijn vader, of juist een gloeiende haat? Was het soms een standaardverhaal, waarmee hij zijn Amerikanen placht te amuseren, of had hij het op het moment zelf bedacht, aangestoken door Lampugnani, die hij even goed voor een mystificateur kon houden als ik hém? In elk geval was hij kennelijk oprecht geweest, toen hij zijn verbazing te kennen had gegeven over de kwajongensachtige grollen van gestudeerden in de oude wereld. Het was waar, dat hij daarmee eerder het oog moest hebben gehad op mij dan op Lampugnani; maar daar stond tegenover, dat mijn professorenverhaal alleen maar duidelijk dwaas was geweest, terwijl Lampugnani's mededelingen en bespiegelingen over Blauwbaard en diens alter ego de schijn hadden gehad van ernstig bedoeld te zijn. Dit maakte zijn mystificatie, zo het er al een was, meteen ook veel erger. Men zou zo iets achter iemand als Lampugnani ook nooit hebben gezocht. Onder een Italiaans geleerde, had ik altijd geloofd, moest men zich iets streng klassieks en formalistisch voorstellen, afgemeten en officieel, met niet al te veel fantasie, en weinig humor op zijn programma, niet iemand die dadelijk begon met wildvreemden voor het lapje te houden. Al met al interesseerde ik mij meer voor onze lector dan voor Wilkie, - zoals ik van het begin af aan gedaan had. Maar onze lector was weg. Die zat in de archieven van San Gimignano. Zat hij er wérkelijk? Zo niet, dan was dit voor een mystificatie wel heel erg ver gedreven. Maar tenslotte was alles denkbaar, - zelfs dat hij in het geheel geen lector was, en dat graaf Giorgio niet bestond. Bij gebrek aan enige controlemogelijkheden moest mijn dag voorlopig wel erg leeg worden.

Aangezien ik tóch met mijn gedachten bij Lampugnani bleef, wist ik niets beters te doen dan mij op straat te begeven met mijn

regenjas over mijn hoofd, en tussen de torens, die zich in de nevel verloren, naar een boekwinkel te gaan zoeken. Niet ver van de Tweelingtorens der Salvucci's vond ik er een, tevens winkel van souvenirs, ansichten en eieren en speelgoedeenden van gekleurde steen. Ik kocht er een gids van San Gimignano, die uiterlijk zoveel mogelijk leek op het boekje, dat ik de vorige dag herhaaldelijk uit Lampugnani's jaszak had zien steken. Alleen had ik een Duitse vertaling gekocht. Toen ging ik terug naar het hotel, en raadpleegde mijn aanwinst in de salon, waar ik het mij met werkelijk goede koffie zo gezellig mogelijk maakte. Het speet mij, dat er geen kachel of centrale verwarming aan was, en huiverig sloeg ik de bladen om van het historisch overzicht, dat mij na Lampugnani's relaas weinig nieuws bood op het stuk van Salvucci's en Ardinghelli's, en op het stuk van de Cortesi-Salvucci's helemaal niets, om van Blauwbaard maar te zwijgen. Er was ook een los plattegrondje bij, maar de namen van de torens daarop klopten niet altijd met de gegevens in de tekst. De rest was gewijd aan schilderijenbeschrijving, die ik ongelezen liet. Zonder het gevoel Lampugnani betrapte te hebben stak ik het gidsje in mijn zak, en begaf mij weer op straat, met weinig kans op onderdak dan in kerk of stadhuis of andere openbare gebouwen, zodat ik welbeschouwd enige kans had Lampugnani tegen het lijf te lopen.

In plaats van Lampugnani zag ik Wilkie. Nauwelijks had ik mijn rondgang door de Dom beëindigd, - waarbij ik ondanks de duisternis Taddeo di Barteoli had ontdekt, een ontzettende primitief, die zijn talent had gewijd aan gemartelden en duiveltjes in alle standen: de kop afgezaagd door duiveltjes, tanden en kiezen getrokken door duiveltjes, met grote messen in de buik gestoken, of geaaid of gezeseld door deze gehoornde hellekinderen, terwijl een onschuldig of schuldig paar naaktlopers elkaar geheimpjes inbliezen door middel van een soort toeter, - of ik ontwaarde in zijn gele regenjas, het pijpje in de hand, mijn Amerikaanse vriend, en ik begreep terstond, dat hij mij niet wilde zien, en dat hij van mij waarschijnlijk hetzelfde dacht. Zijn stand daar voor dat donkere drieluik, wat doorgezakt in de knieën, als een jongetje dat het in zijn broek heeft gedaan, was te veelzeggend. Hij stond daar als een afwezige willens en wetens, de verpersoonlijking van een even krachtig als ongemotiveerd schuldbesef, tijdelijk met blindheid geslagen voor zijn omgeving. Met een om-

weg verliet ik de Dom, waarna ik mijn geluk beproefde in het gemeentemuseum, grenzend aan het stadhuis. Hier was niets te beleven, en dus wilde ik de natte Via Giovanni afzakken, waar nog een paar torens te bekijken waren. Al dadelijk werd mijn aandacht getrokken door de gemeentebibliotheek, aan de rechterkant. Wanneer Lampugnani hier was, zou ik doen alsof ik hem niet zag. Dat leek mij aardig: drie vrienden, die elkaars schimmen ontweken in het torenrijke en onopgehelderde San Gimignano. Toen ik de beambte vroeg, of er een Italiaanse heer in de bibliotheek was, die zich voor oude papieren interesseerde, keek hij mij nadenkend aan, en verwees mij naar een Franciscaner monnik, die bij ons in de buurt aan een tafeltje zat te schrijven, en die meteen opstond toen hij mijn ogen ontmoette. Hij had een jolig gezicht, en zijn baardje kon nog wat groeien. De stad van Blauwbaard legde verplichtingen op. Achter hem hing een schilderij, dat ik later met behulp van mijn boekje identificeerde als een fresco van vier heiligen, onder wie Santa Catharina en San Gimignano, gewikkeld in een mystiek onderonsje. Toen ik weer op de Franciscan lette, zat hij te fluisteren met de beambte, mijn aanwezigheid even doelmatig negerend als Wilkie dit in de Dom had gedaan. Vermoedelijk meende hij, dat ik bij hem had willen biechten. San Gimignano werd hoe langer hoe onwerkelijker voor mij.

Ik had nu vier uur doodgeslagen, en na wat gegeten te hebben, gevolgd door een hoog nodig middagdutje, ging ik een drankje drinken in de kleine bar van La Cisterna, waar ik Wilkie van het negeren trachtte af te brengen door hem vriendelijk toe te lachen waar hij schuin tegenover mij zat. Hij kwam dadelijk bij mij, en ik herinnerde hem niet aan de Dom. Ik kon mij vergist hebben. Dat negeren was tenslotte tamelijk onwaarschijnlijk van iemand die ik altijd voor een klit had gehouden. Toen hij mij in de Dom zag, zou hij heus wel niet gedacht hebben: ‘Daar is hij, hij komt mij uithoren over mijn vader.’ Op mijn vraag, of hij Lampugnani gezien had, schudde hij het hoofd, en zei, dat hij een wandeling in de regen was gaan maken om het stadje heen, en dat hij zich door een ingezetene het huis van de Heilige Fina had laten aanwijzen. ‘Het ziekenhuis van de Heilige Fina?’ vroeg ik, en gaf hem mijn boekje. Dat hij zich met het bladeren in dat werkje een half uur onledig hield, vatte ik toch weer als een bewijs op van zijn schuldgevoel. Toch kon ik hem moeilijk vragen: ‘Waarom heeft u in de

Dom gedaan alsof u mij niet zag, Mr. Wilkie?’ Ik zou geen goed antwoord krijgen. Hij zou misschien zeggen: ‘Ik wou verstoppertje spelen.’ Ik zou hem zeker geloofd hebben. Verstoppertje spelen leek mij in deze omgeving de enige zinrijke bezigheid. Maar ook het nadenken over Wilkie's negeren was zinrijk.

Om half vijf verscheen Lampugnani. Met grote stappen, een aktentas onder de arm als een Milanees zakenman, kwam hij de bar binnen, en spreidde een activiteit ten toon, die des te meer opviel, waar zijn grauwe gelaatstint veeleer aan iemand deed denken, die zich voor niets ter wereld meer zou willen inspannen. De kleurverschillen tussen zijn grijs haar en zijn gezicht waren te verwaarlozen, en de diepe kuilen ter weerszij van zijn mond duiden op een slechte nacht en een uitputtende werkdag. De barman vroeg hij om een drankje, hij wilde er wat bij eten, hij wilde deze avond niet dineren, hij wilde geen likeur hebben, van welk merk of graad van vervalsing ook, hij wilde maagtabletten hebben van het hotel zelf, en wanneer ‘dat babbelzieke wijf’ in de bar kwam, moest men hem waarschuwen, of het ‘wijf’ eruit smijten. Deze ‘ciarlone’ moest afgeranseld worden, - door het hotel zelf. Eerst toen dit alles hem was toegezegd, en de maagtabletten gebracht, deed hij alsof hij ons zag, maar zonder ons de hand te drukken of ook maar enige opgetogenheid over het weerzien aan de dag te leggen. Veeleer waren de blikken, die ons bereikten, uitgesproken nors. Het gidsje, dat Wilkie weer voor mij had neergelegd, veegde hij van het tafeltje, zodat ik het met een snelle handgreep voor vallen moest behoeden. Eindelijk ging hij zitten, opende zijn tas, haalde er een bundeltje dichtbeschreven vellen uit, en sprak:

‘Het document. Ik ben van het kastje naar de muur gestuurd, en van de chronologie deugt geen steek, maar de graaf moet het hier nu maar mee doen. Morgenochtend verstuur ik het, aangetekend. Maar voor ik tot deze stap overga, wil ik de heren iets vragen. Is iemand van u vanmorgen in de gemeentebibliotheek geweest?’

Deze vraag werd op uitvorsende, ja agressieve toon gesteld. Toen wij hem onthutst bleven aanstaren, verviel hij in een geheel andere spreektrant: mat en monotoon, bijna sullig berustend, en zonder noemenswaardige afscheiding tussen zijn volzinnen:

‘Vanmorgen voor negenen heb ik deze bibliotheek bezocht,

waar een Pater Franciscan mij met zijn aanwezigheid hinderde, en waar een ongeestelijke heer mij vertelde, dat alles gereorganiseerd werd, zodat ik beter over een paar maanden terug kon komen, of van mijn documentatie geheel afzien. Ik zei hem, dat hij met vleugeltjes kon gaan lopen, of daarvan afzien. Daarna ben ik naar het stadsmuseum gegaan, waar geen papieren meer bewaard worden, en waar men mij verwees naar het museum van de religieuze kunst, een bijgebouw van de Dom. Ook hier waren geen papieren, en men meende, dat ik het best mijn geluk kon beproeven in een der andere kerken, de San Pietro, de San Lorenzo in Ponte, en meer van dat slag. Toen ik zei, dat ik opzag tegen de reorganisatie, waaraan al deze archieven blootstonden, hielderde het gezicht van mijn zegsman op, en hij verwees mij naar de gemeentebibliotheek, waar alles op den duur naartoe moest. Het zou hem niet verwonderen, wanneer het stuk, dat ik zocht, er al was. Enigszins uit mijn humeur, liet ik mij wederom een tijdje natregen, en kwam toen op de gedachte naar de Torre Cortesi te gaan, de zogenaamde Duivelstoren. Daar beneden is een leerwinkel, waar een werkelijk allerliefst vrouwmensje mij te woord stond. Wat of ik wou? Of ik mijn tijd niet beter kon gebruiken? Of ik er niet beter aan deed van de Torre Rognosa of de Torre Cugnanesi af te springen, in een plas? Neen, zei ik, neen, Signorina, ik moet hier zijn, niet voor het leer, waar uw huid zo weinig van wegheeft, maar voor papieren in de toren, déze toren, uw eigen Duivelstoren. Van de belastingen zijn ze er verleden week al geweest, zei het aterlingetje, en wat of ik wou, of ik wel ingeent was tegen melaatsheid, en of ik anders een glaasje likeur van haar wou hebben. Goed tegen alle middeleeuwse kinderziekten. Hierop maakte ik zo'n dreigende beweging met mijn schouder, dat zij onmiddellijk inbond, en mij uit eigen beweging vertelde, dat er in de Duivelstoren geen ander papier was dan dat de werklui gebruikt hadden, toen ze de trap kwamen repareren. Ik kon gerust naar boven gaan om te ruiken. Ik zei, dat het leer al zo rook, en dat ik alleen maar wou weten, of er nog oude papieren waren, oude beschreven papieren, historische documenten, en nog zo wat meer van die synoniemen. Hierop gaf zij mij een knipoogje, en zei: alles naar de gemeentebibliotheek, Signore, daar worden ze uitgezocht, en ontsmet, en opnieuw volgek...’ en u mag ze bekijken, en u mag ruiken, en wat dacht u van dit hoogst

moderne leren etui? Ik liet de cattiva staan, en begaf mij voor de tweede maal naar de gemeentebibliotheek, waar de Franciscaan nog steeds zijn vieze tonsuur aan het gedempte daglicht aanbod. Ik sloeg een kruis. Het was toen bij half twee. Het manuscript, dat op Francesco Cortesi-Salvucci betrekking had, werd mij bij navraag zonder verdere pourparlers overhandigd. Dat vond ik verdacht. Vanmorgen moest alles nog gereorganiseerd worden en moest ik over een paar maanden maar eens terugkomen, en nu leek het wel alsof het voor mij klaar lag. Ik mocht het ter plaatse overschrijven, maar - en dat was het tweede verdachte punt - het bleek al overgeschreven te zijn. Het had niets van een 18de eeuws manuscript, daar waar stijl en woordkeus ongetwijfeld op die eeuw duiden, ofschoon niet overal. Ik berekende, dat een vlijtig schrijver het 's morgens had kunnen kopiëren, eventueel met de nodige veranderingen. Het leek mij wat te kras de beambte ernaar te vragen; dit zou een rechtstreekse aanval op zijn beroepseer geweest zijn. Ik vraag u dus, mijne heren, en ik meen aanspraak te mogen maken op een openhartig antwoord: heeft een van ú dit document overgeschreven? Ik zou het dan als een grap kunnen beschouwen, en tot de orde van de dag overgaan.'

Wilkie toonde zich gegriefd. - 'Ook anderen dan bibliotheekbeambten hebben hun beroepseer, Signor Lampugnani. Ik vervals geen documenten. Ik ben ook niet in de bibliotheek geweest. Het enige gebouw, dat ik vandaag bezocht heb, was de Dom. Signor Bohlen heeft mij daar gezien.'

'Ik heb u niet gezien,' zei ik, hem doorborend aankijkend, 'maar u bent er wél geweest. Wat mijzelf betreft, ik heb vanmorgen inderdaad de bibliotheek bezocht, maar niet langer dan vijf minuten. Dat kunnen de heren daar getuigen. Ook ik vervals geen documenten, en bovendien was ik vandaag te katterig om een stuk van enige omvang over te schrijven. Hoe kómt u eigenlijk bij deze krasse beschuldiging, Signor Lampugnani?'

'Door het karakter van wat ik voor de veranderingen houd,' was het antwoord. Hoewel zijn stemgeluid al weer erg uitdagend klonk, wilde hij ons stellig niet opzettelijk hinderen of beledigen; en wat mij op de lippen zweefde: dat ik hém juist van mystificatie had verdacht, hield ik dan ook maar voor mij. Wel vroeg ik hem nog, of hij het oorspronkelijke document had geraadpleegd.

'Dat was er niet. Ik heb er ook niet naar gevraagd, ik vertrouw-

de het niet meer. Maar ik zal u zeggen waarom ik tot mijn verdenking gekomen ben, - die ik overigens graag terugneem, daar ik u beiden als mannen van eer beschouw.'

'Dat zou ik niet doen,' zei ik, 'romanschrijvers hebben geen eer.'

Hij haalde de schouders op. - 'U zult moeten begrijpen, dat mijn achterdocht gewekt werd, toen ik gedwongen was te lezen, dat Francesco Cortesi-Salvucci in één geval de in aanmerking komende vrouw wel degelijk uit jaloezie heeft vermoord. Dat is precies wat Signor Wilkie en u gisteravond voortdurend beweerd hebben, ú met een aanvullend verhaal, dat mij niet al te helder meer voor de geest staat, maar dat in elk geval een mystificatie was.'

'Dat kon een kind begrijpen. Ik was dronken: dat kon een kind zien. Dat is niet hetzelfde als het vervalsen van historische documenten. Ik heb niet het minste belang bij het jaloers maken van welke Blauwbaard ook. Signor Wilkie heeft daar ook geen belang bij.'

'Absoluut niet,' zei Wilkie, zijn kleine blauwe ogen wijd opensperrend, 'hoogstens een theoretisch belang. Nu Signor Bohlen zo eerlijk is geweest zijn mystificatie te erkennen, wil ik wel toegeven, dat de geschiedenis van mijn vader in grote trekken juist was, maar dat ik haar met een paar onbeduidende détails heb opgesmukt.'

Lampugnani begon te lachen. - 'Dat was misschien niet voor een kind duidelijk, maar wel voor mij. Intussen, tegen zoveel eerlijkheid achteraf haal ik natuurlijk bakzeil. Het was ook meer een vraag dan een echte verdenking. Maar u moet goed begrijpen wat er hier voor mij op het spel staat. Mijn vriend, graaf Giorgio, wil ik graag helpen. De man is wat eigenaardig, misschien is hij geestelijk zelfs wat gestoord, maar dit neemt niet weg, dat het een pak van mijn hart zou zijn, wanneer ik hem zwart op wit kon aantonen, dat de Blauwbaard uit zijn familie een moordenaar is geweest uit ijverzucht. Ik zeg niet, dat ik dit helemaal van hem begrijp, maar ik moet zijn standpunt eerbiedigen.'

'Hoe weet u, dat het zijn standpunt is?'

'Het zou het standpunt zijn van iedere Italiaan van de oude stempel,' zei Lampugnani op besliste toon, 'persoonlijk kan ik althans navoelen, dat de jaloezie - en op gronden, die u duidelijk

zullen zijn, wanneer ik u het manuscript heb voorgelezen, dat ik vanmiddag in de bibliotheek overschreef - dat deze jaloezie een gedeelte van Francesco's zedelijke nietswaardigheid wegneemt. De graaf zal mij zeer erkentelijk zijn, daarvoor ken ik hem goed genoeg.'

'Gisteravond,' viel ik in, 'hechte u niet de minste waarde aan die jaloezie, en evenmin aan het oordeel van de graaf.'

'Ook mij zijn onbeduidende overdrijvingen toegestaan,' zei Lampugnani met een sluw lachje, 'en ook ik was dronken, al had ik mijn verstand beter bij elkaar dan u. In werkelijkheid is mij veel aan het oordeel van de graaf gelegen. Hij is natuurlijk een half kindse sukkel, maar als gewezen curator van de universiteit heeft hij veel invloed. Zijn relaties zijn niet te versmaden voor iemand in mijn omstandigheden.'

'Ik begrijp het. Maar ik vraag mij af, of iemand anders het stuk vervalst kan hebben. Heeft de graaf geen familieleden, die er belang bij hebben hem ter wille te zijn?'

'Nauwelijks,' zei Lampugnani, 'ook zij zijn oud, en naar mijn mening niet in staat om deze kwestie te begrijpen. Het kan mij ook niet schelen. Het gaat mij niet om mogelijke vervalsing in het algemeen, het gaat mij alleen om de jaloezie. Zelfs wil ik zo ver gaan van te verklaren, dat u wat mij betreft het stuk in die zin gerust had kunnen vervalsen. De jaloezie is voor mij *te* kostbaar.'

'Maar waarom zou men het stuk overgeschreven hebben?'

'Dat weet ik niet. Klerkenmentaliteit, middeleeuwse schrijflust, en misschien was het origineel slecht leesbaar. Het is natuurlijk volkomen ongebruikelijk...'

'Als ik u was, zou ik de bibliothecaris opbellen. Dat kan nog, voor zessen.'

'De telefoon is in die kleine Italiaanse stadjes volkomen onbetrouwbaar.'

Maar ik hield vol; na zijn hatelijke verdenking van Wilkie en mij moest hij de beker nu maar tot de bodem toe ledigen. Toen hij beslist weigerde de bibliothecaris lastig te vallen, stapte ik naar de telefooncel in een hoek van de bar, hoorde de bibliothecaris 'pronto' zeggen, en gaf mij eenvoudig uit voor Lampugnani zelf, de bekende historicus uit Milaan.

'Vanmiddag in de bibliotheek, Signore, heb ik een document

overgeschreven, dat betrekking heeft op het leven van Francesco Cortesi-Salvucci, hier uit San Gimignano. Men verstrekke mij deze papieren, hoewel er enige uren te voren sprake was geweest van een reorganisatie, die mij weinig hoop liet. Is u daar iets over bekend?’

‘Neen, Signore,’ zei de bibliothecaris, ‘maar bij afwijkingen van de gewone gang van zaken kunt u er altijd van uitgaan, dat inderdaad de reorganisatie erachter zit. De verwarring is nog groot, zij het ook niet hopeloos.’

‘Er was iets dat mij bevreemde, Signore. Het document was kennelijk niet het oorspronkelijke, maar het was overgeschreven, vermoedelijk nog niet zo lang geleden. Voor zoiets kunt u moeilijk de reorganisatie aansprakelijk stellen, wel?’

‘Er is mij niets van bekend, Signore,’ zei hij op geprikkelde toon, ‘ik kan wel eens informeren bij Signor Valcarengi, die mij bij de reorganisatie helpt, of bij Padre Ambrogio, die ook wel eens de handen uit de mouwen steekt. Maar wij hebben het hier ontzaglijk druk.’

‘Verontschuldigt u mij, Signore, maar waarom werd het oorspronkelijke document, toen ik het aanvraagde, er niet bij verstrekt? Dat had toch voor de hand gelegen. Men had mij dan ook kunnen vertellen waar het manuscript gevonden is, in welk klooster, of in welke van de 12 of 13 torens, in welke toestand, en zo meer. In elk geval heb ik redenen om te geloven, dat er bij het kopiëren fouten zijn gemaakt.’

Even ving ik een zacht gefluister op, alsof hij haastig iemand raadpleegde. Ik meende zelfs te horen grinniken. Ten slotte kwam er, niet zonder giftigheid:

‘Dat is heel goed mogelijk, Signore, kopiëren is soms erg moeilijk. Maar ik kan u tot mijn onmetelijke spijt over deze zaak niet inlichten.’

‘Dat spijt mij meer dan ik zeggen kan, Signore, want het is voor mij van veel belang, in verband met een gewichtige publikatie. Wanneer ik geen inlichtingen krijg, blijft mij niets anders over dan in een voetnoot de reorganisatie of zogenaamde reorganisatie in de gemeentebibliotheek van San Gimignano aansprakelijk te stellen voor wat sommige wantrouwende geesten als een vervalsing zouden kunnen aanmerken.’

‘Zogenaamde reorganisatie’ had ik niet moeten zeggen, want

de lichtgeraakte bibliothecaris had al opgehangen. Ik bepaalde mij ertoe tegenover Lampugnani het geval als hopeloos voor te stellen, en hem aan te raden zijn beklag te doen bij het ministerie van onderwijs.

Lampugnani begon onmiddellijk op de hem eigen wijze op te spelen. - 'Terwille van mijn kansen op dat professoraat zeker! Allercharmants, Signor Bohlen, u heeft het goed met mij voor, ik bewonder uw nimmer aflatende ijver. Ministerie van onderwijs... Waarom niet bij de Pauselijke curie?... Overigens laat het hele geval mij koud. Ik vermoed, dat die Pater het overgeschreven heeft, omdat er dingen in stonden die hem niet bevielen. Het was niet vroom genoeg naar zijn smaak, de vuile schavuit. Graaf Giorgio moet het maar slikken zoals het is. Als het postkantoor nog open was, verstuurde ik het document nu dadelijk.'

'Toch niet zonder het ons voorgelezen te hebben?'

'Inderdaad, dat moet ook nog,' zei Lampugnani, die overigens zijn bereidwilligheid afhankelijk stelde van het verschaffen door de barman van een nieuw doosje met maagtabletten. Nadat deze gebracht waren, en de barman nog beschuldigd was van het mengen van onze drankjes met de likeur van de vorige avond, ontvouwde de lector zijn manuscript, en zette zich tot lezen, met een klankrijk stemgeluid, aan de verstaanbaarheid waarvan alleen afbreuk werd gedaan door zijn geslis, versterkt door het zuigen op zijn tabletten. De barman luisterde aandachtig toe. De bar was nog steeds leeg, en toen plotseling de 'presidente' in de deuropening verscheen, trok zij op het zien van Lampugnani een lelijk gezicht, en maakte rechtsomkeert. Ik voeg hier nog aan toe, dat de dagtekening van het document 8 maart 1731 luidde, dat was twee eeuwen na de beschreven gebeurtenissen. Tot Wilkie en mij drong deze onverwachte chronologie in het eerst niet door.

VII Het document

‘Wanneer wij hier de aandacht van de goedgunstige lezer opeisen voor het op het eerste gezicht zo weinig godvruchtige leven van Francesco Cortesi-Salvucci, een van onze voorname medeburgers uit vervlogen eeuwen, dan is dit in de eerste plaats ter lering van de jonkheid, die zich spiegelen mag aan een mate van onbeheerstheid, die het hart met verbazing en afgrijzen vervult. Onbeheerstheid, gepaard gaande aan een bloeddorst en een doortraptheid, gelijk die in ons San Gimignano nog niet eerder de aandacht hadden getrokken. Zelfs in de duisterste tijden van ons geëerbiedigde Florence, toen sluipmoord aan de orde van de dag was, en halsafsnijders op vorstelijke beloningen konden rekenen, heeft Francesco Cortesi-Salvucci zijn wederga niet gekend; en men mag zich afvragen, of mét het verdwijnen van onze geliefde torens onze bevolking geen schade aan haar ziel geleden heeft. Wanneer wij voor de eeuwige gelukzaligheid van onze Francesco bidden, dan is dat met een bezwaard gemoed, en weinig hoop op de hier wel zeer onmisbaar goddelijke genade.

‘Francesco Cortesi-Salvucci werd op 16 april 1520 geboren in het Palazzo bij de toren op de Piazza della Cisterna, en in de jaren van de terugkeer van de Medici's in ons vereerd Florence - met behulp van de troepen van keizer Karel de Vijfde, gelijk men weet - was hij een knappe, hoog opgeschoten jonkman, wars van het krijgsbedrijf, dat in onze stad ook veel van zijn schittering had verloren, maar daarom niet minder in aanzien bij San Gimignano's jongelingschap, die hij voorging in zangen reidans, dobbelspel en drinkgewoonten, terwijl de kuise, doch levenslustige jonkvrouwen van zijn leeftijd al evenzeer van zijn vroegrijpe doortastendheid wisten op te geven. Zijn familie was in de voor-

afgaande jaren tot grote welstand gekomen door het verschaffen van gelden aan eerbare medeburgers tegen een rente van 30 percent of meer; maar hun bekendheid dankten zij - de mannen - toch in hoofdzaak aan de eigenaardige blauwe metaalglans van hun zwarte baarden, en Francesco maakte in dit opzicht geen uitzondering op de regel. Onder de Cortesi-Salvucci's werd een afwijkende haar- en baardkleur maar met moeite geduld, hetgeen wel eens tot harde maatregelen heeft geleid. Zo schijnt Francesco een jongere broer te hebben gehad met een lichtbruine baard, die om die reden al vroeg naar Florence werd afgeschoven, waar hij enkele tientallen jaren later ongehuwd stierf. Francesco zelf werd door zijn familie niet minder bewonderd dan door zijn leeftijdgenoten, en nog na zijn dood, in het jaar 1591, werden deze laatsten niet moede die vreemde en intrigerende blauwe glans te gedenken, waarop de zon speelde bij feestelijke ommegangen, of een gewijd spel op het Domplein, of tijdens de optochten van flagellanten, die onze Francesco, eraan deelnemend, met zijn koord zo gevoelig wist te raken als geen.

‘Men zou zich schromelijk vergissen door te stellen, dat Francesco in vroomheid te kort geschoten zou zijn. Het is waar, dat zijn warme belangstelling voor buur- en landmeisjes zich minder uitte in het aanknopen van matrimoniële banden of het schuchter beproeven van een verloving dan in zomerspelen in het hooi of winterse afzondering in zijn eigen toren, waar ook wel eens het geluid van klinkende slagen uit opsteeg, slagen die de nymfen van deze volbloedige satyr volgaarne duldden; maar voor een deel was hierbij zeker laster in het spel, aangezien de ouders dier meisjes nooit geklaagd hebben over onverhoedse grootouderweelde, - waarvoor ook nog wel iets méer nodig is dan slagen alleen, - en anderdeels kon de jeugdige baarddrager verontschuldigen laten gelden, in zover zijn eigen ouders, die bijna even oud zijn geworden als hijzelf en zijn tragische val nog hebben meegemaakt, wenend en biddend en zich de haren uittrekkend, verkleefd heetten te zijn aan wederzijdse tuchtigingen met hand of geschoeide voet, waarvan in zijn prille jeugd de toren soms weergalmde. Vooral de vader, wiens baard maar weinig minder blauw was dan die van Francesco zelf, schijnt zijn buien van wreedheid te hebben gekend. En, niet waar, geen appel valt ver van de stam. Intussen heeft geen biechtvader onze Francesco in

zijn jongelingsjaren ooit scheef aangezien, en zijn kerkelijke plichten vervulde hij niet alleen stipt, maar met innigheid en overtuiging. In die tijd zei een voornam edel vrouw van hem: ‘Wanneer al onze jongelingen op een blauwe baard konden bogen, zou de Zoon Gods meer redenen hebben om San Gimignano in zijn hart te sluiten.’ Een wijs woord, maar waarvan de voorspellende waarde helaas gering was.

‘Naar verluide, was Francesco reeds als jongen diep onder de indruk van de schilderijen van de vrome Taddeo di Bartoli, de beroemde schilder uit Siena, die Dante's gruwzaamste hellevisioenen in lijn en kleur hoogst natuurgetrouw tot leven had gewekt, met duivels en bloeddorstige monsters, akelige spinnekoppen en schorpioenen, alsof hij ze persoonlijk gekend had. De vurige jongeling was soms avond aan avond in de Dom te vinden, en er werd verhaald, dat hij, het betraande oog gericht op Bartoli's gruwzaam en stichtelijk werk, met name geboeid werd door de afbeelding genaamd ‘Adulterio’, waarop een in waarheid ‘overspel’ te noemen vleselijke omgang geschilderd is van ontklede mannen en vrouwen met de meest venijnige zonen Lucifer's, wier gloeiende ogen evenveel belustheid verraden als wreedheid en leedvermaak. O gruwelen! Het pleit voor het morele peil van de jonge Francesco, dat hij bij zulke schandfestijnen het gelaat niet omhulde, maar zich standvastig liet doordringen van de Hogere Lering, waarvoor onze kunstenaar niet terug was gedeinsd. Dat de jongeman er niet beter partij van heeft getrokken, is hem misschien maar half aan te rekenen. Het waren zedeloze tijden, waarin krijg en pestilentie niet de voornaamste gesels waren, die het mensdom teisterden. Het zou ook overdreven zijn te zeggen, dat hij zijn leven verdeelde tussen vrome meditatie in de Dom en brooddronken satyrspelen in de toren en elders. Er wordt van hem verhaald, dat hij hard werkte in de zaak van zijn vader, en geleerd had 40 percent te vragen in plaats van 30, iets dat men in onze verlichte eeuw woeker zou noemen. Maar in die tijd kon een dusdanig overvragen een jonkman alleen maar tot eer strekken, en het moet gezegd worden, dat hij de gulheid van zijn aard bewees niet alleen door zijn vriendinnen in het duurste bont te steken, maar ook door zonder morren de hoge boeten te betalen, die op de onnodige aankoop van gouden of zilveren sieraden stonden. O Tempora o Mores, en het is niet onze bedoe-

ling ook maar iets te verzwijgen, dat de Deugd van onze Francesco in een helder en misschien ietwat onverwacht daglicht plaatst.

Niet minder pleit het voor onze Held, dat hij op zijn 25ste jaar vrij plotseling in het huwelijk trad. Zijn uitverkorene was Carla Cugnanesi, van de destijds beroemde, en daarbij schatrijke familie uit de toren schuin tegenover de zijne. De namen Carla en Carlo kwamen veel voor in deze familie, die sinds enkele eeuwen de leiding van de Ghibellijnse fractie aan de Salvucci's had moeten overlaten (niet te verwarren met de Cortesi-Salvucci's), maar die niettemin aan haar geheiligde tradities altijd had vastgehouden. Naar het schijnt, was de naam afkomstig van keizer Karel de Vierde, een lauw vorst, maar door de 14de-eeuwse Cugnanesi's oprecht bewonderd en aangehangen. Carla Cugnanesi was mooi. Maar weinigen keken een andere kant uit, wanneer zij in haar draagstoel met haar Spaans schoothondje spelend haar vriendinnen bezocht. Francesco vond haar héél mooi... Nu wilde het gerucht, dat Francesco en Carla ten tijde van de prachtige feesten en vrome trouwplechtigheden reeds laakbaar, en in welke van de twee torens dan ook, op hun verbintenis waren vooruitgelopen, zodat het maar weinigen verbaasde, dat zij een half jaar nadien gezegend werden door de geboorte van een welgeschapen jongske. Bij de onbeschaamde vragen en toespelingen en overbodige kwinkslagen - overbodig, omdat in San Gimignano een dergelijk voorschot van ouder op ouder tot de eerwaardige, indien al niet geheiligde gebruiken behoorden - legde men zich zo weinig beperkingen op, dat de nieuwbakken en dolgelukkige echtgenoot voor de Eer van zijn Vrouwe meende te moeten opkomen, en een der beledigers een bloedneus sloeg. Dit was de oudste zoon van de Podestà, een naijverige roodharige, die door iedereen werd geschuwd, en die na de bloedneus gedwongen werd zijn ongelijk te bekennen, iets waaraan de verklaring van de stadschirurgijn, dat jonge huisvrouwen wanneer zij te lang in de zon hadden gezeten, soms al na een half jaar moeder werden, niet geheel vreemd was geweest. Maar dit waren slechts vluchtige schaduwen op het familiegeluk, waarin Francesco's ouders volop deelden, zodat in die tijd het Palazzo op de Piazza della Cisterna zelden meer getuige was van onstichtelijk handgemeen. Francesco, die zijn gade op de handen droeg, en haar alles gaf wat haar hart begeerde,

woonde met haar in de toren op de tweede verdieping, en het knaapje, de vrucht van hun bestaan, groeide op zoals van een Cortesi-Salvucci te verwachten viel. Reeds vroeg speelde hij in de zon op het balkon op het westen, waar het schone Toscaanse landschap zijn kinderoog dermate verrukte, dat Carla, de moeder, besloot later een schilder van hem te maken, en wel een miniatuurschilder. Was hij eenmaal twee jaar, dan kreeg hij, zo had zij haar man aangekondigd, een fijn, spits penseeltje van haar, en een grote doos met verf: goud en alle kleuren. Dit was onvoorzichtig van haar.

‘Want, en nu begonnen de schaduwen in ernst op het huwelijksgeluk neer te dalen, nauwelijks was het knaapje anderhalf jaar, of Francesco ontdekte iets, eerst aarzelend en zich zijn ontdekking nog half ontveinzend, dan met al groter stelligheid. Hij ontdekte een gelijkenis. Deze gelijkenis betrof een der kunstenaars, waarvan de nauwe, bochtige straten van San Gimignano wemelden als die van Florence in de beste tijd der Medici's. Het was een jong, begaafd fjnschilder, oorspronkelijk uit Pisa, die zich onderscheidde door een slangen gezicht en iets bochtigs of kronkelends in zijn bewegingen. Hij was, naar men meende, geen slecht mens, maar hij had wel enigszins het voorkomen daarvan. Dit slangachtige nu merkte Francesco op in het gezichtje van zijn onschuldige spruit; het kronkelende zou, meende hij, later wel komen; en hij verwachtte geen zwarte baard met blauwige metaalglans bij deze jongste der Cortesi-Salvucci's. Misschien trok hij zich dit laatste nog het meest aan. Wel verwachtte hij schuldige verwarring bij de op één na jongste, namelijk zijn eigen wettige huisvrouw. Deze verwachting werd bewaarheid, toen hij de kunstenaar eenvoudig-weg van de straat oplas en hem meenam als bezoeker van de toren; hij bracht wel eens vaker schilders en beeldhouwers in zijn huis, zodat dit bezoek op zichzelf Carla niet hoefde op te vallen. Maar de uitwerking van het bezoek was niet mis te verstaan. Een blos, neergeslagen ogen, een lang vastgehouden hand, - men kent dat, ook wanneer het zich slechts in Francesco's verbeelding heeft afgespeeld. Maar hij ging niet over één nacht ijs, en - hier vinden wij voor het eerst de blijken van een doortraptheid, die wij hem in de aanvang van dit levensbericht ten laste legden - hij eiste van zijn jonge vrouw geen bekentenis. Met zijn in cijferen welgeoefend brein begaf hij zich in be-

rekeningen, die een half jaar moesten verlengen met een zonloze, voor hém diep beschaduwde periode, gedurende welke zijn Carla de fjnschilder kon hebben gekend. Het personeel van het Palazzo Cugnesi, ontrouw als al die domestieken zijn, verried hem, dat de schilder in die tijd Carla in de toren les had gegeven. En daarover hadden beiden tijdens het bezoek het stilzwijgen bewaard! Ook nu sprak hij nog niet, en ook bekommerde hij zich niet om de achterdocht, die bij zijn echtgenote wel moest opkomen, toen het bezoek van de slangachtige, en blijkbaar toch zo naïeve kunstenaar zich niet herhaalde. In plaats van een biecht uit te lokken, waarna hij de atmosfeer had kunnen zuiveren door de jonge moeder aan de haren voort te slepen onder het toedienen van harde stompen, wierp hij zich op de mannelijke partij, maar niet om wraak te nemen, want dan kent men Francesco slecht. Veeleer ontmoette hij de schilder in taveernen om hem bij de wijn uit te horen. Men mag vermoeden, dat hij bij het verkrijgen van zekerheid een bijzonder genoeg putte uit de tot in de kleinste détails afdalende bekentenis van de schuldige zelf, - schuldig, niet eens als indringer in het zo gelukkige huwelijk, maar als zijsprong vóór het huwelijk, wat echter voor de veeleisende Francesco geen verschil maakte. Dronken gevoerd, met listen omwikkeld, vertelde hij de sluwe echtgenoot alles wat die wilde weten: hoe Carla lang tegenstand had geboden, hoe ze gezegd had, dat ze eigenlijk niet van hem hield, hoe hij haar tenslotte éénmaal verleid had, hoe hij het gedaan had, hoe ze gegild had van de pijn, en over het bloed, en het berouw, en de wijze lesjes van de verleider na afloop, - en Francesco luisterde aandachtig toe, en niets ontging hem. Zo dronken was de vroegere minnaar, dat hij zich van die gesprekken nagenoeg niets herinnerde, zodat hij niet eens op de gedachte kwam Carla te moeten waarschuwen. Vermeld moet nog worden, dat hij sterk de indruk had gekregen, dat zij toentertijd al van Francesco, de overbuurman en gevierde jongeling in San Gimignano, had gehouden. Hiervan maakte hij Francesco deelgenoot. Het was niet precies meer vast te stellen, wat de juiste tijden betrof, en Francesco meende dan ook geen reden te hebben om zich vertederd te voelen. Ook kwam het niet vast te staan, of de jongste Cortesi-Salvucci nu te vroeg geboren was dan wel te laat. Maar in elk geval was het te laat voor de op één na jongste, want in de nacht volgend op het laatste gesprek met

de schilder sneed Francesco haar in de torenkamer de keel af.

‘Hij deed weinig om het schandaal binnen de perken te houden. Gevolgd door zijn moeder, jammerend met het kind in haar armen, begaf hij zich naar het Palazzo Cugnanesi aan de overkant, waar hij, met het geronnen bloed nog in zijn blauwe baard, de vader van de vermoorde op de stuitendste wijze op de hoogte bracht: hij had zijn dochter gestraft, want die was een hoer geweest, hij had zijn dochter vermoord. Ja zeker, vermoord. Geen sprake van een flauwte door de schrik, - dood, morsdood. De oude Cugnanesi kreeg een beroerte, het volk liep te hoop om Francesco te stenigen, het Palazzo Cortesi in brand te steken. Intussen werd de dader naar de gevangenis gesleurd, - toentertijd niet meer in de oude toren van de Podestà, maar in het vroegere Dominicanenklooster, gelijk nog heden ten dage, - en enige dagen later verschenen in verband met de ernst van het geval hoge rechters uit Florence, die hun eigen beulsknechts hadden meegebracht. In hoge mate stuitend waren ook de bijzonderheden van de moord, die nu aan het licht kwamen; maar hier waren stellig veel onberaden volkspaatjes bij, en Francesco, door de Florentijnen stevig gefolterd, zei wat men van hem wilde horen. Zo had hij, naar verluidde, eerst nog de echtelijke rechten uitgeoefend bij de arme Carla, en voor hij haar het mes op de keel zette, had hij haar verteld, of wijsgemaakt, dat zij niet de eerste vrouw was, die hij in de Duivelstoren had vermoord. In kleuren en geuren beschreef hij haar de dood van twee of drie meisjes uit Certola of Picchena, die hij in zijn netten zou hebben verstrikt. Daar is nooit iets van gebleken. Ook van zijn aankondiging, dat hij het zontje het lot van de moeder zou laten delen, is niets gekomen. Voorts beweerde hij onder de foltering, dat hij zijn baard gedompeld had in het stromende bloed; maar ook dit kan men tot de juridisch onopgehelderde bijzaken rekenen. Zoveel is zeker, dat hij als een gebroken man de gevangenis weer inging. De vervloeking door zijn vader kon weinig indruk meer op hem maken. Spijt had hij niet betoond. Veeleer hield hij staande, dat het Carla's verdiende loon was geweest, waarbij het iedereen opviel, dat hij over de schilder sprak met de grootst mogelijke lankmoedigheid, als over een miskende of belasterde vriend. Een tijd later verdween de schilder uit San Gimignano, zonder enige belangstelling aan de dag te hebben gelegd voor zijn onwettige afstam-

meling. Daar zijn schilderijen menige vrome beschouwer momenten van stichting hebben verschaft, verzwijgen wij zijn naam. *Ars longa, Vita brevis.*

‘De tweede helft van deze uitspraak geldt in letterlijke zin niet voor Francesco Cortesi-Salvucci. Hij ontliet de doodstraf. Gunstig gestemd door het berouw, dat hij later toch wel overvloedig tentoonspreidde, mede op voorspraak van sommige geestelijken, konden de Florentijnse autoriteiten er moeilijk toe komen zijn hoofd te eisen; en er waren ook stemmen, die de arme Carla de verantwoordelijkheid toeschoven: het was tenslotte toch tamelijk kras haar man met een kind op te schepen, dat met een slangengezicht en zonder blauwe baard door het leven moest gaan. Na enkele jaren werd hij vrijgelaten, en op zijn eigen verzoek verkreeg hij toegang tot een der kloosters van San Gimignano: de San Geronimo, niet ver van de zuidwestelijke poort gelegen. Hij was zeer ijverig in het nakomen van zijn religieuze plichten, en zijn geboortehuis heeft hij nooit teruggezien, noch zijn ouders, of het kind dat zijn naam droeg. Hij was een eerbiedwaardige verschijning geworden, want zijn baard was al vroeg wit. Zonder te willen beweren, dat hij in reuk van heiligheid gestorven is, of dat hij zich in zijn levenswandel ingrijpend onderscheidde van zijn medebroeders in deze strenge gemeenschap, stellen wij vast, dat hij door zijn berouw veel gedaan heeft om goddelijke vergeving te verlangen. Men bidde voor zijn zieleheil, en laat ons hopen nimmer in de verleiding te komen zoals hij.

‘Wie, zoals menselijk is en getuigend van een wijze vroomheid, zijn wandaad wil verontschuldigen, legge minder de nadruk op een echtelijke jaloezie, die in menig opzicht overdreven lijkt, en die door een verstandiger en verdraagzamer houding te overwinnen ware geweest, dan op de fouten, gemaakt bij zijn opvoeding. Ut sementem feceris, ita metes, gelijk de onsterfelijke Cicero ons te verstaan geeft. De rijsjes, niet in de dageraad des levens gebroken, groeien uit tot wanstaltige en knoestige bomen met stekelige takken en zonder vruchten, en uit alles blijkt, dat Francesco Cortesi-Salvucci in zijn prille jeugd, en nog lang daarna, te veel naar de ogen is gekeken, zodat hij zich alles meende te kunnen veroorloven. Met zijn blauwachtige baard was hij de lievelingszoon, terwijl zijn minder traditioneel getinte broer naar Florence werd verbannen. Hij werd door iedereen bedorven, hij

voelde zich de ongekroonde koning van San Gimignano; hij werd overmoedig en prikkelbaar. Iedere belediging moest hij wreken: hij kon niet eens toespelingen verdragen op de te vroege geboorte van wie hij voor zijn zoon hield. Wat ik zijn doortraptheid noemde staat hier buiten: dat was kennelijk een aangeboren karaktertrek; en ook zijn bloeddorst is iets dat niet aan zijn opvoeding mag worden geweten, ook al zijn wij niet blind voor de invloed van de huiselijke twisten, waar hij van jongs af aan getuige van was geweest. Maar zijn ware zonde was de Hoogmoed. Zelfs mag men twijfelen aan zijn gegrepenheid door de helse taferelen van Taddeo di Bartoli. Wie hier een bewijs van nederige godsvrucht in wil zien bedenke zich tweemaal. Het lijkt ons veelzeggend, dat Bartoli's schilderij, dat hem het meest te zeggen had, "Aldulterio" heette, en niet "Superbia". Maar toch - en hij mag dan door zijn daad het monstrum horrendum uit de mythologie naar de kroon hebben gestoken - bidt voor hem.'

Wij waren sterk onder de indruk, toen dr. Lampugnani het manuscript dichtsloeg. De barman, een magere, ziekelijke jongen om te zien, was al eerder verdwenen. Sommige, door Francesco zelf verstrekte bijzonderheden van de moord had hij zo slecht verdragen, dat hij zijn maag kennelijk even weinig in bedwang had als ik de vorige avond, en Lampugnani, zij het in geringere mate, enige ogenblikken te voren.

VIII De twee Blauwbaarden

Het eerste wat Lampugnani zei was:

‘U zult nu wel begrijpen waarom ik u beiden verdacht heb, iets waarvoor ik nog graag mijn verontschuldiging aanbied. De nadruk, die de onbekende schrijver op de jaloezie legt, is niet minder dan opvallend, al geef ik toe, dat hij de jaloezie juist niet als verontschuldiging laat gelden, maar de slechte opvoeding en de hoogmoed, wat ik een platitude vind. Maar de graaf moet het maar aanvaarden zoals het is.’

‘Op mij,’ zei Wilkie, die al weer veel gedronken had, zonder merkbaarder gevolgen dan de avond te voren, ‘maakt dit stuk de indruk van een slechte grap. Het verhaal over mijn vader is er niets bij. Het wemelt van de anticlericale aardigheden. Ik kan niet aannemen, dat mijn geringe vertrouwdheid met de Italiaanse taal mij dit heeft voorgegoocheld.’

‘Dat ben ik niet met u eens,’ zei ik, ‘Signor Lampugnani houdt het ervoor, dat er in het manuscript geknoeid is. Nemen wij aan, dat inderdaad die Franciscaan de schuldige is, dan wordt het nogal vrome en zoetsappige, maar toch niet volkomen onwijze commentaar alleen maar begrijpelijk. Op ons, geen vurige godzoekers naar het mij voorkomt, kan dat gemakkelijk de indruk van anticlericale schimpscheuten maken, van een soort parodie. Dat hoeft in werkelijkheid helemaal niet zo te zijn. Wat dacht u daarvan, Signor Lampugnani?’

‘Ik ben het met u eens. Voor mij is van jongs af aan iedere mis een parodiemis. De Lampugnani's zijn zo. Last van dat gezever heb ik niet gehad; ik vind het feit van de vervalsing veel erger. Wanneer ik dat professoraat nog krijg, zal ik op het ministerie een boekje opendoen over de chaotische toestanden hier in San

Gimignano. Franciscanen mogen maar niet overál met hun vingers aanzitten en de onvervreembare rechten van het wetenschappelijk onderzoek opofferen aan de Rooms-Katholieke apologetica. Maar ook hier kan ik mij niet over opwinden, voorlopig. Wat mij veel meer interesseert is het karakter van dit stuk als zodanig, dat men in grote trekken toch wel ongewijzigd zal hebben gelaten. Dat zal ook de graaf het meeste belang inboezemen. Het kan u niet verborgen zijn gebleven, dat wij hier met een totaal andere Francesco Cortesi-Salvucci kennismaken dan in het relaas, dat hij mij deed. Niet alleen de tijden zijn anders, - het scheelt bijna twee eeuwen, en de moordenaar is 70 jaar geworden in plaats van 30, - maar beide geschiedenissen wijken zo ingrijpend van elkaar af, dat het zelfs een leek op historisch gebied op moet vallen. Wij komen dus voor de volgende keuze te staan: óf deze afwijkingen zijn historisch authentiek, óf de feiten zijn veranderd, hetzij bij het copiëren van het manuscript, hetzij, weer anders gezien, bij het oververtellen van het verhaal door graaf Giorgio of door een of meer van zijn voorouders. Is het relaas van de graaf een fantastisch en slordig bedenkfel, zij het met een feitelijke historische ondergrond, en is de tekst, die ik zo juist voorlas, de ware geschiedenis? Als geschiedkundige ben ik natuurlijk geneigd om het geschreven woord te laten prevaleren, ongeacht de mogelijkheid van documentvervalsing, die evenwel eerder betrekking zal hebben op de wijze van presenteren dan op de feiten.'

'Uw tweede veronderstelling lijkt mij de juiste,' zei ik, 'dus niet twee verschillende Blauwbaarden, één uit de 16de, de ander uit de 14de eeuw, maar één 16de-eeuwse, die de graaf of zijn zegslieden eenvoudig teruggedateerd hebben, met de nodige veranderingen. Hiervoor pleit zonder meer, dat de voornaam ongewijzigd is gebleven. Overigens: uit welke eeuw de voorzaat, die schoongewassen moet worden, nu precies afkomstig is kan de graaf koud laten. Dus ook ú. Desgewenst zou u het document nóg eens kunnen overschrijven, en het jaar, de eeuw, veranderen. Ik wil het wel voor u doen, morgenochtend dan. De graaf krijgt het dan alleen maar een dag later. Ik behoud dan het door u overgeschreven stuk, dat ik later nog wel eens voor uzelf wil overschrijven.'

Terwijl Wilkie begon te lachen, vroeg Lampugnani op veelbetekenende toon:

‘Voor een roman?’

‘In eerste instantie alleen als souvenir.’

Lampugnani haalde diep adem. - ‘U heeft natuurlijk gelijk, wanneer u zegt, dat de graaf bij de nieuwe versie niet te kort komt. Mij boezemen de afwijkingen dan ook niet zozeer belang in om zijnentwil als wel uit het oogpunt der historische wetenschap. Het probleem komt dus hierop neer: is de 16de-eeuwse Francesco een afstammeling van de 14de-eeuwse, met baard en al, en dezelfde voornaam en een overeenkomstige karakteraanleg en analoge handelingen, of is hij de enige authentieke, werkelijk bestaandhebbende figuur, en is de 14de-eeuwse een luchtspiegeling, een familiespook, een produkt van grafelijke slordigheid? Het lijkt mij het beste de verschillen nog even op te sommen, - voor zover ik alles nog in mijn hoofd heb. U helpt mij wel. Ten eerste: de familie van onze Blauwbaard is een heel andere dan die van zijn voorganger, waarbij het duidelijkste verschil bestaat uit de vroege dood van de ouders van Blauwbaard I, zoals ik hem maar zal noemen. Ten tweede: Blauwbaard I kan bogen op zes huwelijken die met moord eindigden. Blauwbaard II maar op één, met een paar onduidelijke voorstadia, waarschijnlijk alleen als vrucht van zijn eigen fantaserende loslippigheid tijdens de marteling. Ten derde: het motief van de jaloezie. Ontbreekt bij Blauwbaard I. Wat natuurlijk niet hoeft in te houden, dat het in werkelijkheid ontbrak, zo Blauwbaard I in werkelijkheid heeft bestaan. Ten vierde: bij Blauwbaard I ontbreekt het berouw, - met hetzelfde voorbehoud, - terwijl Blauwbaard II na een verstokt voorstadium rijkelijk berouwvol is, en zelfs enigszins braakverwekkend, al kan dit stichtelijke slot ook voor rekening komen van onze Pater of Frater. Graaf Giorgio had een dergelijk slot best zelf kunnen bedenken.’

‘Hij had ook de jaloezie kunnen bedenken,’ zei Wilkie, ‘want daar had hij belang bij.’

Met een kort gebaar veegde Lampugnani de tegenwerping weg. - ‘Hij kwam niet op het idee. Ten vijfde, maar dit alleen om Signor Wilkie te plezieren: de kwestie van de lustmoord, die trouwens met punt vier, neen, ik vergis mij, met punt drie samenhangt. Is bij Blauwbaard I niet onmogelijk, zélf s wanneer wij jaloezie zouden veronderstellen, terwijl bij Blauwbaard II lustmoord hoogstens aangeduid is in zijn eigen bekentenissen als ge-

folterde, die niemand ernstig zal nemen. Ik geloof, dat ik er zo ben. Vijf punten, hoezeer gedeeltelijk met elkaar samenvallend.'

'Aan de volledigheid ontbreekt nog iets,' zei ik, 'u heeft de invloed van de Blauwbaardlegende vergeten.'

'Inderdaad. Ik vergat ook de chronologische verschillen, maar dat weten we nu wel. De verschillen ten aanzien van de invloed van de legende liggen in meer dan één punt opgesloten. We kunnen hier nog aan toevoegen, dat het motief van de twee wrekende broers bij Blauwbaard II ontbreekt, bij I althans is aangeduid. We moeten niet vergeten, dat het verslag van II veel meer concrete bijzonderheden behelst: dat desondanks de overeenkomsten met de legende op het eerste gezicht geringer lijken, heeft dus een zekere bewijskracht. Overigens, die legende: wie hecht daar nu waarde aan?'

'Perrault,' zei ik, 'publiceerde zijn sprookjes in 1697, dat we et ik toevallig, omdat ik mij in mijn studietijd met de Halewijnlegende heb beziggehouden, die verwant is aan de Franse Blauwbaardverhalen, waar Perrault uit geput heeft. Moeder de Gans kan in het Italiaans vertaald zijn, en, niet Blauwbaard II, want die las natuurlijk geen sprookjes, maar wel de chroniqueur, de schrijver van het stuk, kan het gekend hebben; voor zover hij niet al eerder zijn oor bij het volk te luisteren had gelegd. Maar ik geef toe, dat men in dat geval een toespeling op de sprookjes-Blauwbaard van hem verwacht zou hebben.'

'Waarschijnlijk was er naar zijn mening geen sprake van enige overeenkomst, en terecht. Het punt is niet van belang. Maar ik vergat nog een zesde punt, en dat is wél van belang. Het betreft de helse taferelen in de Dom van de hand van Taddeo di Bartoli. Het manuscript noemt ze uitdrukkelijk, en geeft enkele bijzonderheden, die nogal een authentieke indruk maken. Ook graaf Giorgio heeft mij die schilderijen genoemd. Maar Blauwbaard I kan ze niet gezien hebben, aangezien Bartoli ze nog niet geschilderd had. Taddeo di Bartoli werd in 1363 geboren, en zijn Hel schilderde hij in...' - Hiermee greep hij mijn boekje, dat op de tafel was blijven liggen, - hij had natuurlijk allang begrepen, dat ik hem met de aanschaffing ervan had willen plagen, zodat het voor hem geen zin meer had de schijn op te houden van een miraculeuze kennis omtrent San Gimignano buiten deze toeristengids om. - 'Laat eens kijken... Duitse vertaling, waarom nu juist

Duits... Hier staat het: gemak vielleicht im Jahre 1403. Goed, dat is in ieder geval veel te laat voor Blauwbaard I, en pleit dus voor de historische authenticiteit van het verslag over Blauwbaard II.'

'Voor de juiste chronologie ervan althans,' verbeterde ik, 'de graaf kan zich daarin vergist hebben. Wanneer we zijn relaas een paar eeuwen later situeren, pleit er verder niets tegen. Wanneer u hem het stuk stuurt, kunt u hem daar opmerkzaam op maken, en verder zijn verslag in zijn waarde laten. Dat zal hij prettig vinden. Een oude, kindse graaf...'

'En al die andere onderlinge afwijkingen?' - Lampugnani gromde. - 'Zó kinds is hij nu ook weer niet. En ik kan, als ik in Milaan terug ben, moeilijk tegen hem gaan zeggen: dit is het leven van uw Francesco, het wijkt een beetje af van úw verhaal, maar dat komt omdat u, of uw familie, ze niet alle vijf bij elkaar heeft. Wanneer hij mij vraagt: bent u werkelijk van mening, dr. Lampugnani, dat deze levensbijzonderheden betrekking hebben op de Francesco, wiens leven ík u beschreef, - wat moet ik dan zeggen?'

'U kunt zeggen wat u wilt. Hij zal alles slikken, om uw eigen woorden te gebruiken...'

'Dat heb ik niet gezegd!'

'Dan heb ik u verkeerd begrepen. Ik ken natuurlijk uw graaf niet, maar de manier waarop u over hem sprak liet mij weinig hoop op de intactheid van zijn geestelijke vermogens. Maar wanneer u van mening bent, dat zijn verstand nog functioneert zoals dat van een curator van de universiteit te verwachten is...'

'Gewezen curator.'

'Dan staat u maar één ding te doen.'

'En dat is?'

'Of eigenlijk drie dingen. Dit stuk niet te versturen alvorens u behoorlijk op de hoogte te hebben gesteld van de raadselachtige gang van zaken in de bibliotheek, - de vervalsing door uw Franciscaan te hebben onderzocht, - en uw pogingen te hebben voortgezet. U heeft zich nog maar weinig moeite gegeven, vind ik. U zou bijvoorbeeld kunnen beginnen met een bezoek aan de San Geronimo, het klooster van Blauwbaard II, en vervolgens aan de grote bibliotheken in Florence. Daar moet veel over San Gimignano te vinden zijn. Er bestaan natuurlijk meer bronnen over een opzienbarend geval als dit, en Blauwbaard II is door Florence

zelf berecht. Misschien vindt u het verslag van het proces en van de foltering. Dat schrijft u dan over, en u leest het ons hier voor. De barman hoeft er niet bij te zijn.’

Lampugnani wierp mij een woedende blik toe, en toen hij sprak, was het sissend als een slang. - ‘Florence... Ik moet nu aan úw verstand twijfelen, Signore. In Florence zijn op het ogenblik drie Franciscanenkloosters bezig historische documenten te vervalsen. Als Milanees... Florence, dat vervloekte nest... Ons gesprek wordt hoe langer hoe onzinniger.’

‘Dat vind ik ook,’ zei Wilkie, ‘laten we de professionele ernst toch niet uit het oog verliezen, mijn heren. Het probleem bestaat eenvoudig hierin: is Blauwbaard II de echte moordenaar, of is Blauwbaard I het bijgeval óók? Er is een vermoeden van vervalsing, alles goed en wel, maar van ons uit is er nog niets geschied om dat ene probleem op te lossen. Het is een probleem van identificatie. Heeft een bepaalde historische persoonlijkheid werkelijk bestaan zoals hij beschreven is, onverschillig hoe en door wie, onverschillig of een serieus chroniqueur, een Franciscanenklooster, een op de Rooms en gebeten grappenmaker of een achterlijke graaf er zich mee belast heeft? Wat doet men om de identiteit van een persoon vast te stellen? Hoe doet een rechter dat? Hij vraagt de man zelf. Wie bent u? Hoe heet u? Laat me uw papieren zien. Vertel mij eens iets uit uw leven.’

Lampugnani en ik toonden ons niet weinig verrast door de woordenstroom, die plotseling aan de lippen van de Amerikaan ontvlood, aan wiens al te laconieke geardheid wij ons misschien wel eens geërgerd hadden. Ik voor mij meende reeds een bondgenoot in hem te mogen begroeten in zake Florence, waar Lampugnani in ieder geval nog naartoe moest. Maar het slot van Wilkie's uitlatingen was al te dwaas geweest. Lampugnani liet geen twijfel bestaan aan zijn mening daaromtrent. Hij hoonde:

‘Vertel-mij-eens-iets-uit-uw-leven... Kijk mij eens recht in de ogen, Blauwbaard! Bént u het? Bent u niet een ander...? Ik verbaas mij over het peil van de historische wetenschap in de Verenigde Staten, Signor Wilkie.’

‘Aan de *historische* wetenschap had ik niet gedacht,’ zei Wilkie, terwijl hij ineens scheen te schrompelen tot een schooljongen, die zich bewust wordt van de hopeloosheid van zijn meningsverschil met de strenge leraar: martelaar voor de goede zaak in zakfor-

maat. Lampugnani keek hem aan alsof hij nog iets discutabels van hem verwachtte:

‘De juridische wetenschap dan?’

Wilkie slikte, wendde het hoofd af en begon te mompelen. - ‘Nauwelijks. Ik zou kunnen spreken, maar misschien mag ik niet spreken. In het kamp der ongelovigen... En zij zullen door hunne wederpartijders...’

Plotseling zweeg hij, maakte een schokkende beweging met de schouders, alsof hij huiverde, en begon over iets anders te spreken. De gedachte kwam bij mij op, dat hij aan godsdienstwaanzin leed, al dan niet in verband met zijn vader, wiens débacle hij van zo nabij al dan niet had meegemaakt. Toen vouwde hij de handen, en ons om beurten een bijna smekende blik toewerpend, vervolgde hij:

‘Ik ben van puriteinse afstamming, zoals zoveel Amerikanen die dit niet meer willen weten, en ik wil u een vraagstuk voorleggen, dat niets te maken heeft met de, volgens u niet te bewerkstelligen identificatie van de historische pseudo-Blauwbaard. Hoe denkt u over zijn vrouw? Nu de moordenaar verontschuldigd moet worden, moet zij dan de schuld krijgen? Het viel mij op, dat de auteur van dit eigenaardige geschrift, die ons daarover in onzekerheid laat, zich toch aan enkele niet te misduiden zinspelingen te buiten is gegaan. Als Franciscaan mag men niet van hem verwachten, dat hij deze rampzalige Carla Cugnanesi, met haar kindje dat miniaturist moest worden, de hand boven het hoofd houdt, maar misschien is hij toch te streng voor haar. Ik zou wel eens willen weten hoe uw graaf Giorgio daarover denkt. Al is de afstamming enigszins onregelmatig, Carla is ten slotte toch zoiets als zijn overovergrootmoeder. In zijn plaats zou ik mij evenveel interesseren voor háar morele verdediging als voor die van Francesco.’

Lampugnani perste de lippen open. - ‘Ik herinner mij niet, dat de chroniqueur haar hard valt.’

‘Neen, maar hij laat Francesco haar na haar dood een hoer noemen, en laat dit onweersproken. Verder niets over haar: geen betuiging van medegevoel, geen enkele opmerking.’

‘Hij spreekt enkele malen van de arme vrouw, of van de arme Carla, als ik mij wel herinner.’

‘Dat is zuiver conventioneel. Maar hoe denkt u over die

vrouw? Indertijd heb ik over mijn stiefmoeder zeer ongunstig geoordeeld, maar zij bedróog mijn vader, terwijl Carla in elk geval toch geen overspel heeft gepleegd.’

‘Waarin zij te laken is,’ viel ik in, ‘is op zijn minst, dat zij Blauwbaard II niet tijdig in vertrouwen heeft genomen. Dat zij zich enige maanden voor haar huwelijk door die schilder heeft laten verleiden, daar kan iedereen over denken zoals hij zelf wil. Men kan zeggen: dat was háar zaak, men kan ook strenger zijn. Ik persoonlijk neig niet tot strengheid in dit geval. Men zou ook met de zeden van die tijd rekening moeten houden; de chroniqueur maakt daar een paar toespelingen op, maar wij weten niet eens of hij wel behoorlijk op de hoogte was.’

‘Na de theologie, de psychologie, de astronomie en het Sanskrit,’ zei Lampugnani onder een ironisch mondvertrekken, ‘is de moraalleer aan de beurt, ik constateer het tot mijn onmetelijke vreugde. Alle gebieden van het Weten en het Streven en de Geestelijke Waarden laten wij aanrukken, *salvis ulterioribus*. Wij kunnen er een Pater Jezuït bijhalen; als doorkneed casuïst zal hij bijvoorbeeld zeggen, dat Carla's tegenstand bij de poging tot verleiding voor haar pleit, maar ook tegen haar pleit, aangezien zij blijkbaar drommels goed wist, dat zij op het punt stond een zonde te begaan.’

‘Wij zijn natuurlijk geneigd,’ zei ik weer, ‘deze vrouw zoveel mogelijk te verontschuldigen, gezien het vreselijke lot, dat zij heeft moeten ondergaan. Omgekeerd zullen wij Blauwbaard II misschien al te hard vallen. Wij staan er niet onpartijdig tegenover. Het is mij tijdens de lectuur niet opgevallen, maar ik kan Signor Wilkie bijvallen in zijn kritiek op de weinig Franciscaanse houding van de Franciscaan, - aangenomen, dat hij de schrijver is van die passages. Aan de andere kant geef ik toe, dat wij als mannen de neiging hebben te zeggen: die vrouw was een slet, afgelopen. Ook dan zijn wij niet onpartijdig. Maar u moet dat weten, Signor Lampugnani: hoe was de tijdgeest? Hoeveel stond men de ongetrouwde vrouw toe in de 16de eeuw? En in de 18de? Hier in Italië. Kon voor haar huwelijk, enkele maanden voor haar huwelijk, een vrouw, een meisje zich alles veroorloven?’

‘Het is geen onderwerp waar ik in het bijzonder studie van heb gemaakt. Het zal wel zo geweest zijn, dat zij zich voor en na haar huwelijk letterlijk alles kon veroorloven, als het maar niet

ontdekt werd. Zo is het tegenwoordig nóg. Onze Carla had het in dit opzicht slecht getroffen, met die slangachtige gelijkenis van haar kind.'

'Er is nog een andere overweging,' zei Wilkie, 'we hebben gehoord, dat Carla niet van haar schilder hield, en hem dit ronduit gezegd had. Pleit dit nu voor haar?'

'Ja,' zei ik.

'Neen,' zei Lampugnani gedecideerd, 'liefde, in dit geval, al was het maar een vluchtige verliefdheid, zou voor haar gepleit hebben, zij het ook zeker niet in de ogen van haar wraakzuchtige echtgenoot. Dit in de veronderstelling, dat ze het werkelijk gezegd heeft: het kan ook een bedenksel van de schilder zijn geweest, om de gevoelens van de echtgenoot te sparen, voor wie hij ondanks de verbroedering bij de wijn toch wel een beetje bang geweest zal zijn. Dat zij in het geheel niet van de schilder had gehouden, wordt in zekere zin weersproken door haar naïeve toekomstdromen met betrekking tot het schilderende kind, - wanneer dit op zijn beurt niet een bedenksel is van de schrijver. Maar om op de vraag van Signor Wilkie terug te komen: wij zouden natuurlijk eerst moeten weten hoe die eeuwen dachten over de heiliging van geslachtelijke omgang door de liefde. Ik maak mij daar weinig illusies over. Op deze punten denk ik uitgesproken onhistorisch. Ik geloof, dat de mens door de tijden heen weinig verandert, en wanneer wij om ons heen kijken dan is er bitter weinig van die heiliging te bespeuren. Ik, mijne heren, heb er nooit iets van gemerkt. Ik ben getrouwd, - verwondert u dit? Hier is mijn trouwring, ik doe hem altijd af, omdat in dit land straatdieven een onsentimentele voorkeur voor trouwringen aan de dag leggen, - ik ben erg op mijn vrouw gesteld, - waarom trekt u nu zo'n ongelovig gezicht, niet iedereen kan zijn vrouw haten, - o, u denkt nog steeds aan die straatdieven... ik ben erg op mijn vrouw gesteld, maar bij onze omgang heb ik mij nooit afgevraagd of wij nu wel aan de liefde offerden, en de graad van heiligheid van deze liefde. Ik geloof, dat geen Italiaan zich daarover bekommert.'

'Wat zou u doen,' vroeg Wilkie op bescheiden toon, 'wanneer uw vrouw u bekende, dat zij een paar maanden voor haar huwelijk met een heer naar bed was geweest?'

Lampugnani's ogen begonnen te dwalen, en ik weet nog dat ik

dacht: als Wilkie even volhoudt, krijgen we waarachtig nog een nieuw jaloezieverhaal.

‘Dat kan ik u onmogelijk zeggen, Signore. Dat zou van veel nevenfactoren afhangen. Ik geloof, dat de Italiaanse man in het algemeen... Er zullen natuurlijk ook mannen zijn, die zich in de handen wrijven, omdat zij het er nu zelf eens van kunnen nemen.’

‘Neen, ik bedoel u persoonlijk,’ zei Wilkie op dezelfde bescheiden toon.

‘Ik kan het u werkelijk niet zeggen, Signor Wilkie.’

‘Zou u bij uzelf denken: hoer, of slet?’

‘Die kans bestaat,’ zei Lampugnani tussen zijn tanden, en met een gezicht alsof hij al te veel had gezegd.

‘Dat had ik wel gedacht.’

Heel stil en onderworpen had Wilkie deze laatste woorden uitgesproken, toch ook met de allure van iemand, die een verschil in standpunt vaststelt, waarbij de meest ingrijpende geloofsdifferenties in het niet verzingen. Van zijn kant was Lampugnani zich dit zeker bewust, en hij keek Wilkie aan alsof zo juist het tafellaken tussen hen was doorgesneden. Dit moest tot iedere prijs verhinderd worden, en dus begon ik haastig te praten, met een vertoon van jovialiteit, dat ik toch ook weer niet overdreef.

‘Zo dadelijk gaat Wilkie ons vertellen, dat ook hij getrouwd is, en wij zullen het geloven, en ik kan dan moeilijk achterblijven. Een historische uiting van het koppelinstant, zullen we maar zeggen... Maar, mijne heren, we laten ons op zijpaden lokken! In zake de schuld of onschuld van Signora Carla Cortesi-Salvucci - zo héette zij toch, ondanks alles - kan er maar één redelijk standpunt bestaan: het nastreven van een helaas onmogelijke ondervraging van Blauwbaard II! En dan natuurlijk niet vlak voor of na de moord, toen hij nog geheel door zijn jaloerse hartstochten werd beheerst, maar in zijn later stadium van loutering. Hij was toen de aangewezen man om over haar te oordelen: niet alleen door zijn berouw, maar ook omdat hij er zo nauw bij betrokken was geweest. Hij was de enige wie het persoonlijk nog aanging. Was hij zachter over haar gaan denken? Had hij niet alleen spijt van de moord, maar ook als wreker, op wie zelf óók wel een en ander aan te merken was geweest? Verontschuldigde hij haar? Was hij er werkelijk nog van overtuigd, dat zij een hoer was? Ten-

slotte had hij toch veel van haar gehouden, en de liefde veredelt dan misschien niet de geslachtelijke omgang, maar is wél de kortste weg tot vergeving. Of is ook dat historisch niet te verdedigen, Signor Lampugnani?’ - Deze vraag stelde ik met mijn vriendelijkste glimlach, want de lector moest niet gaan denken, dat ik mij nu plotseling tegen hém keerde. Het was mij niet ontgaan, dat Wilkie mij verrast had opgenomen, met een dankbaar licht in zijn ogen.

‘Volgens Paulus wél,’ zei Lampugnani schouderophalend, ‘voor zover ik met de geschriften van deze ervaren stilist vertrouwd ben. Maar vergeving door Blauwbaard II, Signor Bohlen, zou weinig bewijzen voor het probleem, dat Signor Wilkie zo ondernemend was aan ons voor te leggen. Vergaf hij haar, dan was dat tevens het bewijs voor haar zonde, in zijn ogen.’

‘De zonde wil ik ook nog wel laten gelden,’ zei ik, ‘als neutrale aanduiding van een verkeerde daad. Maar een verkeerde daad houdt niet in, dat de dader, of daderes, ten eeuwig en dage door de modder gehaald moet worden.’

‘Nu goed, dat ligt in het berouw opgesloten, waarvan Blauwbaard II zo overvloedig blijk gaf, - hij kon ook moeilijk anders doen, in die christelijke sfeer, in dat strenge klooster van hem. Ons twistpunt lost het niet op, want dat had alleen betrekking op de vraag, of de fameuze Carla te veroordelen is op objectieve gronden, door ons persoonlijk...’

Berustend sloot ik de ogen. - ‘Mijn persoonlijke gronden zijn altijd subjectief. Natuurlijk waren die van Blauwbaard II dat ook. Daarbij geef ik graag toe, dat hij, zelfs in zijn latere staat van genade, of halve genade, geen man geweest zal zijn voor haarscherpe bespiegelingen, waar wij niet eens uitkomen. Maar ik maak mij toch sterk, Signor Lampugnani, dat u wel eens een gesprek met hem zou willen voeren over deze zaken, een gesprek van man tot man. Het is onmogelijk, toegegeven, maar wij kunnen ons het onmogelijke indenken. Wanneer ik u zou uitnodigen Blauwbaard II vanavond in de Torre Cortesi, de oude Duivelstoren schuin boven de u reeds bekende leerwinkel, te ontmoeten, dan zou ú niet...’

Het uiterlijk van mijn twee vrienden was een gelaatsstudie waard. Van Lampugnani ontging mij niet de beledigde trek op zijn gezicht, de ingekankerde onwil om mijn toch wel ernstig be-

doelde vraag ernstig te beantwoorden. Dat was ook te verwachten geweest. Een Italiaanse lector in de geschiedenis, die door een Hollandse romancier aangeboden kreeg de schim van een van zijn historische sujetten en morsdode slachtoffers een interview af te nemen...! Wilkie's gezicht was raadselachtiger. Waar zijn verrassing verdwenen scheen te zijn, de dankbaarheid wellicht iets toegenomen, daar straalde het in een alles overheersende, ja dogmatische zekerheid, die aan zijn verschrompeld bruin gezichtje, dat zoveel aan een aapje deed denken, een autoriteit schonk, waarin niets van de bescheiden en wat beteuterde Amerikaanse jongen was overgebleven, en niets van de dienaar der wetenschap en der dollars, en hij zei op ferme en toch zachte toon:

‘Neem mij niet kwalijk, Signor Bohlen, maar het is *niet* onmogelijk.’

IX Wilkie doet een voorstel

Wanneer ik mij dit moment weer voor de geest haal, dan is het geenszins het inslaan van een bom waarmee ik het zou willen vergelijken. Hoogstens met het inslaan van een blindganger. Dát er iets ingeslagen was, hadden Lampugnani en ik heel goed begrepen: ik met de notie, dat ik zoiets allang had zien aankomen, hĳ, denk ik, met het gevoel, dat het hem persoonlijk niet aanging, en dat hij het maar het best kon negeren. Dat betekende niet, dat hij Wilkie definitief opgaf. Maar wat de Amerikaan met zijn zelfverzekerde mededeling bedoeld had, daarop paste geen luidruchtig protest meer, geen hoon, geen persiflage van de nuchtere rationalist, die hij even te voren over zijn overzeese collega zo rijkelijk had uitgestort. Listig als hij was, bepaalde hij er zich toe Wilkie zwijgend het woord te laten. Dit verenigde de voordelen van het negeren, van het protest, van de scherpe veroordeling, met die van de hoffelijkheid. Ik voor mij was in hoofdzaak nieuwsgierig: naar Wilkie's toelichtingen, en naar Lampugnani's struisvogelpolitiek.

‘U zinspeelde al eerder op zoiets,’ zei ik vriendelijk, ‘maar wij zijn kinderen in de boosheid...’

‘In de boosheid?’ herhaalde Wilkie verbaasd. Blijkbaar kende hij de uitdrukking niet.

‘Wij weten van niets. Onbeschreven bladen. Signor Lampugnani kijkt u aan of hij het in de Duivelstoren hoort donderen.’

‘U althans,’ zei Wilkie, ‘begrijpt meer dan u voorgeeft, Signor Bohlen, anders had u het voorstel niet gedaan, ongevraagd, onuitgelokt, om Blauwbaard II in diezelfde toren te ontmoeten.’

‘Dat was natuurlijk een grap van hem,’ zei Lampugnani geduldig, alsof hij tot een klein kind sprak. Toch bleef hij Wilkie af-

wachtend aankijken: hij wilde wel eens zien hoe een intelligent en gestudeerd man zich nog verder kon compromitteren.

‘Als grap toch wel veelzeggend. Maar moet ik nog méer vertellen? Is dat werkelijk nodig? Ik kan niet aannemen, dat u beiden nog nooit van het spiritisme heeft gehoord. U hoeft er niet in te geloven, - u mag zich bij de tegenstanders scharen, - maar als ontwikkelde lieden is het toch geen lege klank voor u?’

Lampugnani glimlachte toegeefflijk. - ‘Ik lees natuurlijk mijn kranten, Signor Wilkie, en iedere Italiaan heeft als jongetje zijn kindermeid gehad. Als gewezen jongetje mag ik verklaren, dat ik een leek ben op dit gebied, maar toch niet een volslagen oningelichte leek.’

Wilkie leek in zijn wiek geschoten. - ‘Ik wil verder mijn mond wel houden.’

‘Neen, neen!’ protesteerde ik, en Lampugnani maakte een grandioos gebaar van zelfverloochening.

‘Ik mag dus nog meedoen, dank u. Het is niet mijn bedoeling proselieten te maken, en ik zie er dus van af u van de gegrondheid van de voornaamste leerstellingen van het spiritisme te willen overtuigen. Er is van uw kant werkelijk geen geloof nodig - zoals u het noemt - om mij vanavond, of op welk tijdstip u maar wilt, naar de Duivelstoren aan de overkant te begeleiden. U verliest daar niets bij. De Duivelstoren van binnen kan interessant zijn, en u, Signor Lampugnani, kunt misschien de kennismaking hernieuwen met de Signorina met de zo weinig leerachtige huid.’

‘U maakt het voor de kinderen erg aanlokkelijk,’ zei ik, ‘en wij zijn natuurlijk geen mensen om roet in het eten te doen. Intussen verbaas ik mij over de vele facetten van uw gewaardeerde persoonlijkheid. Daar zou ik toch wel iets meer over willen horen. Komt dat in Amerika veel voor: beoefenaars der wetenschap, aan een universiteit verbonden, die tevens overtuigd spiritist zijn?’

‘Mijn eigen vader was het. In de tijd, dat hij nog niet hertrouwd was, riep hij de geest van mijn moeder vaak op. Zij gaf hem wijze raad, zij ried hem zijn tweede huwelijk af... Mijn vader, al heeft hij deze raad in de wind geslagen, geloofde daar onvoorwaardelijk in, en het komt mij voor, dat dit van een astronoom van internationale vermaardheid, een beoefenaar der exacte wetenschap, de ontdekker van zoveel witte dwergen, nog wel iets

overtuigender is dan van een simpel historicus.’

Lampugnani keek hem met grote ogen aan. Toen vroeg hij op neutrale toon, maar met een lijdende trek op het gezicht:

‘En ú heeft de geest van uw vader natuurlijk wel eens opgeroepen?’

‘Herhaaldelijk. Zijn mededelingen waren verrassend, maar toch niet in de eerste plaats voor de gelovige. Deze dingen komen dagelijks voor. “Gelovige” is overigens niet de juiste uitdrukking, al staat de overtuiging van de spiritist zeker dicht bij het geloof dan, laat ons zeggen, bij de stelling van Pythagoras of bij de Italiaanse staatsinrichting in de 19de eeuw. Het spiritisme kan leiden tot geloof in de gebruikelijke betekenis van deze term. Op zichzelf is het een proefondervindelijke wetenschap. Dood is niet dood. De bewijzen hiervoor zijn volstrekt overtuigend, - behalve voor wie niet overtuigd wil worden. Maar tenslotte hoeft ook niet iederéén spiritist te zijn.’

‘Een hele geruststelling,’ zei Lampugnani, zich in de handen wrijvend, ‘ik heb altijd gedacht, dat het spiritisme heel dicht stond bij het middeleeuwse geloof in de fatale gevolgen van het doorboren van de wassen beeldjes van zijn vijanden. Mag ik van u vernemen, Signor Bohlen, of u enigermate gevoelig bent voor de argumenten van Signor Wilkie? Een romancier heeft natuurlijk weer een andere kijk op het leven dan een lector in de geschiedenis.’

‘Signor Wilkie heeft ons nog geen argumenten genoemd,’ was mijn antwoord, niet vrij van stekeligheid, ‘als ik mij goed herinner alleén dat zijn vader, de beroemde astronoom, spiritist was, wat mij wel niet overtuigd heeft, maar dat mij toch opmerkelijk voorkomt. Als romancier kan ik alleen zeggen, dat ik voor het onderwerp opensta, als uiting van de menselijke geest. Ik zal er mij niet door dik en dun tegen verzetten. En wanneer een vriend van mij mij uitnodigt om mee naar de Duivelstoren te gaan, dan doe ik dat.’

‘O, ik ook. Ik ben gelukkig niet bang voor spoken. Ook ben ik niet blind voor de charmes van een bezoek aan de plek, waar eens Carla Cugnesi in haar bloed heeft gebaad. Zelfs wil ik wel meehelpen om Carla zelf op te roepen. Dan kan zij ons misschien inlichtingen geven over dat zoontje van haar, de kleine miniaturist. Onze Franciscaan was nogal zwijgzaam over hem.’

‘Uw aanwezigheid zal natuurlijk op prijs worden gesteld,’ zei Wilkie afgemeten, ‘en zij is essentieel, naar het mij voorkomt. Geloof van uw kant is niet nodig, ik herhaal het, zelfs geen welwillende belangstelling. Ik zal al heel erg tevreden zijn, wanneer u in de toren niet gaat gillen, zoals gisteravond.’

‘Dat was h́j,’ zei Lampugnani, op mij wijzend, ‘maar ik ben zeer verheugd, dat u mij uw spiritistische drank in kleine teugjes wilt toedienen...’ Zijn toon, tot dusverre onmiskenbaar ironisch of superieur toegeeflijk, veranderde nu plotseling, en gaf van een zekere ijver blijk, die mij niet gehuicheld leek. - ‘Maar één ding, heren: ik noemde Carla, het onderwerp van ons gesprek van zo even, en ik zou graag willen, dat dit onderwerp verder als afgedaan werd beschouwd. Wij moeten daar de geest van Blauwbaard II niet mee lastig vallen, lijkt mij. Ik bedoel niet, dat dit al te pijnlijk voor hem zou zijn, maar het onderwerp zelf hebben wij nu wel volledig uitgeput. Afgesproken? Dus alleen de kwestie van de identiteit, - de chronologie, - zo nodig de jaloezie, maar dit geldt dan alleen voor Blauwbaard I, als we die óók nog te pakken mochten krijgen.’

‘Hij krijgt er al plezier in,’ zei ik tegen Wilkie.

‘Dat ziet men gewoonlijk. De twijfelaars interesseren zich voor de gang van zaken gewoonlijk het meest...’

‘Ik weet niet, of hij nog zo erg twijfelt...’

‘Wanneer ik mij waardig moet gedragen,’ zei Lampugnani giftig, ‘dan mag ik van mijn kant ook mijn eisen stellen. Daarvoor geef ik u het recht in Amerika en Holland rond te strooien, dat ik bezig ben mij tot het spiritisme te bekeren. Zullen we dan maar gaan?’ - Hij verhief zich half van zijn stoel.

‘Maar we willen nog wel even weten wat we moeten dóen,’ zei ik tegen Wilkie.

‘Ik zal wel zeggen hoe het moet,’ zei Wilkie, ‘ik zorg voor het contact, en Signor Lampugnani mag vragen stellen, in het Italiaans, of in het Florentijns, of welk oud dialect gewenst is, en dat hij beheerst.’

‘Blauwbaard II zal wel Italiaans verstaan,’ zei Lampugnani, ‘de taal van Dante. Blauwbaard I is een twijfelgeval, de kans is groot, dat ik h́m niet versta. We kunnen dan onze toevlucht tot gebarentaal nemen. Die oude dialecten liggen niet op mijn terrein. Ik weet niet eens wat er in die tijd in San Gimignano werd gesproken.’

‘Nog iets,’ zei ik, ‘ik hecht er enige waarde aan, dat we van alle beschikbare hulpmiddelen gebruik maken. Er bestaat een kans, dat het 18de-eeuwse document in de Torre Cortesi gevonden is.’

‘Dat is niet erg waarschijnlijk. Het is kennelijk niet van de familie afkomstig, maar uit een kloosterarchief, ongerekend de Paters of Fraters, die er later met hun vingers aan hebben gezeten.’

‘Maar waarom hecht u daar waarde aan?’ vroeg Wilkie mij.

‘Omdat de geest van Blauwbaard II er kennis van kan hebben genomen. Dat zou alles sterk kunnen vergemakkelijken. We zouden dan alleen maar hoeven te vragen: klopt alles zoals het in het document staat?’

Terwijl Lampugnani goedkeurend knikte, stelde Wilkie met een medelijdend lachje mijn dilettantisme aan de kaak, en verklaarde, dat de geesten in gebieden huisden, die hen in staat stelden tot een contact met geoefende mediums, maar niet tot het lezen van documenten op de plek waar zij vroeger gewoond hadden, en waar zich later toevallig een medium bevond. Hoewel ik het natuurlijk niet op een spiritistisch dispuut kon laten aankomen, bleef ik bij Lampugnani aandringen op enige controle van de vindplaats van het oorspronkelijke manuscript, en hij dreef zijn inschikkelijkheid zo ver, dat hij erin toestemde zelf de bibliothecaris op te bellen, op zijn woonadres. Terwijl hij zich naar de telefooncel begaf, riep ik hem na, dat hij er rekening mee moest houden, dat hij in de ogen van de bibliothecaris een uur te voren al telefonisch contact met hem had gehad. Lampugnani verdween in de cel, waar een telefoongids lag. Maar daar hij de naam van de bibliothecaris niet wist, kon hij er geen gebruik van maken. Dus riepen wij de barman, die met een groen gezicht verscheen, zich verontschuldigend voor zijn afwezigheid, waarna hij het halve hotel in opschudding bracht met een verzoek om inlichtingen. Daarna bestelden wij iets eetbaars. Wilkie wilde nog de leerzaak aan de overkant laten opbellen, maar ik twijfelde eraan, of die mensen telefonisch te overtuigen waren van de noodzakelijkheid van een avondbezoek aan hun Duivelstoren. Na een kwartier verscheen Lampugnani met een verhit gezicht en zich het zweet van het voorhoofd wissend.

‘Hard van begrip, zoals alle bibliothecarissen. Toen hij mij geen inlichtingen wou geven, heb ik met de minister gedreigd. Ik zei, dat op het laten verminken van waardevolle documenten

door Franciscanen strenge straffen staan. Dat is ook zo.’

‘Dat had u niet moeten zeggen!’ riep ik verschrikt uit, ‘het staat helemaal niet vast, dat de Franciscaan de vervalsing begaan heeft! Het is niet eens zeker, dat er sprake is van een vervalsing!’

‘Dan weet hij het voor het vervolg. Eerst wist hij niet eens over welk document ik het had. Zelfs beweerde hij nooit van de familie Cortesi-Salvucci gehoord te hebben: het was óf Cortesi óf Salvucci, zei hij. Toen ik zei: u weet toch wel, die bekende Blauwbaardhistorie, begon hij te lachen. Ik heb hem toen nog wat gehoord, en tenslotte zei hij: die reorganisatie kost mij mijn nachtrust, Signore, maar het schiet mij nu te binnen, dat op alle oorspronkelijke documenten de herkomst staat aangegeven, meestal in de vorm van een stempel, soms met de hand geschreven; u heeft dus alleen maar uw ogen te gebruiken. Waarop ik hem toebeet, dat ik alleen een kopie had, door mijzelf vervaardigd, en dat wat hij het oorspronkelijke document noemde zelf al overgeschreven was, geen stempel droeg, - ik herinner mij tenminste niets van een stempel. - en door een *Franciscaan* overgeschreven was, *dus* vervalst was. Dát ontkende hij tenminste niet. Het staat nu wel vast, dat de Franciscaan erin geknoeid heeft. Toen...’

‘Hing hij op,’ vulde ik aan.

‘Hoe weet u dat?!’

‘Dat heeft hij vanmiddag met mij óók gedaan. Leer mij de bibliothecarissen kennen.’

‘Hij hing op,’ bevestigde Lampugnani somber, ‘en ik was genoodzaakt hem opnieuw op te bellen, waarna ik met een armezondaarsgezicht en bijbehorend stemgeluid een beroep deed op zijn medewerking bij het vaststellen van de herkomst van... nu goed, van zeker document. Het ging toch over een document, heren, ik vergis mij toch niet?... Door mijn woorden en stemval bewogen, zei hij dadelijk voor de vuist weg, dat de Torre Cortesi onmogelijk de vindplaats kon zijn, want dat zijn opdrachtgevers hem uitdrukkelijk hadden verboden papier te betrekken uit een latrine; waarop ik weer zei, dat ik uit dankbaarheid gelden zou storten in de kas voor gevallen meisjes van het *Franciscanen*klooster. Hij zei, dat de Franciscanenkerk in de Via San Giovanni in verval was, maar volgens de broeders in het Hospitium herbouwd zou worden, en dat het geld daarvoor kon worden gebruikt. De

Franciscanen zouden stellig voor mijn zieleheil bidden, als het tenminste meer was dan een paar honderd lire. Ik zei, dat hij naar de hel kon lopen, de hel van Taddeo di Bartoli van 1403 volgens die Duitse gids van u, en dat hij bij het snuiten van zijn neus nu met dit regenachtige weer niet verzuimen moest papier uit de Torre Cortesi te nemen, en dat hij verder naar de hel kon lopen - van Taddeo di Bartoli dus. En toen hing ik op. *En nu, mijne heren...* - Onder het bulderen van deze woorden maakte hij een gevaarlijke schijnbeweging in de richting van de berouwvolle barman, die met een huilerig verwrongen gezicht hals over kop de bar verliet, waarna Lampugnani zijn mond volstopte van een der neergezette bordjes, en op honigzoete toon verklaarde: 'Nu heb ik nog maar één eis te stellen. Het mag niet langer duren dan een uur, want na afloop wil ik naar bed, en wanneer ik vannacht akelig droom van Blauwbaard II, dan ga ik Signor Wilkie met mijn scheermes de keel afsnijden!'

Kwaadaardig mopperend werd hij door ons in zijn regenjas geholpen. Wilkie leek wat onthutst, wat niet wegnam, dat hij er ons aan herinnerde een zaklantaarn mee te moeten nemen. Hoewel Lampugnani nog iets bulderde over feestverlichting in de Torre Cortesi, in verband met de aanstaande bruiloft, liet hij Wilkie zijn gang gaan, die na verschillende omzwervingen door het hotel aan kwam dragen met wat wij in Holland in de oorlog een knijpkat noemden, een snorrend ding, dat naar mijn mening aan de plechtigheid der spookbezwering ernstig afbreuk zou kunnen doen.

X Geestenbezwinging in de Duivelstoren

Door de duisternis aangemoedigd, begon Wilkie op weg naar de Duivelstoren technische wenken te geven voor de aanstaande onderneming, die slecht tot mij doordrongen en die ik mij dan ook niet herinner. Zonder te luisteren schreed Lampugnani somber voort, met de handen op de rug. Toen ik hem vroeg, of hij het document had meegenomen, begon hij zachtjes te vloeken. Wilkie had de knijpkat. De straatverlichting in San Gimignano was niet onvoldoende, maar op de Piazza delle Cisterna liet zij vrijwel volledig verstek gaan, wellicht omdat het hotel en de tegenover gelegen kleine restaurants genoeg licht uitstraalden. Regenen deed het niet meer. Op het pleintje stonden nog maar weinig auto's. Dicht bij de oude stenen bron, waarin het wapen van een 14de-eeuwse Podestà prijkt, liep de 'presidente' heen en weer, alsof zij de hare kwijt was. Toen zij zich tot ons scheen te willen wenden, vloekte Lampugnani iets luider, greep ons onder de arm, en maakte dat hij aan de overkant kwam. Zoals alle winkels daar in de buurt was de leerzaak volslagen donker. Deze winkel bevond zich onder een diepe arcade of loggia, en de toren er vlak naast, ofschoon niet de hoogste van San Gimignano, - wel een der meest monumentale en rijk versierde, - verhief zich zo hoog in de lucht, dat wij het bovenstuk op de fijngekanteelde dakrand nauwelijks konden onderscheiden.

Vlak bij de winkel wilde Wilkie de knijpkat in werking stellen, maar Lampugnani schudde het hoofd, en alsof hij er thuis was drukte hij op de bel naast de winkeldeur. Ik verwachtte de jonge vrouw, min of meer overeenkomstig zijn beschrijving, te zullen zien verschijnen, maar het was een oude, grijze, die door de winkel aan kwam waggelen, afstekend tegen het ganglicht, dat ons

door de binnendeur bereikte. Zij opende de winkel deur, en vroeg wat wij wensten. Tegelijk daarmee draaide zij vlak bij de deur een knop om, en de winkel baadde nu in het schijnsel van meer dan één lamp, dat ons een overzicht bood van opeengestapelde leren tassen, étuis en zelfs handschoenen, en de gewone voorwerpen van macramé, gevlochten touw, die tot de inheemse voortbrengselen behoren. Lampugnani deed het woord.

‘Neemt u ons niet kwalijk, Signora, wij zijn van het hotel aan de overkant, en wij vinden, dat u hier erg mooi woont. Wij zouden u iets willen vragen. Wij hebben gehoord, dat de toren, de zogenaamde Duivelstoren, een onderdeel vormt van uw huis. Mogen wij die toren vanavond bezichtigen?’

Toen hij zijn vraag luider herhaald had, - de vrouw scheen doof te zijn, - zei zij: ‘De toren bezichtigen? Nu in de avond? Ik weet niet, of dat mogelijk is, Signore. Hij is wel te bezoeken, maar alleen overdag.’

‘Dat is moeilijk,’ zei Lampugnani, die met een beschermende glimlach op de oude vrouw neerkeek, blijkbaar van zins tot iedere prijs zijn geduld te bewaren, ‘morgenochtend vroeg moeten wij al weer weg. Wij zijn verbonden aan de Universiteit van Milaan. Wij weten alles van oude torens af, maar zo'n mooi exemplaar als deze hebben wij nog nooit gezien. Bovendien zijn wij zeer verlangend naar het uitzicht over de stad, met al die lichtjes. Morgenavond is het te laat, het is morgenochtend al te laat, zoals ik zei. U kunt toch wel voor een keer over uw hart strijken? Ja, dat kunt u, ik zie het. Is er licht in de toren?’

‘Alleen op de onderste verdieping,’ zei de oude vrouw, niet zonder vertrouwen naar Lampugnani opziend, ‘van mij en mijn man zou het gerust mogen, maar de eigenaar moet zijn toestemming geven.’

‘Wie is de eigenaar, Signora?’

‘Signor Antonio Crespi, uit de Via delle Domite. Hij ziet niet graag, dat iedereen maar in- en uitloopt. Toen een van de trappen gemaakt werd, was hij er de hele dag bij om... hoe heet dat... onbevoegden de toegang te ontzeggen. Het had weinig gescheeld, of de gemeentearchitect mocht er niet eens in.’

‘Het is een mooie trek van hem, dat hij zijn toren, of eigenlijk úw toren, zo goed bewaakt. Ik ken hem trouwens, Signor Crespi. Stamt hij niet af van de familie Cortesi-Salvucci?’

De oude vrouw hief hoog de schouders op: zij wist het niet.

‘In elk geval daar in de buurt. Mijn oude Antonio! Hoe graag zou ik hem niet gaan opzoeken, om een glas Chianti met hem te drinken! Maar het is al laat, Signora, en wij hebben een uitputtende nacht achter de rug. Wij hebben vannacht niets anders dan torens bekeken: al die trappen! Ik ben ervan overtuigd, dat mijn oude vriend Antonio onmiddellijk zijn toestemming zou geven. Ik herhaal dus: strijk over uw hart, en wanneer er nog moeilijkheden van komen, dan maak ik het wel met hem in orde. Hij hoeft er trouwens niets van te merken.’

‘Neen Signore...’

Kennelijk was het moment voor Lampugnani gekomen om in zijn beurs te tasten, maar daar scheen hij weinig voor te voelen, en Wilkie, die zijn portefeuille te voorschijn wilde halen, hield hij met een handbeweging tegen. Ook het aanbod van de vrouw om een glaasje voor ons te halen - pleister op de wonde - sloeg hij af. Wij hadden al genoeg gedronken, zei hij, en hij hield er niet van zijn eigen hotel concurrentie te laten aandoen. Eerst toen zij op deze opmerking begon te lachen, begrepen wij, dat er misschien toch wel zaken met haar te doen waren. Lampugnani scheen te menen, dat ná de geldzucht de belangrijkste hefboom in het menselijk gemoed de ijdelheid was.

‘Het is erg jammer, Signora, u laat een kans voorbijgaan. Wij waren van plan de indrukken van ons avondbezoek neer te leggen in een artikeltje in een universitair tijdschrift, dat tot hier in San Gimignano gelezen wordt, en waarin wij een scherp licht zouden doen vallen op de kunstzinnigheid, en natuurlijk de gastvrijheid, van... hoe is uw naam, Signora?’

‘Ghiringhelli,’ zei de vrouw.

‘Ghiringhelli, een naam die ik geloof ik ken. Waren er geen Ghiringhelli's...? Maar mogelijkerwijs vergis ik mij. Een belangrijke naam intussen. Dat artikel gaat dus uw neus voorbij, Signora. Of liever: zóu uw neus voorbijgaan, wanneer u niet over uw hart streek. U kunt ervan op aan, dat wij in de toren niets zullen vernielen, en niets bevuilen.’

Ook deze laatste toespeling begroette zij met gelach, en het pleit scheen grotendeels gewonnen te zijn. Ik was er nu van overtuigd, dat Lampugnani getrouwd was, iets waaraan ik toch nog had getwijfeld. Zijn behandeling van vrouwen was te meesterlijk.

Nadat wij nog beloofd hadden geen deuren of ramen open te zullen laten staan en wanneer wij weggingen het licht op de benedenverdieping te zullen uitdraaien, werden wij in het inwendige van het huis gelaten, waar wij een serviele en slecht gewassen grijsaard opmerkten, in diepe buigingen verzinkend op de drempel van een kamertje, waarin een potkachel rokerig brandde. Daarna kondigden een gang en een trap, helder verlicht na de handgreep van de bewoonster, de nabijheid van de toren aan. Wij bleven even staan om de oude etsen aan de muur te bekijken, die San Gimignano voorstelden in een of andere verre eeuw; de oude vrouw wachtte geduldig, zonder iets te zeggen. Het meisje, dat Lampugnani 's middags te woord had gestaan, zagen wij niet. Het kon een winkeljuffrouw geweest zijn.

De oude vrouw, die ons was voorgegaan, waarschuwde ons nog voor de trap, die ons ondanks de reparaties lagen zou kunnen leggen. Ook moesten wij niet schrikken van de ratten. En van de rommel. En van de geesten?... Maar dit zei zij er niet bij, en toen wij eindelijk de eerste torentrap bestegen, was mijn verwachting hoog gespannen, minder door de aanstaande spookbezwinging dan door het besef zo aanstonds in de huiskamer van Francesco Cortesi-Salvucci te zullen staan, of in de slaapkamer, waar hij de liefvallige Carla de hals had afgesneden. Lampugnani en Wilkie, die mij voorgingen, zeiden niet veel. De laatste had zijn knijpkat in werking gesteld, maar staakte deze demonstratie, toen na een nieuw knop omdraaien van beneden de eerste verdieping van de toren over voldoende belichting bleek te beschikken. Het was daar heel stil, en toch holklinkend, alsof bijna onhoorbare geluiden, subtiel weerkaatst, machtige ruimten suggereerden. Van ratten merkten wij niets. Zelfs werd Lampugnani niet in staat gesteld om te wijzen op bevuild papier in hoeken. Het leek mij er tamelijk zindelijk, althans op de eerste verdieping, een enorm oppervlak, meer een zaal dan een kamer, met kale muren, die aan de kant van de Piazza della Cisterna een bestoven boograam openlieten. Volgens Lampugnani, en ook volgens mijn boekje, was dit raam vroeger een deur geweest, die naar een houten balkon leidde, waarvan geen andere resten waren overgebleven dan twee openingen in de muur, waarin de steunsparen hadden gerust. Deze openingen waren met mortel dichtgemaakt. Dit was alles, en het kostte mij moeite mij voorbij dat gotisch

uitziende raam een jonge vrouw voor te stellen op een balkon, met een jongetje, dat zij in haar verbeelding een penseeltje in de hand drukte.

Daarna beklommen wij achter elkaar de houten trap, blijkbaar kort geleden gerepareerd, naar de tweede verdieping. Hier pas kwam de toren boven de belendende huizen uit, al was daar door de beide ramen, al evenzeer bestoven, niets van te zien. Wilkie's knijpkat kwam ons hier voor het eerst goed te stude, met een akelig ritmisch gezoef, dat tot in de verste hoeken weerkaatst werd en daar alle aanwezige geesten deed toesnellen, schrikachtig op elkaars schouders klimmend, veertiende-eeuwse verwensingen op de lippen. Men kon zich heel goed inbeelden, dat de verleider van Carla Cuganesi de kamer binnentrad, slangachtig op zijn puntschoenen, en dat Blauwbaard II hém de keel afsneed in plaats van haar. Of het door de telkens onderbroken belichting kwam, weet ik niet, maar de tweede verdieping leek mij veel meer verwaarloosd dan de zaal, die wij zo juist hadden verlaten, en die door de familie Ghiringhelli waarschijnlijk als ontvangstruimte voor bezoekers was ingericht. Niet alleen chaotisch van opeengestapelde meubels was het daarboven, maar ook smerig, tot dikke spinnewebben toe, waarin pluizen en stofwaden - uit welke eeuw? - gevangen zaten. De stoelen, die wij aanschouwden, waren óf gebeeldhouwd en erg oud en wrak, óf gewone hedendaagse tuinstoeltjes, zoals ze in tweederangs restaurants worden gebruikt. Een fraai besneden kast, kolossaal op de achtergrond, miste al het koper. Naar het hier en daar versplinterde hout te oordelen, was het er met geweld uitgerukt. Op de grond lag nu toch papier, niet bevuild, en ook niet oud, want op het afgescheurde vodge, dat ik opraapte, was te lezen: '...kunnen wij de rijstvelden langs de rivier de Po het belang...' - kennelijk het fragment van een schoolthema van een der jeugdige Ghiringhelli's. Er stonden dozen open, vol met papieren. Lampugnani had een der stoelen met zijn zakdoek afgestoft, en zat ons nu in zijn regenjas sarcastisch en hologig op te nemen. Juist staakte Wilkie de manipulaties met de knijpkat, en op de flauwe schijn van beneden na zaten wij nu in het donker. Want ook Wilkie en ik waren gaan zitten, op verschillende afstanden van de Milanese lector, die ons fluisterend toesprak, al was er niemand die ons had kunnen verstaan, zelfs wanneer de oude vrouw beneden was blijven luisteren.

‘We hoeven niet hoger te gaan, lijkt mij. Boven is het natuurlijk nog erger dan hier. Ik heb zelfs een oude klok zien staan: half drie. In welk jaar hij stil is blijven staan, vormt een historisch probleem, dat...’

Wilkie's knijpkat snorde, en de ruimte gaf een vaag knipoogje. Een klok zag ik niet, wel het begin van de trap, die nog verder naar boven leidde. Lampugnani sprak nu iets minder fluisterend.

‘Maar ik laat alles aan Signor Wilkie over. Hij is onze deskundige. Wanneer hij naar de nok van de toren wil, zal ik mij niet verzetten, al vind ik wel, dat hier behoefte is aan een lift. Misschien is er boven meer kans, omdat de geesten door het luchtruim komen toesnellen. Hoe is de hartslag van de heren? Maar ik kan u wél zeggen: wanneer ze in Milaan te weten komen, dat ik hier ben geweest, dan word ik *nooit* professor.’

‘Het kan hier wel,’ fluisterde Wilkie, ‘en in Milaan zullen we uw voorspraak zijn. Ik zal dus nog eens herhalen wat ik al op straat zei. Voor de eigenlijke bezwering - wij noemen dat anders - zorg ik. Is er eenmaal een geest doorgekomen, dan mag Signor Lampugnani vragen stellen. Zijn Italiaans is beter dan dat van ons.’

‘Zou u denken?’ vroeg Lampugnani.

‘Hij hoeft niet te fluisteren. Wij houden ons aan de afspraak, dat hij zich bepaalt tot de identificatie.’

‘Maar hoe dóet u het dan?’ vroeg ik.

‘Dat zult u wel zien. Ik stel nog de inleidende vragen: is hier een geest aanwezig? - laat hij zich manifesteren, - laat hij verstaanbaar spreken...’

‘Ik dacht, dat het met een tafeltje ging,’ zei Lampugnani, die het fluisteren nu geheel naliet, ‘een dansend tafeltje, dat leek mij altijd zo leuk; hier zou u trouwens een buffet kunnen gebruiken, dan krijgen de geesten het misschien op hun tenen.’

‘Een tafeltje is verouderd, - veel te omslachtig. Er zijn genoeg andere middelen.’

Lampugnani bromde iets. - ‘Maar luister eens: ik heb nu wel gezegd, dat wij ons tot de identificatie van Blauwbaard II moesten bepalen, en desnoods van Blauwbaard I, maar wanneer de man nu zegt: mag ik u even aan mijn vrouw voorstellen? Wat doen we dán? Het ligt dan toch voor de hand iets tegen haar te zeggen, haar iets te vragen, of wat dan ook. Of moet ik haar negeren?’

‘Het kan mij niet schelen wat u doet,’ zei Wilkie ongeduldig, ‘het was uw eigen voorwaarde. U wou identificeren, u wou het over jaloezie hebben, - ik ging daarmee akkoord. Ik vond het ook niet onredelijk wat u zei: dat wij ten overstaan van zijn vrouw niet in ons dispuut moeten vervallen over haar eer, en haar zonde, en zo meer.’

‘Daar kan ik het nóg wel mee eens zijn,’ zei Lampugnani, ‘ik schijn soms wel eens verstandige dingen te zeggen, zelfs over geesten. De enige, die ik niet te woord wil staan, is die Franciscaan, als die er weer zijn neus in steekt. Maar wat moet ik Blauwbaard II nu vragen? Ik ben een volslagen leek, dat vergeet u telkens. Ik ben geen antispiritist, denk dat vooral niet, Signor Wilkie, maar ik ben in ieder geval een a-spiritist. Ik ben een eenvoudige, onwetende lector in de geschiedenis. Was ik professor in de geschiedenis, dan zou ik natuurlijk een heel andere toon tegen u aanslaan. Dan wist ik meteen ook alles van het spiritisme af. Een professor *weet* het. Wát, doet er niet toe, maar hij weet *het*.’

Sinds enige ogenblikken was het mij duidelijk, dat Lampugnani onze Amerikaanse vriend alleen maar op de hak wilde nemen, indien er al geen sabotage van de hele onderneming bij hem voorzat. Het verbaasde mij dan ook niet, toen ik Wilkie tegen hem hoorde uitvallen:

‘U moet Blauwbaard II vragen wat er in u opkomt. Wat mij betreft mag u hem een examen in de geschiedenis afnemen. Wanneer hij zegt, dat u zich iets minder kwajongensachtig zou kunnen gedragen, zal ik hem het zwijgen wel opleggen.’

Een ogenblik dacht ik, dat dit affront voor Lampugnani de maat zou doen overlopen. De manier waarop hij met zijn hak op de vloer roffelde voorspelde weinig goeds. Maar hij beheerste zich: er waren blijkbaar subtieler wegen om Wilkie onaangenaam te zijn. Even liet hij zijn stem weer dalen:

‘Zou het niet van kwajongensachtigheid getuigen, wanneer ik de man ronduit aan zijn moorden herinnerde?’

‘Voor hém misschien, voor mij niet,’ zei Wilkie kortaf, ‘de identificatie, waar u zoveel waarde aan hechtte, eist nu eenmaal, dat u de moorden, of de moord, op zijn minst noemt, of aanstipt.’

‘Ik kan het misschien voorzichtig omschrijven,’ zei Lampugnani met een verdacht vertoon van meegaandheid, ‘het lijkt mij toch een beetje kras de man te vragen: bent u dat beruchte kerel-

tje, dat zo graag vrouwen de keel afsnijdt? Als hij dan kwaad wordt, wat doet u dán? Als hij de boel hier kort en klein slaat, voor zover dat nog mogelijk is? Of zou hij bij ons gesprek in de bar al aanwezig zijn geweest? Kán dat?’

‘Alles kan. Maar het wordt nu misschien tijd...’

‘Nog even,’ zei Lampugnani, ‘ik ben er toch niet helemaal gerust op, Signor Wilkie. We moeten er, om in dezelfde gedachtengang te blijven, van uitgaan, dat dit individu met zijn blauwe baard *ons op dit ogenblik hoort*. Dat geeft mij toch wel een eigenaardig gevoel, zo'n tintelend gevoel in mijn handen, weet u wel, net of ze slapen. Heeft u dat ook? Ik vermoed, dat we alle drie een beetje bang zijn. Nu eist u van mij, dat ik zo dadelijk de vraag stel: houdt u van bloed, Signor Blauwbaard, vermoordt u graag vrouwen, - bént u het wel? De man zou mij de hersens inslaan, en u erbij. Hoewel hij de schilder gespaard heeft, zal hij toch ook wel eens een man willen vermoorden. Ik heb zélf wel eens de behoefte om een man te vermoorden.’

‘Ik ga beginnen,’ zei Wilkie vastberaden.

‘Ik nog niet,’ zei Lampugnani, en plotseling barstte hij in een satanisch gelach uit, waarvan de woeste echo's tussen de oude meubels door tot ons kwamen. Toen begon hij luid te gillen, met een hoog, parodistisch jankend stemgeluid, dat onze zenuwen maltraiteerde. Ik wilde hem tot kalmte manen, maar hij liet mij de tijd niet:

‘Ik ben báng, perbacco! Ik moet een berucht vrouwenmoordenaar vragen of hij het wel *is*! Even identificeren, Signor moordenaar, - even horen of u de oude heer Wilkie niet bent, of de Sanskritist! Hoeveel moorden? Biecht eens op, brocone! Ik ben je rechter, en volgens de jonge heer Wilkie stéllen rechters zulke vragen, - bekén! Bén je het of ben je het niet? Blauwbaard, bén je het? De jonge heer Wilkie kijkt al naar papier rond, hij k... in zijn broek, als een echte Puritein. Blauwbaard, hè? Blauwbaard bè bè! We zijn hier onder elkaar, biecht eens op, lelijke Blauwbaard! Hoeveel wijven heb jij al onder je mes gehad, historische schurk?!’

Ik geloof werkelijk, dat hij zijn woedeaanval niet zou overleven. Want het was echte woede, een onbeheerste driftbui, waarmee niet alleen de al zo lang smeulende ergernis over een onzinnige onderneming en een half gare Amerikaan hem de baas was ge-

worden, maar ook zijn katterigheid, en zijn maagpijn, en herinneringen aan de vorige avond, en zijn afkeer van het hem opgedrongen Blauwbaard-onderzoek, en zeker ook zijn spijtigheid omdat hij jaren lang tevergeefs op dat professoraat had gewacht. Maar nauwelijks hadden de woorden 'historische schurk' door de ruimte gesnerpt, of hij werd onderbroken door een geluid boven ons hoofd, dat bestond uit een stampen op de vloer, of het omgooien van een zwaar voorwerp, onmiddellijk gevolgd door een diepe basstem, die iets onverstaanbaars brulde. Mijn hart klopte in mijn keel, en ik bewonderde Wilkie, die de tegenwoordigheid van geest had onmiddellijk de knijpkat te laten snorren. Maar hij verzuimde de lamp op de trap naar de derde torenverdieping te richten, en wij zagen niets. Zijn moed moet men vooral ook niet overschatten, want met een zachte, gejaagde stem herhaalde hij maar: 'Bij elkaar blijven, heren, bij elkaar blijven, heren, het kan niets zijn.' Lampugnani, onverschrokken, had zich naar voren begeven, tot bij de voet van de trap. In de luikopening, waarin de trap verdween, was nog steeds niets te onderscheiden, hoewel Wilkie's bevende hand de snorrende lamp nu beter gericht hield. Toen ik 'Is daar iemand?' riep, verbaasde ik mij over de toonloosheid van mijn stemgeluid.

Nu was er weer iets te horen. Boven stommelden zware voetstappen, er werden twee bemodderde laarzen zichtbaar, die langzaam de trap kwamen afdalen, en van de basstem verstonden wij:

'Wat is dat voor gezwets midden in de nacht?'

'Wie bent u?' riep Lampugnani met vaste stem.

'Wie ben jij?' was het antwoord, en de brutale vulgariteit van de uitspraak verjoeg mijn vermoeden, dat wij hier met een mannelijk lid van de familie Ghiringhelli te doen hadden. Op dit ogenblik ging Wilkie's knijpkat uit, hetzij doordat het ding weigerde, hetzij doordat zijn hand de kracht miste om de druk vol te houden.

'Is het jullie in je hoofd geslagen, om hier midden in de nacht zo'n herrie te maken! Vreemdelingen, hè? Ik heb het wel gehoord. Ik zal jullie leren...'

Een rollende Italiaanse vloek zette aan deze bedreiging kracht bij. Ik begreep tot iedere prijs licht te moeten maken; maar toen ik Wilkie, die zachtjes jammerde, de knijpkat had ontrukkt, viel het ding uit mijn hand, en rolde over de vloer onder een der stoe-

len. Het lichtschijnsel door het trapgat van beneden was te zwak om mij in staat te stellen te gaan zoeken, te meer omdat ik niet verwacht had, dat een knijpkat rollen kon; blijkbaar had ik mij te veel voorgesteld van het uitsteeksel waarop gedrukt moet worden. Beduusd door deze tegenslag, bepaalde ik er mij toe naast Wilkie de komende gebeurtenissen af te wachten.

De verschijning met de bemodderde laarzen was nu de trap afgedaald, agressief stampend, en hoogst agressief in zijn houding. Het was, voor zover te onderscheiden, een vierkante man met een donkere baard, jong nog, naar het mij voorkwam, en hij had zijn misnoegen nog lang niet gelucht. Lampugnani, met de vuist in de zij recht tegenover hem geposteerd, gaf geen kamp:

‘Wij hebben de toestemming van Signora... hoe heet het mens ook weer... om hier te zijn. Wij zijn van de...’ - Even aarzelde hij, in de war gebracht omdat hij niet op de naam van onze gastvrouw kon komen, en ook door zijn voornemen om deze rauwe figuur iets van onze personalia te onthullen. - ‘Ik betwijfel (dubito), of ú die toestemming heeft, Signore.’

‘Dubito...!’

Tot het uiterste gebracht door wat hem als een stadhuisterm in de oren moest klinken, en ook door dat superieure ‘Signore,’ waarvan men het honende Lampugnani wel mocht toevertrouwen, barstte onze belager nu uit in een vloed van de gemeenste scheldwoorden, en even later vochten zij. Het is een van de aangenaamste souvenirs aan mijn Italiaanse reis mijn vriend Lampugnani zo goed van zich te hebben zien afslaan. Natuurlijk was ik verplicht hem bij te springen, en ik zou dit zeker ook gedaan hebben, wanneer ik niet door een stoel, of buffet, of klok, was tegengehouden, waarna ten overvloede de dodelijke beangste Wilkie mij om het middel greep.

Van het gevecht heb ik weinig kunnen zien. Lampugnani tuimelde over de vloer, stootte zich nog aan een en ander, en was toen wel geneigd om de vlucht te nemen. Wij volgden zijn voorbeeld. Wij haastten ons de trap af. Scheldwoorden uitbrakend, bleef onze vijand boven staan, meester van het terrein. Beneden zagen wij alleen de oude man met zijn onderdanige buigingen, niet zijn vrouw. Hij leek kinds, hij vroeg ons of de jonge zwaluwen al uitvlogen. Vooral door toedoen van Lampugnani begaven wij ons zo snel mogelijk naar het hotel, want toen ik de oude

vrouw nog wilde gaan zoeken, om ons beklag te doen en haar opmerkzaam te maken op de aanwezigheid van de woesteling boven in de toren, begon hij te snauwen en trok mij aan mijn arm mee naar buiten. Waarmee niet gezegd wil zijn, dat hij zich op straat bijzonder haastte. Hij klaagde over pijn in zijn borst, en toen wij het hotel hadden bereikt, beweerde hij een rib te hebben gebroken, misschien meer ribben. Wij boden hem een dokter aan. Ook het verschrikte hotel adviseerde tot medische hulp, en wilde zich daar wel mee belasten. Dat het nog uren duurde voordat de hulp kwam opdagen, was minder het gevolg van een te kort aan medische ijver, of urgente zwangeren, dan van de navraag, die het hotel deed naar de knijpkat. Die was in de toren, zeiden wij. Men begreep dat niet goed. Boven, waar de dienststers sliepen, was het elektrisch licht in reparatie, en ze begonnen daar niets zonder knijpkat. Ik kon mij niet weerhouden te zeggen, dat de dienststers dan maar de kat in het donker moesten knijpen. Wat men niet begreep.

De halve nacht bleven wij aan het ziekbed van Lampugnani, die erg over pijn klaagde, en zelfs over verschijnselen van koorts. Ribben gebróken had hij niet; de dokter, een opgeruimde jonge borst met een zonnebril op zijn neus, had van kneuzingen gesproken. Lampugnani's hart was gelukkig in orde. Met het beluisteren en bekloppen van dat orgaan was de helft van het consult heengegaan; ook de helft van het honorarium, dat Wilkie en ik de geldzuchtige medicus contant moesten betalen. Over ons torenavontuur en de man met de bemodderde laarzen werd niet meer gesproken. Lampugnani zei, dat hij naar Florence terugwilde, naar het congres, en ik zei, dat ik ook wel naar het congres terugwilde, in de hoop een lezing te mogen aanhoren over San Gimignano. Dat was altijd meegenomen.

XI De derde Blauwbaard

De volgende ochtend werd ik tamelijk vroeg door Wilkie gewekt, wiens summiere toelichting 'Of u meekomt naar Lampugnani, Blauwbaard is er' mij begriploos in mijn bed achterliet. Tenslotte stond ik toch maar op, kleepte mij aan, en haastte mij naar Lampugnani's kamer. Hier zag ik Wilkie weer, die plechtig en terneergeslagen als bij een rouwdienst aan het hoofdeinde van het bed stond. Lampugnani zag er slecht uit, en ik begreep, dat wij die dag niet naar Florence zouden vertrekken. Zijn ogen waren ingezonken, en de sporen op zijn pyamajasje hield ik voor braaksel. Toen ik hem vroeg hoe het ermee ging, wees hij op een andere bezoeker, die op een stoel naast het bed zat in de houding van iemand die allernederigst zijn excuses aanbod. Het was een vierkante jongeman met vuisten als voorhamers, en wiens nekspieren, zichtbaar in zijn open hemd, al evenzeer van zijn musculieuze gesteldheid getuigden. Ik had niet nodig naar zijn laarzen te kijken om te begrijpen wie hij was. Hij had een grof, zinnelijk gezicht met open, vochtige rode lippen, en zijn ogen hadden dat draaierige en kierende van het volk, wanneer het zich onschuldig wil voordoen. Dit leek mij een gelegenheidsmimiek, want hij maakte geen kruiperige indruk, en de natuurlijke fierheid van het Italiaanse volk scheen hem niet geheel vreemd te zijn. Zijn rechtermouw was met bloed bevlekt, tenminste, daar hield ik het voor. Een slagersknecht, dacht ik, hij komt om vergeving vragen, want hij weet niet waar vreemdelingen nog toe in staat zijn...

Maar nu vergeet ik zijn baard nog. Die hadden wij de vorige avond gezien, en hij had hem nóg, en het was geen gewone baard. De baard was blauw. Neen, het is niet nodig mij van overdrijving te betichten, of van het tendentieuze arrangement van de roman-

cier; het wás blauw, een gewone blauwe baard; maar wie gezegd zou hebben: zwart met een blauwe gloed, zou ik niet hebben tegengesproken, en ik wil ook allerminst beweren, dat hij op straat door de kinderen werd nageschreeuwd, of in een slechte - of juist zeer goede - reuk stond bij de vrouwen; maar voor Lampugnani, Wilkie en mij, met onze bijzondere voorgeschiedenis, zou het vergeeflijk zijn geweest, wanneer wij op het zien van deze krachtpatser tegen elkaar gefluisterd hadden: ‘Blauwbaard, daar heb je hem, God zij onze ziel genadig...’ Ik lette op Wilkie. Ofschoon zijn vatbaarheid voor de aandoeningen der vrees moeilijk betwijfeld kon worden, was hij op dit moment zeker niet bang. Wat Lampugnani betreft, die scheen zich tot een luisterrol te willen bepalen. Zijn gezicht stond heel streng, bijna ascetisch; voor het eerst viel mij op, dat hij schrikachtige ogen had, wat opgewipt aan de buitenrand, als bij sommige katten. Juist omdat ik dit voor het eerst zag, begreep ik, dat het in plaats van een bepaalde expressie iets was waar zijn karakter buiten stond. Afgezien van deze schrikachtige ogen, die dus niets te betekenen hadden, was zijn gezicht zo doods als dat van een grafbeeld: een gotische ridder op een tombe, de handen gevouwen op de borst, de vingers in sekteachtig geknikt. Een knappe, imposante man, - ook dit zag ik voor het eerst. Het ochtendlicht tekende een zilverglans op zijn grijs haar, en dit maakte hem toch weer erg vitaal: een lijder, die ondanks een slechte nacht nog lang niet uitgeschakeld was.

Het individu met de blauwe of blauwachtige baard, dat toen ik binnenkwam blijkbaar aan het woord was geweest, zette zijn verklaringen voort, in een taaleigen, dat mij fonetisch nader tot het Italiaanse volk bracht, maar niet altijd tot wat hij bedoelde.

‘Signore,’ zei hij tegen Lampugnani, en hij hief zijn rechtervuist bezwerend omhoog, ‘wanneer ik u een denkbeeld kon geven van de spijt, die mij overmande toen ik u die vervloekte toren zag verlaten, dat berouw, dat verlangen om *alles goed te maken*, u zou...’ - Met een zwaai liet hij de vuist dalen, daarbij hulpeloos het hoofd schuddend en met de tong klakkend, alsof woorden niet toereikend waren zijn gevoelens weer te geven. - ‘De Heilige Maagd moge mij bijstaan, wanneer ik u ietsel heb willen bezorgen!’

‘Wat deed je in die toren?’ vroeg Lampugnani, zo verveeld en slepend van stem, dat hij de vraag al ettelijke keren gesteld

moest hebben. De slagersknecht draaide met de ogen.

‘Dat heb ik u al gezegd, Signore, de slaap had mij overmeesterd. Bij mij thuis zijn altijd kijvende vrouwen, en een gezonde jongeman moet zijn slaap toch hebben?! De warmte, - het zware werk...’

‘Wat doe je voor de kost?’ vroeg ik.

‘Voor de kost?’ antwoordde hij, zich in al zijn massiviteit tot mij wendend, alsof hij mij voor het eerst zag staan, ‘zware lasten, Signore, - sjouwen, - wanneer u bijgeval een koffer... een koffer vol stenen als het moet... Pakjesdrager, kan men zeggen. Maar men kan het ook beter niet zeggen, want een pakje, een collo...’ - Hij trok zijn neus op, de neus overdreven rimpelend. - ‘Dat draag ik aan mijn pink.’

‘Dus als je slaap hebt, ga je een willekeurige toren binnen?’

‘Willekeurig niet, Signore,’ zei hij ijverig, ‘een móoie toren, een goede toren, dat kunt u zeggen. Een toren met een veren bed, want zo is het daar gesteld. Signore, u heeft er geen denkbeeld van hoe daar bij de Ghiringhelli's in de toren de veren de vermoeide jonge leden noden...’ - Hij sprak als uit een boek, waarbij hij ons vol verwachting aankeek, als verwachtte hij een verbetering van zijn taalgebruik. - ‘En dan, Signore, ik kén de Ghiringhelli's, en de Ghiringhelli's kennen mij. Signor Ghiringhelli spuwt op de drempel, als hij mij ziet, maar dat doet hij op het gezicht van iedere gezonde jongeman, hij weet ook niet zo goed meer wat hij doet. De Signora beschouwt mij als haar eigen zoon, en dat is waar. Ik kan er in- en uitlopen. Hoe vaak zegt de Signora niet tegen mij, als ik daar langs kom, gebukt onder mijn zware lasten: nog geen tijd voor het veren bed, Roberto? Dat zegt ze dan. En dan lacht Roberto, want hij is zeer bescheiden. O, die veren bedden, Signore, voor de engelen zijn ze nog te zacht! Was u een verdieping hoger gegaan, dan lag u er nóg, en dat is waar.’

‘We lagen waarschijnlijk alle drie met een schedelbreuk op de Piazza della Cisterna.’

‘Schedelbreuk?’ - Hij keek mij diep verwijtend aan, en wendde zich weer tot Lampugnani: ‘Uw vriend - ik neem aan, dat het uw vriend is - denkt graag kwaad van de mensen. Maar ik wou dit zeggen: u kunt natuurlijk beter niet uw beklag gaan doen bij Signora Ghiringhelli. Ze zou u niet geloven. Niet wat het veren

bed betreft, maar wat mijn ruw en onhoffelijk optreden betreft. Maar u moet goed begrijpen, Signore: ik slaap, ik rek mij uit, ik word door aangename dromen gewiegd, - ik verbeeld mij misschien wel, dat een engel mij wiegt, als met Kerstmis het kindeke Jezus, - en dan plotseling...'

'Hoe is je achternaam?' vroeg Lampugnani.

'Naam? Roberto...'

'Roberto... en verder?'

Na even hulpeloos om zich heengekeken te hebben, zei de man:

'Cellole. Als u dat bedoelt...'

'Neen, niet waar je geboren bent. Je familienaam. Hoe heette je vader?'

'Mijn vader? Mario.'

Het was wel duidelijk, dat de beslaper van veren bedden zijn achternaam niet wilde prijsgeven, vermoedelijk omdat hij een aanklacht bij de politie van ons duchtte.

'Wat dacht je, dat wij in de toren deden?'

De ondervraagde haalde de schouders op.

'Heb je iets kunnen verstaan van wat wij zeiden?'

'Neen Signore. U sprak zo luid. Het leek wel een vastenavondpreek. U had het over vrouwenmoordenaars en rechters en schurken, het was om bang van te worden. Toen ik u hoorde, verloor ik mijn bezinning, en dat is waar. Ik kan niet zoveel hebben, Signore, mijn moeder zegt altijd: Roberto, die moet men als een teer meisje behandelen... Een verstandige vrouw, mijn moeder, Signore. Ik had geslapen, Signore.'

'Ja, dat weet ik. Heb je gehoord, dat wij over Blauwbaard spraken?'

'Blauwbaard?...'- Als op bevel greep hij in zijn eigen baard, waarop hij begon te lachen. Zijn uiterlijk was nu opeens veel minder ongunstig, hij veranderde van zo goed als een misdadiger in een hupse straatfiguur, wie men al zijn koffers en pakjes zou toevertrouwen.

'Neen, ik bedoel niet j uw baard, ik bedoel de hoofdpersoon van dat bekende sprookje. Daar zul je toch wel eens van gehoord hebben?'

Zijn hulpeloosheid steeg nu ten top, en er bleef Lampugnani niets anders over dan aan te nemen, dat hij het sprookje niet ken-

de en uit ons ‘gezwets’ in de toren geen bepaalde gevolgtrekkingen had gemaakt, al moest hij het meeste verstaan hebben. De lector scheen vermoeid te zijn, de uitputting nabij; hij maakte een afwerende beweging met de hand, en Wilkie en ik brachten de bezoeker onder het oog, dat hij nu beter heen kon gaan, en dat hij van ons geen last meer zou hebben. Lampugnani sloot zich hierbij aan. Wij beloofden hem niet aan de politie te zullen verraden. Hoewel hij even verheugd scheen te zijn over zijn aanstaande ontsnapping als over onze vergevensgezindheid, bleef hij, na zijn stoel voorzichtig naar de muur te hebben gedragen, nog tot in de gangdeur zijn betuigingen van spijt herhalen, met een al nadrukkelijker gebarentaal. Dit werd besloten met zegenbeden voor ons aller welzijn, en voor Lampugnani's ribben, waaruit ik opmaakte, dat dit onderwerp ter sprake was gekomen voordat Wilkie mij uit mijn bed had gehaald. Roberto's gestamp in de hotelgang, waarna zijn basstem nog tot bij de straatdeur te horen was, begeleid door uitgelaten gillachjes van de kant van het vrouwelijk personeel, moest bij ons wel bepaalde herinneringen wakker roepen, en hoewel ik de neiging bespeurde om in lachen uit te barsten, leek het mij tegenover Lampugnani tactvoller mijn ernst te bewaren. Deze gespierde schavuit had hem de vorige avond even goed kunnen vermoorden. Maar Lampugnani lachte nu zelf, en zijn uitputting scheen verenigbaar te zijn met een onverwachte opleving. Hij kwam rechtop in bed zitten, en zonder onze hulp in te roepen nam hij een slok mineraalwater uit het glas op zijn nachtkastje.

‘Wat zeggen de heren ervan?’

‘Ik vraag mij af,’ zei ik, terwijl ik ging zitten op de stoel, die ik van de muur naar het bed had geschoven, en waarvan de zitting nog warm was van Roberto's temperament, ‘of hij niet verwacht, dat wij tóch nog naar de politie zullen gaan, en of wij daar niet goed aan zouden doen.’

‘Waarom?’ vroeg Wilkie.

‘Omdat ik er niet van houd mij door achterbuurtfiguren de wet te laten stellen. Of mij door hen te laten bepraten.’ - Dit gaf toch niet helemaal mijn mening weer.

Lampugnani lachte nog steeds, en zijn gezicht was bijna rozig. - ‘Ik interesseer mij meer voor de naam van deze achterbuurtfiguur. Ik kan niet aannemen, dat hij een Cortesi-Salvucci is, maar voor het overige...’

‘Inderdaad,’ zei ik, ‘onze vriend Wilkie zou heel goed kunnen volhouden, dat wij de geest tóch nog hebben opgeroepen. Het uiterlijk is *te* veelzeggend.’

‘Zo dwaas ben ik niet,’ zei Wilkie, die op de rand van het bed was gaan zitten, ‘we hebben gisteravond de kans niet gekregen wat ter wereld ook op te roepen. Bovendien mag men niet hopen door een simpele spiritistische kunstgreep, onder ongunstige omstandigheden dan nog, de geesten op te roepen in zichtbare en tastbare gedaante. Dat is nog nooit vertoond. Ik beoefen het spiritisme, niet de magie.’

‘En deze Roberto,’ vulde Lampugnani aan, ‘is zeker geen geest, tenminste vanmorgen niet. Hij stonk ook nogal. Maar ik twijfel er niet aan, of hij behoort tot de familie. Hij moet een afstammeling zijn van de voorouders van graaf Giorgio, onverschillig hoe hij heet. Waarschijnlijk weet hij zelf niet eens, dat het veren bed, waarin hij gisteravond sliep, of zegt geslapen te hebben, in het huis stond van zijn eigen mensen, om zo te zeggen.’

‘Geloof u, dat hij een onecht kind is?’

‘Dat hoeft niet. Dat vervloekte document houdt zich met de verdere lotgevallen van de familie Cortesi-Salvucci niet bezig. We weten niet eens wat er van het zoontje van Blauwbaard II is geworden.’

‘Ik denk, dat dat zoontje tóch nog een blauwe baard heeft gekregen,’ zei ik.

Lampugnani lachte bleekjes. - ‘Maar er zijn talloze mogelijkheden. Een familie kan stijgen, maar ook dalen, zonder dat wij dadelijk aan onwettige afstamming hoeven te denken. Waar graaf Giorgio en zijn onmiddellijk voorgeslacht maatschappelijk ongeveer stationair gebleven zijn, - ik zie nu maar af van de titel, - daar kan de overgrootvader, of zijn vader, of nóg eerder, afgezakt zijn naar het schuim der natie. Men ziet dat wel vaker. Alle huwelijken zijn dan regelmatig gesloten, maar de verschillen tussen de familietakken doen aan andere verhoudingen denken. Daarom wou ik ook zijn familienaam weten. Heet hij Cortesi-Salvucci, dan hebben we zo goed als zekerheid, al is dit bij voorbaat niet erg waarschijnlijk, in verband met de samengesteldheid van de naam. Die zou bij dit soort mensen in de loop der tijden zeker bekort zijn geworden.’

‘Salvucci alléén dan,’ opperde ik.

‘Salvucci is een beroemde naam, die in alle gidsjes van San Gimignano voorkomt. Dat zou hij natuurlijk weten. Erg slim is hij niet, maar nieuwsgierige vreemdelingen, of bibliothecarissen, of Franciscanen zouden er hem heus wel over hebben aangeklampt. Dat geldt in mindere mate ook voor de naam Cortesi. Heette hij Cortesi of Salvucci, dan had hij ons de naam zeker genoemd. Voor zover ik het zie, zette hij daar niets mee op het spel, en hij is er ijdel genoeg voor.’

‘We mogen dus aannemen, dat hij de derde Blauwbaard is. Blauwbaard III.’

‘Of de vierde, of de vijfde, etcetera. Het is maar wat u als criterium neemt: de kleur van de baard of de misdadige aanleg. Deze Roberto heeft zich nog niet als een echte misdadiger uitgewezen, al is hij ongetwijfeld agressief van aard. De blauwe baard komt in zijn familie voor...’

‘Tenzij deze baardkleur zó inheems is in Toscane...’

‘Maar wat schiet u ermee op?’ viel Wilkie in.

‘Niets. Waarbij in aanmerking is te nemen, dat het nooit mijn bedoeling is geweest ergens mee op te schieten. Het document zal ik morgen versturen, en ik verwacht niet, dat de graaf ervan opkijkt en mij bijzonder dankbaar zal zijn. Mededelingen over Blauwbaard III kunnen daar geen verandering in brengen. De graaf is niet iemand die een gat in de lucht slaat omdat wij een blauwe baard hebben gezien... Ik heb gedaan wat ik kon, ik heb mijn ribben laten breken voor de graaf, en daar moet hij nu maar...’

‘Ik zou,’ bracht ik hem onder het oog, ‘zeker verslag uitbrengen van de vermoedelijke lotgevallen van het document, met name wat de mogelijkheid van vervalsing betreft; daarbij kunt u de Franciscaan ongenoemd laten, komt mij voor.’

‘Waarom zou ik mij die moeite geven? Het is de graaf te doen om een begrijpelijke, door niet te veel wetenschappelijke ballast bezwaarde apologie van zijn familie. Daar voorziet het document in, al is het naar mijn persoonlijke mening gedeeltelijk waardeloos. Maar wij moeten hier twee dingen onderscheiden: de feiten en de meningen. In de feiten - een ogenblik aangenomen, dat ze in grote trekken correct zijn beschreven - is niets verontschuldigends te vinden, zelfs niet in het berouw van Blauwbaard II, want dit berouw spreekt vanzelf, en men zou zelfs staande kun-

nen houden, dat het op berekening berustte. Berouw mag dan voor de boosdoener pleiten, voor een beoordeling van zijn daden is het niet van het minste belang. Nu de meningen. In het manuscript worden ongunstige en gunstige meningen over Blauwbaard II verkondigd, en met de gunstige mag graaf Giorgio zich dan amuseren. Maar, - en dit wou ik betogen, - het maakt geen verschil, of deze gunstige meningen afkomstig zijn van de schrijver van het stuk dan wel van de Franciscaan, die het stuk vervalste, - of van u of van mij, of van de vox populi in San Gimignano, of wat u maar wilt. Met welke kwalijke bedoelingen ook, de Franciscaan heeft tenslotte woorden uit de menselijke taal gebezigd, die door graven uit Milaan op hun menselijke waarde getoetst kunnen worden.'

'En de jaloezie?' vroeg Wilkie, 'het valt mij op, dat u allerlei dingen bagatelliseert, die u eerst hoogst belangrijk vond, na een voorstadium weer van bagatellisering. Met de jaloezie was u eerst dolblij.'

Lampugnani's ogen begonnen te fonkelen. - 'Met de jaloezie bent ú voor de dag gekomen, Signor Wilkie, niet ik! Dat heb ik u, meen ik, al eerder gezegd. En u heeft gelijk gekregen, in zoverre Blauwbaard II inderdaad zijn vrouw de keel heeft afgesneden uit jaloezie. Dat was een succesje voor u, Signore, en dat kunt u uw vrienden in Amerika gaan vertellen! Ik zou niet zo beteuterd kijken, als ik u was. Een succesje is een succesje. Een succes is geen succes, het is een gebagatelliseerd succesje. Zélf de graaf zal niet menen, dat jaloezie op zichzelf een verontschuldiging inhoudt. Toen ik vannacht niet slapen kon van de pijn van uw spiritistische scéance, heb ik over deze dingen lang en ingespannen nagedacht. De graaf is niet gek, al heb ik hem wel eens voor gek versleten. Hij zal heel goed inzien, - en zo niet, dan wil ik hem wel een handje helpen, - hij zal heel goed inzien, dat het aantoonbare feit van een motief wél de rationele behoeften bevredigt, maar niet het rechtvaardigheidsgevoel, dat nog naar een lichtpunt zoekt in het gedrag van een moordenaar. Men kan onmogelijk zeggen: de jaloezie verontschuldigt Blauwbaard II in zake zijn moord uit jaloezie. Dat druist in tegen alle logica. Het is een cirkelredenering, en *dus te verwerpen*.'

'Dit lesje in de zuivere logica aanvaarden wij graag,' zei ik, 'maar u vergeet één ding. Zijn jaloezie is op haar beurt te veront-

schuldigen met het gedrag van zijn vrouw. Dat kunt u niet tegenspreken, en dat hebben we waarschijnlijk van het begin af aan ook bedoeld. De graaf zal zich daar dubbel en dwars content mee verklaren.'

'Het kan me niet schelen waar de graaf zich content mee verklaart,' schreeuwde Lampugnani, met een pijnlijk gezicht zijn linker borststreek betastend, 'ik heb er genoeg van mij hier belachelijk te maken! Ik lig hier in bed met een kapotte borstkas door de intriges van een Amerikaans leeghoofd en een Hollandse romancier, die te beroerd is om een roman over Blauwbaard te gaan schrijven, wanneer men hem met het materiaal om de oren slaat. U zult er mij nog toe willen brengen, perbacco, dat ik de graaf ga vertellen, dat wij in Blauwbaard het licht der wereld hebben aanschouwd, de weldoener der vrouwen, en de defensor fidei van veren bedden, - ik heb er genoeg van...'

Terwijl Wilkie met een gegriefd gezicht naar het raam liep, klonk van buiten het geloei van een sirene. Daar ik aan een brandweerauto dacht, liep ook ik naar het raam. Voor het hotel was een kleine blauwe auto gestopt, waaruit verschillende geuniformeerden sprongen om zich naar de ingang te begeven. Ik draaide mij om naar Lampugnani:

'Witte uniformen. Dat is toch de politie?'

'Dat zal wel,' zei Lampugnani, nog steeds zijn borst betastend, 'misschien komen zij Blauwbaard III arresteren, al begrijp ik niet...'

'Het zijn fraaie kerels om te zien,' zei Wilkie.

'Ze vinden de vogel gevlogen,' zei Lampugnani tevreden.

'Maar wij hebben toch niets gezegd?' - Hoofdschuddend liep ik naar mijn stoel terug.

'Ja,' zei Lampugnani, 'u kent de Italiaanse politie nog niet.' - Hij grijnsde met ironisch chauvinisme.

XII De politie van San Gimignano

Fraai om te zien, althans naar Italiaanse maatstaven, waren de drie agenten, die onze kamer binnendrongen, zeker niet. De oudste was een zware man met onderkinnen en gleuven en puisten in zijn speknek, wiens bezorgd gezicht iets van de schroom verried voorname vreemdelingen lastig te moeten vallen. Daarop volgde een piepkleine, ondervoede, die dadelijk naar een stoel uitkeek, en die Wilkie en mij, toen wij inschikkelijk op de bedrand gingen zitten, eerder achterdochtig dan verontschuldigend van het hoofd tot de voeten opnam; terwijl de derde zich onderscheidde door rossig varkenshaar en een domme of opzettelijk domme gelaatsuitdrukking. Hun uniformen waren smetteloos wit, maar niet smetteloos schoon. Met name onder de oksels bewees opgedroogd zweet, dat zij al voor dag en dauw bezig waren geweest San Gimignano te beschermen. Voorafgegaan was deze invasie door een klein oproer in het hotel, bestaande uit een zich verplaatsend koor van vrouwenstemmen, waarin ik het spijtige geluid van de sloverige juffrouw had menen te herkennen. De agent met de speknek, die eveneens een stoel had genomen, richtte zich eerder tot Wilkie en mij dat tot de zeer lijdend uitziende Lampugnani:

‘Het spijt mij u te moeten storen. U bent vreemdelingen, niet waar? In het hotel heeft men verzuimd uw namen te noteren, maar ik neem aan, dat u geen schuld treft. Vertel u mij uw namen dan maar. Schrijf op.’ - Dit laatste was bestemd voor de piepkleine agent, die in een opschrijfboekje alles opschreef onder hoorbaar gezocht en gesteun. Bij het opgeven van onze personalia aarzelde Lampugnani niet zijn lectorschap in het geding te brengen, en het congres in Florence wat ons drieën betrof, maar dit

maakte weinig indruk. Toen de gegevens genoteerd waren, vervolgde de speknek, de ogen gericht op de koolzuurbelletjes in Lampugnani's glas:

‘Volgens de mededelingen in het hotel bent u met uw drieën gisteravond in de toren hier aan de overkant geweest.’

‘Wie heeft dat gezegd?’ vroeg Lampugnani, die van de pijn in zijn ribben minder last scheen te hebben, nu hij zich te weer kon stellen.

‘De dames hier in het hotel. En volgens Signora Ghiringhelli, van de overkant, hebben drie heren gisteravond de toren bezocht, voorgevend dat zij goede kennissen waren van de eigenaar.’

‘Ik begrijp het verband niet goed,’ zo maakte ik mij op om Lampugnani bij te springen, ‘wilt u zeggen, dat het hotelpersoneel ons de toren heeft zien binnengaan of uitkomen, of Signora Ghiringhelli geraadpleegd heeft over onze identiteit?’

‘Hier in het hotel,’ zei de speknek, en gaf de rossige een teken, dat ik niet begreep, ‘heeft u een zaklantaren geleend, en deze lantaren hebben wij op de tweede verdieping van de toren gevonden. Zaklantaren is niet het juiste woord... Laat zien.’ - De rossige toonde de knijpkat, die op twee plaatsen gedeukt bleek te zijn. - ‘Een verouderd model, lijkt mij... Hoe noemt u zoiets?’

‘Pizzicare la gatta,’ zei ik, vrij vertalend, ‘maar hoe weten die mensen van het hotel, dat wij in de toren geweest zijn, Signore?’

‘De lantaren was in de toren, en u heeft de lantaren van hen geleend.’

‘Dit laatste is juist, en het eerste ook, neem ik aan, maar het verband ertussen lijkt mij niet dwingend. Wij kunnen de lantaren aan anderen uitgeleend hebben, niet waar, toeristen bijvoorbeeld.’

De speknek keek mij aan alsof ik een geheel nieuw gezichtspunt had geopend. Onderwijl zat de piepkleine ijverig te schrijven, zijn potloodje af en toe met de lippen bevochtigend.

‘Men heeft u gisteravond, toen u terugkwam, hier in het hotel naar de lantaren gevraagd, en u had hem niet.’

‘Ook dat is juist, maar bent u van mening, dat het feit dat we hem aan anderen uitgeleend hebben, daar niet een voldoende verklaring van geeft? Let wel, ik zeg niet, *dat* we hem uitgeleend hebben, ik zeg alleen, dat er niets bewezen is aangaande ons ver-

blijf in de toren. Ik zeg trouwens ook niet, dat we *niet* in de toren geweest zijn. Ik vind alleen uw bewijsvoering voor kritiek openstaand. U kunt toch gewoon vragen: bent u gisteravond in de toren geweest? Wij zullen er niet om liegen.'

Door een veelbetekenend gekuch had Lampugnani reeds enkele malen mijn formalistisch tergen trachten te onderbreken. Nu zei hij:

'Integendeel, Signore, zelfs erkennen wij volmondig gisteravond in de toren geweest te zijn, tot en met de tweede verdieping. Mijn vriend is bij de rechterlijke macht, vandaar dat hij graag de puntjes op de i zet... Ik kan u alle inlichtingen verschaffen. Signora Ghiringhelli gaf ons de toestemming, na enige overreding mijnerzijds. Wij zijn er misschien twintig minuten geweest, daarna zijn wij weggegaan. Signora Ghiringhelli hebben wij niet meer gezien. Maar wat is er eigenlijk gebeurd? Heeft de eigenaar geklaagd?'

Ik begreep, dat Lampugnani's vlotte bekentenis in de eerste plaats ten doel had Blauwbaard III niet in moeilijkheden te brengen. De mogelijkheid om hem de hand boven het hoofd te houden stond of viel met onze openhartigheid, althans tot op een zeker punt. Had Signora Ghiringhelli gemerkt, dat de agressieve jongeman voor de verleidingen van het veren bed bezweken was, dan kon de politie hem wel eens de schuld geven van de diefstal van een knijpkat, en dan volgde de rest vanzelf. Op Lampugnani's vraag keek de speknek naar de zoldering. Blijkbaar overwoog hij hoeveel hij zeggen kon.

'Er is gisteravond in de toren een moordaanslag gepleegd, en wel op de dochter van Signora Ghiringhelli. Men heeft haar in de keel gesneden, - niet de keel doorgesneden gelukkig, maar het is toch een geval van ernstige mishandeling. Signora Ghiringhelli kwam vanmorgen op het bureau om te klagen. Wij zijn dadelijk met haar meegegaan, en hebben haar verhoord, en ook Signorina Ghiringhelli, die al door de dokter verbonden was, maar wier toestand... nu, dat begrijpt u.'

'Maar hij had geen mes bij zich,' zei Wilkie plotseling, meteen begrijpend dat hij zijn mond voorbij had gepraat.

'Wie had geen mes bij zich?'

'O, niemand,' stotterde Wilkie, 'ik zei het zo maar in het algemeen...'

‘Had hij geen mes bij zich?’ - Hiermee wees de speknek op mij.

‘Neen, dat bedoelde ik niet, ik zei zo maar iets...’

‘Had hij geen mes bij zich?’ - De speknek wees op Lampugnani. Deze laatste maakte zich weer van het gesprek meester.

‘Ik vind uw vragen tendentieus, Signore, en tegen de hoffelijkheid indruisen. Waarom interesseert u er zich voor, of wij messen bij ons hadden? Andere dan zakmessen, vermoed ik.’

‘Ja, een scheermes,’ zei de speknek, zijn lippen bevochtigend, ‘een lelijke wond, leek mij. Signora en Signorina Ghiringhelli waren helemaal overstuurd. Het is geen moordaanslag, maar toch wel op de grens. We weten niet hoe we ermee aan moeten.’ - In de blik, die hij Lampugnani toewierp, lag iets smekends.

‘Dat is geen antwoord op mijn vraag.’

‘We zijn hier om ú iets te vragen, niet u mij,’ zei de agent, maar toen hij begreep, dat dit nergens op sloeg en tegenover de vreemdeling van onhoffelijkheid zou kunnen doen blijken, voegde hij er met neergeslagen ogen aan toe: ‘Signorina Ghiringhelli zei, dat ú het gedaan had...’

‘Wie, ik?!’ - Lampugnani's ogen puilden uit hun kassen. - ‘De cattiva...! Nadat ze me gistermiddag al... Zei ze werkelijk, dat ik het gedaan had?!’

‘Kalm aan, Signore,’ zei de agent gewichtig, ‘ik doe hier mijn plicht, en u heeft alleen maar onze vragen te beantwoorden. Schrijven, en niet om je heen kijken!’ - Dit tot de piepkleine agent, die door het verhoor al te zeer geboeid werd. - ‘Ze zei: die drie heren hebben het gedaan, ze zeiden dat ik eens voelen moest wat een scherp scheermes ze hadden, ze hebben gelukkig niet dóorgesneden, al had dat natuurlijk even goed gekund, - u moet ze maar niet te hard aanpakken. Ze hield u de hand nog boven het hoofd.’

‘En terecht,’ viel ik in, ‘we hebben het natúurlijk niet gedaan, Signore. Hoe stelt u zich dat eigenlijk voor: dat wij met ons drieën dat scheermes hebben vastgehouden, - dat we nog nooit gezien hebben, - als een zaag? Wij zijn toch niet gek? U moet wat meer rekening houden met onze antecedenten.’

‘Ze zei het,’ zei de speknek bot, ‘en ik moet het onderzoeken. U ontkent het dus. Schrijf op!’

‘Welk belang zouden wij erbij hebben om de dochter van onze gastvrouw te verwonden? Gebruik toch uw verstand. Wat zei Signora Ghiringhelli ervan?’

‘O, die jammerde maar, Signore. Ze zei: weet je het wel zeker, Maria, was het niet een ander? Ze hield u de hand óók boven het hoofd. Wat zouden die heren daar nu aan hebben, dat zei ze óók nog. Maar de Signorina zei: neen moeder, zij waren het, al was het misschien bedoeld als grap. Als het een grap wás, Signori, dan kunt u het beter ronduit zeggen, er is met mij altijd te praten. U had misschien wat veel gedronken?’

‘Ja,’ zei Lampugnani, de handen berustend gevouwen op de buik, ‘te veel likeur, de vorige avond. Ik kan alleen zeggen, dat de beschuldiging belachelijk is, afkomstig van hysterische vrouwmensen, en de politie van San Gimignano onwaardig. Het ligt, meen ik, niet op de weg van de politie om waarde te hechten aan de meest stompzinnige beschuldigingen en toeristen het leven zuur te maken.’

‘Niet opschrijven!’ brulde de speknek tegen de piepkleine, die van schrik ineenkromp en zijn potloodstompje op de grond liet vallen. Zich tot kalmtte dwingend, vervolgde hij:

‘Ik mag u misschien nog een paar aanvullende vragen stellen? Ik vind het erg onaangenaam, Signore, maar u moet ook een beetje begrip hebben voor onze situatie. Iemand moet die wond hebben toegebracht, en wij zitten met de verantwoordelijkheid. Wanneer we hier niet uitkomen, zit er niets anders op dan dat we het doorgeven aan Florence. Maar we willen natuurlijk de zaak liever zelf oplossen, dat is ook aangenamer voor u, anders zit u er dagen aan vast, en ik neem ook graag aan, persoonlijk als het ware, dat u onschuldig bent. Maar wie heeft het dán gedaan? Heeft u enige vermoeden? Schrijven!’

‘Neen,’ zei Lampugnani op harde toon.

‘Kan ze het zelf niet gedaan hebben?’ stelde ik voor, ‘men hoort wel van die dingen...’

‘Bij het scheren toch niet?’ vroeg de rossige, dom uitziende agent, die over verborgen mogelijkheden van humor scheen te beschikken.

‘Mond houden,’ zei de speknek, ‘en jij schrijven... Ik heb er nooit van gehoord, Signore, tenzij u een poging tot zelfmoord bedoelt, maar ik geloof niet, dat dat meisje daar enige reden voor heeft. Maar hoe had u het zich dan gedacht?’

‘O, het kan heel makkelijk,’ zei ik op geruststellende toon, ‘Signorina Ghiringhelli heeft zich per ongeluk - en het hoeft niet

met een scheermes te zijn - een snede in de hals toegebracht. Ze wordt bang, begint te gillen, haar moeder komt toegelopen, en ze wordt bovendien nog eens bang, dat de moeder haar hard zal vallen, omdat ze nu dagenlang niet in de winkel kan staan. Ze moet dus iemand anders de schuld geven. De rest begrijpt u. Ze had ons de toren zien binnengaan...'

'Die veronderstelling gaat niet op, Signore. Die moeder lijkt mij eerder bang voor de dochter, en de wond, hoewel ernstig, is ook niet van die aard, dat ze er niet mee in de winkel zou kunnen staan, met een verbandje erom.'

Op dit ogenblik ontmoetten mijn ogen die van Lampugnani, die veel pret scheen te hebben over mijn reconstructie van het geval. Ik was er zeker van, dat hij aan de zelfverloochening dacht, waarmee wij Blauwbaard III voor de gevangenis trachten te behoeden, en dat hij wist dat ik eraan dacht. Dit kruisen der blikken werd door de speknep opgemerkt. Eerder verontrust dan boos, riep hij:

'U mag elkaar geen tekens geven, Signori! Daar bederft u uw eigen zaak mee...'

'Ik gaf geen teken,' zei Lampugnani, 'tenzij om mijn Hollandse vriend, die vandaag telefonisch nog zijn beklag zal doen bij zijn ambassadeur, op de hoogte te stellen van mijn mening over de methoden van de politie in San Gimignano. Wou u nog meer weten?'

'Ja, als het mag. Ik had het al eerder moeten vragen, maar wat deed u gisteravond in die toren! De torens hier worden toch gewoonlijk overdag bezocht? Daar kunt u me in ieder geval wel antwoord op geven. Het is een gewone vraag, een routinevraag als het ware. Schrijven! Niet luieren!'

Lampugnani begreep, dat hij veilig de waarheid kon vertellen, zonder Blauwbaard III in gevaar te brengen. Sprekend als tegen een kind, legde hij de oudste agent dus uit wat ons in de Duivelstoren had gebracht, waarbij hij niet kon nalaten bedekt de spot te drijven met Wilkie en diens levensbeschouwing. Ten overvloede riskeerde hij verwarring tussen de termen 'spiritismo' en 'spiritoso,' hetgeen voor de agent gelijk moest staan met de bekentenis van een dronken avondje. Maar hij ging er verder niet op in, en dreef zijn welwillendheid zo ver, dat hij ons een snelle afwikkeling van de zaak beloofde, met een Florentijnse politie,

die ons niet een hele week zou laten wachten. Van opsluiting in het politiebureau zag hij na enige aarzeling af. Wij beloofden beschikbaar te zullen blijven.

Reeds wilden de witgejasten afscheid nemen, toen Lampugnani zich in bed oprichtte en op zijn beurt een vraag stelde:

‘U bent hier nu tóch, Signori, en ik zou iets van u willen weten. Ik zoek hier een jongeman, die Roberto van zijn voornaam heet. Hij moet tenminste in San Gimignano wonen; anders kan ik het nog in Siena proberen, of in Poggibonsi. Mijn zegsman was nogal vaag. Ik moet hem een boodschap overbrengen, - meer een aardigheid, geen kwestie van leven of dood gelukkig. Hij heet dus Roberto, is van zijn beroep sjouwerman of iets dergelijks, en is te herkennen aan een grote zwarte baard met een blauwachtige gloed. In andere tijden zou zijn bijnaam Blauwbaard luiden, u weet wel, dat belachelijke sprookje.’

De agenten wisten niets van sprookjes, maar de inlichtingen gewerden ons vlot, en zonder dat hun argwaan gewekt scheen te zijn. Roberto luisterde naar de achternaam Mozzati, woonde ergens in de Via Folgore, dicht bij de oostelijke wallen, en hij stond slecht bekend, al gaf men toe, dat de politie wel eens te nauw keek. Hierop werd hartelijk gelachen, door alle aanwezigen. In het bijzonder met vrouwen en meisjes was Roberto Mozzati niet te vertrouwen, en men beschouwde hem als een niet ongevaarlijke messenheld. De agenten waren nu heel dicht bij de waarheid, zodat ik hen meende te moeten afleiden met een toespeling op het werkwoord ‘mozzare,’ dat onder andere ‘verminken’ betekent. Dit was tóch nog vrij gewaagd, maar gelukkig begrepen zij het grapje niet. Lampugnani liet mij nog sigaren uit zijn koffer halen, en even later hoorden wij de sirene op de Piazza della Cisterna. Enige ogenblikken keken wij elkaar zwijgend aan.

‘Mozzati, niet Cortesi-Salvucci,’ zei Lampugnani eindelijk, ‘maar dit bewijst nog niets over enigerlei onechtheid in zijn tak van de familie. Een Signorina Cortesi-Salvucci trouwt met een Signor Mozzati, wordt samen met hem tot de bedelstaf gebracht, en onze Roberto heeft zijn blauwe baard van zijn grootmoeder of overgrootmoeder geërfd, zonder dat zij zelf gedwongen is geweest een blauwe baard op de kermis te laten zien. Dat kan. Het verheugt mij meer dan ik zeggen kan, dat wij na de historie, de psychologie, de theologie, het spiritisme, de astronomie en het

Sanskrit ook de erfelijkheidsleer in onze beraadslagingen kunnen betrekken. Onze opzet kan niet breed genoeg zijn.’ - Hierop verzonk hij in diep gepeins, nog steeds in bed gezeten, met de vuisten onder de kin.

‘Wat doen we nu?’ vroeg Wilkie schuchter.

‘Allereerst,’ zei Lampugnani, uit zijn gepeins ontwakend, ‘zou ik van de heren willen weten, of wij vast moeten houden aan onze belofte om Blauwbaard III te sparen. Ik voel er het meest voor om open kaart te spelen, wanneer de Florentijnse politie zo gek is om deze zaak van niets hier te komen uitzoeken, - en dat zijn heel andere jongens dan deze schaapskoppen, dat kunt u veilig van mij aannemen. Vindt u dus goed, dat we hem in dat geval aangeven? Hij schijnt een gevaarlijk man te zijn, vooral voor vrouwen, en wij moeten ook aan de gemeenschap denken.’

‘Dat is mijn minste zorg,’ zei ik, ‘maar hij heeft ons aardig voor de gek gehouden, met zijn praatjes, en ik vind niet, dat we aan onze belofte gebonden zijn.’

‘Ik voel mij aan iedere belofte gebonden,’ zei Wilkie, ‘maar ik sluit mij aan bij de meerderheid.’

‘En wat doen we met de politie?’ vroeg ik.

‘Zodra ik uit bed mag, bel ik Florence op, of Professor Cervone al aangekomen is, en wanneer hij zijn lezing houdt. Daar moet ik bij zijn. Dan gaan we met ons drieën naar Florence terug. We kunnen even goed dáar naar de politie gaan als hier op ze wachten. De politie hier kan ik van te voren opbellen. Of ik dan dadelijk Blauwbaard III verraad, weet ik nog niet. Ik kan ook de vragen in Florence afwachten, dan maakt hij nog een klein kansje. Overigens maak ik mij sterk, dat hij nooit door de mand zal vallen.’

‘Waarom?’

‘Omdat ik inmiddels over de gebeurtenissen van gisteravond mijn gedachten heb laten gaan. Blijkbaar houdt die dochter onze blauwe vriend de hand boven het hoofd. Een reconstructie van de gebeurtenissen is niet gemakkelijk, maar ik had aan het volgende gedacht. De dochter heeft zich met Blauwbaard III, die zij zelf heeft binnengelaten, op de derde verdieping afgezonderd. Vandaar zijn woede, als wij hem komen storen. Na ons verjaagd te hebben klimt hij weer naar boven om zijn herdersuur te hervatten. Maar door de doorstane schrik heeft ze nu geen zin meer.

Hij wordt opnieuw kwaad, en bedreigt haar met zijn mes. Ze worstelen, en per ongeluk brengt hij haar die wond toe. Na afloop roept zij de moeder erbij, en omdat zij Blauwbaard III niet in moeilijkheden wil brengen, wijst zij óns als de schuldigen aan. Misschien neemt zij de moeder zelfs in vertrouwen. Of het is op een andere manier gegaan. Aan een poging tot moord, of lustmoord, dat prikkelende motief uit onze gesprekken, geloof ik in elk geval niet.'

'Het geslacht is aardig gedegenereerd,' zei ik, 'niet eens een behoorlijke lustmoord meer, waar moet dat heen? Overigens, dat de dame nog leeft, met alleen maar een onbeduidend schrammetje aan haar hals, vereenvoudigt voor óns de zaak aanmerkelijk.'

'De zaak is een wassen neus. Zelfs die modelspeurders van zo even hebben allang begrepen, dat er geen muziek in zit. Deed mijn ribbenkast niet zo'n pijn, dan ging ik nog eens in de leerwinkel praten. Signora Ghiringhelli heeft recht op een ongemakkelijk kwartiertje.'

Lampugnani's optimisme werd diezelfde middag nog bewaarheid. Op een telefonische oproep begaven Wilkie en ik ons naar het politiebureau, waar wij te woord werden gestaan door de agent met de speknek, die zich uitputte in strijkages en excuses. Hij liet er geen twijfel aan bestaan, dat de Florentijnse politie, inmiddels opgebeld, het niet de moeite waard had gevonden er zich mee te bemoeien. Het huisarrest, waar wij min of meer aan hadden te voldoen, hief hij meteen op. Uit zijn goede wensen voor het congres in Florence maakten wij op, dat onze officiële positie in die stad aan de liberale houding van de politie aldaar niet vreemd was geweest.

XIII Het document wordt niet verstuurd

Wij hadden nu inderdaad naar Florence terug kunnen gaan, maar Lampugnani's pijn, zoals dat bij ribkneuzingen meer gaat, was dermate verergerd, dat de dokter voor de eerste dagen ieder vervoer verbood, hetgeen de lijder een aanval van razernij bezorgde, omdat hij nu hoogst waarschijnlijk de lezing van de Milanese hoogleraar niet zou kunnen bijwonen. Dat professoraat kon hij wel op zijn buik schrijven! Hij werd ook altijd tegengewerkt, hij zou nog tegengewerkt worden, wanneer hij de echte Blauwbaard aan de faculteit kon laten zien op sterk water! Tegen ons, die eraan hadden medegewerkt zijn leven te verknoeien, werd hij zo onaangenaam, dat wij besloten een wandelingetje te gaan maken in het door zon overgoten San Gimignano. Dat bleek veel voeten in de aard te hebben. Vóór wij erin geslaagd waren de Piazza della Cisterna te bereiken, kregen wij eerst een aanval te doorstaan van de magere barman, die bij het voorlezen van het document aanwezig was geweest. Bescheiden genoeg, maar met de vasthoudendheid van het onbegrip, wilde hij van ons weten, of het bezoek van de politie iets te maken had met de moord op die Signora waarover was voorgelezen. Terwijl wij bezig waren zijn historisch inzicht te corrigeren, kwam de 'presidente' erbij staan om te informeren naar de toestand van Lampugnani. Het verbaasde mij niet, dat zij op de patiënt nogal gebeten bleek te zijn, en de gebroken ribben als een welverdiende straf beschouwde voor onhoffelijkheid tegenover dames. Zij kende een geval van een onbeleefde heer, een Fransman met zó'n baard, een echte Landru om te zien, die op de plaats zelf doodgebleven was, in Rome was dat geweest, op de marmeren trap van een hotel, waar de oude pausen wel logeerden en waar de bul ter bestrijding van

de prostitutie was uitgevaardigd in welk jaar wist zij niet meer, en waar zij... Nadat wij haar hadden afgeschud, kwam de sloverige juffrouw nog eens naar de knijpkat vragen. Ik verwees haar naar het politiebureau.

Op straat, beiden wat licht in het hoofd, hadden Wilkie en ik weinig anders te doen dan langs torens te lopen en in winkels te neuzen, al stelde Wilkie een bezoek voor aan de bibliotheek, ter aanvullende informatie, om Lampugnani een genoegen te doen. Lampugnani was het ook, die onze gedachten vervulde in het boekwinkeltje, dat wij binnen waren gestapt, begerig naar lectuur. Ik kocht een Italiaanse vertaling van Poe, waaruit wij hem het beroemde detectiveverhaal 'De Moord in de Rue Morgue' zouden kunnen voorlezen, wanneer hij zich verveelde. Wij vonden San Gimignano opgewekt en schilderachtig, met al die zon, en breidden onze wandeling uit tot de Porta San Matteo, met een prachtig uitzicht op de golvende olijfgaarden, waarachter enkele dorpen. Zouden wij niet tot Cellole kunnen gaan, waar de Etruskische graven lokten? Het bordje wees 3,5 km. Wilkie zei, dat hij honger had, en wij gingen naar het hotel terug. Wij waren twee uur weggeweest.

Op de Piazza della Cisterna was het eerste dat onze aandacht trok de blauwe politieauto, voor de ingang van het hotel. Wéer een verhoor? In het hotel kon men ons niet inlichten, en ons begrip voor de nieuwe situatie werd niet bevorderd door de aanblik van de agent met de speknek, die door de deurkier van Lampugnani's kamer het woord richtte tot Lampugnani zelf, die met zwakke stem antwoordde. De agent zei: 'Nu wordt hij voor langere tijd opgeborgen, Signore, weest u maar niet bang meer,' en Lampugnani antwoordde: 'U had hem niet moeten laten lopen, Signore, hij is een publiek gevaar,' en toen schoot zijn stem uit, ten zeerste geïrriteerd, en toen hoorde ik een andere stem uit de slaapkamer: 'Even nog, Signore, even nog op de tanden bijten, stil maar, st st,' - waarna de agent voorzichtig de deur sloot, en zonder enige notitie van ons te nemen naar beneden ging. Na enig stilzwijgend overleg klopten wij zachtjes op de deur, en traden binnen zonder op antwoord te hebben gewacht. Een boos ogenpaar bestrafte ons. Dat was niet Lampugnani, maar de jonge dokter, die wij reeds kenden, en die Lampugnani's gestalte half voor onze ogen verborg. Zoveel was ervan te zien, dat hij bezig

bleek te zijn een verband aan te leggen. Lampugnani lag grotendeels ontkleed op de dekens, en het verbandlinnen was met bloed bevestigd. Hij hield de ogen gesloten, en klemde zichtbaar de tanden op elkaar. De dokter gaf geen antwoord, toen ik vroeg wat er gebeurd was. Hij deed weer 'st st,' en trok een boos gezicht tegen Lampugnani.

'Wanneer hij niet spreken mag, dokter,' zei ik, 'komen we later wel terug.'

'Neen neen,' zei Lampugnani, de ogen openend en met afschuw zijn verbonden rechterzij in ogenschouw nemend, 'ik mag spreken, de dokter heeft zelf gezegd, dat het niet ernstig is.'

De kamer stonk naar ether. Door de deur, die open was blijven staan, zag ik een kamermeisje voorbijlopen. Het hotel wist blijkbaar nog van niets, want zij keek niet naar binnen. Toen de dokter het verband had voltooid, en Lampugnani bemoedigend op de schouder geklopt, zei ik:

'Bij die gekneusde ribben is blijkbaar een complicatie gekomen. Kunt u ons niet even inlichten?'

De dokter ging zijn handen wassen, en antwoordde over zijn schouder. - 'Ik weet geen bijzonderheden, Signore. Hij moet niet te veel spreken, liefst helemaal niet. Naar wat ik ervan begrepen heb, is hier een man met een baard binnengedrongen, en heeft hem in zijn rechterzij gestoken. Een blauwe baard, zei hij, maar dat zal nu wel niet. Gelukkig niet met grote kracht, het is tenminste niet diep. Ik schat het op een weekje. Voordat ik kwam, was de aanvaller al door de politie ingerekend, die dikke agent is later teruggekomen om naar bijzonderheden te vragen. Ik heb hem zo gauw mogelijk weggestuurd. Toen kwam u. Hij kan beter alleen blijven liggen; wanneer u details wilt weten, kunt u het best bij de politie informeren.'

'Blauwbaard III,' zei Lampugnani zachtjes, de ogen met een zucht sluitend, 'hij overviel mij, de rakker...'

'St st,' zei de dokter.

'Eerst kwam dat vrouwmens... die wist er ook al van... ze zei, dat hij het niet gedaan had... toch heeft ze mij het leven...'

'Maar wij hadden toch niets gezegd?' zo gaf ik van mijn verbazing blijk.

'De politie is ook wel eens slim... Oók aartsdom natuurlijk, want ze rekenden hem niet eens dadelijk in...'

‘Wanneer dit prettige onderhoud niet dadelijk gestaakt wordt,’ zei de dokter nijdig, ‘dan sta ik voor de gevolgen niet in. U kunt beter weggaan, Signori, en nu dadelijk. Een wond is een wond. Vóór de avond kom ik terug, en dan kunnen we verder zien. Ik reken op uw medewerking. Het liefst zou ik hem laten opnemen, maar dat wil hij niet. Gevaar voor infectie is er niet meer bij, daar heb *ik* voor gezorgd.’

Ik nam aan, dat hij eerder een ijdelruit was dan een grootspreker, en na Lampugnani te hebben toegeknipt verlieten wij de ziekenkamer. Het hotel negeerde ons. De gekneusde ribben hadden het algemene mededogen opgewekt, een messteek was een ander geval. Of men wilde ons de knijpkat inpeperen. Wilkie en ik gingen in de salon zitten roken, en later maakten wij nog een wandeling door het stadje. Zouden we op het politiebureau ons licht gaan opsteken? Maar Lampugnani had natuurlijk zelf de beste informatie, en hij zou het ons kwalijk kunnen nemen, wanneer we daar geen gebruik van maakten. Toch moest er nog veel zijn wat hij niet wist. Maar dat bleek erg mee te vallen, toen wij na zevenen, na het bezoek van de dokter, eindelijk bij hem werden toegelaten. Hij mocht praten, met mate, mits wij bij de geringste tekenen van opwinding het veld zouden ruimen. Toen wij op onze tenen binnenkwamen, lag hij op zijn rug, en begroette ons met de mededeling, dat hij geen koorts had. Wel veel pijn, al had hij opgemerkt, dat de ene pijn, rechts, de andere pijn, links, gunstig scheen te beïnvloeden. Volgens de dokter was dit onmogelijk, maar die wist er niets van. En dan, het had veel erger kunnen zijn; Blauwbaard III scheen een virtuoos te zijn in het toebrengen van meswonden in de vorm van oppervlakkige schrammen, - bewonderenswaardig. Toen betrok zijn gezicht, wat ik daaraan toeschreef, dat hij tegen de vermoedenissen opzag van een volledig verslag. Maar dit was het toch niet.

‘Het hindert mij,’ zei hij, ‘dat Blauwbaard III, in zekere zin onze protégé, er ons nu van verdenkt, dat wij hem verraden hebben. Zo dit al het geval is, dan was het toch geheel onopzettelijk. Op het spoor van de ware toedracht - wellicht na een wenk van die mensen in Florence - is de politie gekomen, omdat ik na het verhoor naar Signor Roberto had geïnformeerd, die Mozzati bleek te heten. Even later wisten ze het toen opeens heel zeker, en zij ontboden hem op het politiebureau. Hij ontkende; hij wist,

dat de Ghiringhelli's ons de schuld hadden gegeven, en daar hield hij zich aan. De agenten waren zo dom hem te vertellen, dat wij belastende verklaringen hadden afgelegd, wat dus letterlijk genomen niet juist was. Waarom ze hem voorlopig nog in vrijheid lieten weet ik niet; misschien wilden ze eerst nog meer zekerheid hebben; in elk geval zijn ze dadelijk naar Signora Ghiringhelli toegegaan; dat weet ik, omdat Signora Ghiringhelli een kwartier later aan mijn ziekbed stond om een goed woordje voor hem te doen. Een heel kabaal hier in de kamer, een knieval, en een beroep op mijn mededogen. Vergeving vragen, - de Heilige Maagd, - groot theater. Mededogen, wel te verstaan, met Blauwbaard III, die niet alleen met haar dochter verloofd was, maar haar ook met een vrachtje had opgeknapt.'

'Al weer een voorbeeld van erfelijkheid,' zo onderbrak ik hem, 'al is het waar, dat Blauwbaard II achter het net viste.'

'Ik kreeg alleen nog de kans,' vervolgde Lampugnani, 'haar mijn geringe ingenomenheid met deze verbintenis te betuigen, minder op historische dan wel op actuele gronden. Maar zij sprak erg veel goeds van hem, en dat heeft toch wel even indruk op mij gemaakt. Het was een arme jongen, zei zij, altijd moeilijkheden met zijn ouders gehad, en uitgescholden om die rare kleur van zijn baard, en wat men vertelde over zijn wreedheid tegenover vrouwen, dat was lelijke laster. Hij was goed voor kinderen, en zijn godsdienstplichten... Nu, ook dat was weer een kwestie van diezelfde erfelijkheid. En in de gevangenis zou hij wegwijnen. En dat schrammetje van haar dochter, dat was niets, dat was een bewijsje, meer niet, een grapje. Toen ik zei, dat het minder grappig was óns voor het bewijsje te hebben willen laten opdraaien, zei zij, dat dat de schuld van haar dochter was, niet de zijne. Dat was natuurlijk waar; of misschien was het ook niet helemaal waar, maar daar kon ik mij verder niet in verdiepen.'

'Het vermoeit u toch niet te veel?'

'Absoluut niet. Ik heb mij nog nooit zo goed gevoeld, Signor Bohlen. Pijn, ja, - maar pijn is niet altijd onaangenaam. Pijn voor een goed doel. Gevaar, dat met goed gevolg doorstaan is. Stalend. Die onwetende dokter begrijpt niet, dat het voor een patiënt slecht kan zijn om alles in zich op te sluiten. Ik heb behoefte aan menselijk contact. Morgen ga ik naar Florence.'

'Pijn ter wille van graaf Giorgio,' zei ik, 'dat doet mij eraan

denken, dat het document nog altijd weg moet. Zullen wij het morgenochtend voor u versturen?’

‘Het document wórdt niet verstuurd,’ zei hij stuurs, ‘daar zullen we het nog over hebben. - Nu, om het even wat er verder met die berouwvolle moeder verhandeld is, op een gegeven ogenblik hoor ik een ons niet geheel onbekend rumoer op de gang, zware voetstappen, de basstem, en Blauwbaard III barst de kamer binnen met een mes in zijn hand. Signora Ghiringhelli gilte “*Roberto!*” - ik hoor het nóg, - zij dekte mij met haar lichaam, - maar nu moet ik eerst nog vertellen, dat de politie hem toen al, of toen wéer, op de hielen zat; ze hebben mij daar geen uitleg van gegeven, maar ik vermoed, dat ze het voor zichzelf niet konden verantwoorden hem vrij te laten rondlopen, en misschien hadden ze begrepen, dat hij wel eens wraak zou kunnen gaan nemen. Inderdaad was Roberto Mozzati niets anders van plan. Hij gromde iets van “stinkende verrader,” en wanneer zijn aanstaande schoonmoeder - zullen wij hopen - niet haar armen om zijn middel had geslagen, zou hij mij zeker met messteken hebben afgemaakt. Ik was blij, toen die agent met die puisten in zijn nek de kamer binnendonderde om hem te overmeesteren. Toen had hij niets meer te vertellen, en Signora Ghiringhelli lag weer op haar knieën en riep de Maagd en alle Heiligen en politieagenten aan, aandoenlijk om aan te horen. Hij krijgt zeker twee jaar, dat hebben ze me nog verteld. De dokter was er dadelijk, en ik geloof, dat hij enig vertrouwen stelde in de kiemvrije toestand, van het mes. Dit laatste is tenminste iets, dat bij zijn voorouders nooit een punt van overweging heeft uitgemaakt, zodat de onveranderlijkheid der historie, waar ik al eerder over sprak, haar grenzen blijkt te hebben. Hoe dit zij, Blauwbaard III werd gearresteerd. Exit. Maar vreemd, en ik weet niet of het ook u zo vergaat, er is in mij geen spoor van haat jegens de aanvaller. Ik heb medelijden het hem. Hij is het slachtoffer van zijn bloed, van zijn baard, en van de zeden en gebruiken onder het Italiaanse volk. Vendetta! In zijn ogen had ik hem verraden, ondanks onze belofte, en het mes, waarmee hij Signorina Ghiringhelli in de hals gekieteld had, vond een waardiger emplooi. Of zie ik dat verkeerd? Bent u van mening, dat ik mij te veel door mijn gemoedstoestand van aan de dood ontsnapte laat meeslepen?’ - Trouwhartig, met bevende lippen, alsof van ons antwoord veel afhing, staarde hij ons aan.

‘Ik geloof het niet, Signor Lampugnani,’ zei ik, terwijl Wilkie een sympathiserend gebrom liet horen, ‘zelf heb ik al eerder medelijden met Blauwbaard gehad, in een droom, die verder niet ter zake doet. Van het sprookje hebben de Blauwbaarden I, II en III, nooit iets afgeweten, maar onder de last van het sprookje hebben ze alle drie geleden. En waar lijden is mag ook medelijden zijn, niet waar? Niet voor niets schreef de Franciscaan: bidt voor hem. Onder bepaalde voorwaarden, geringe volkenkundige wijzigingen, - op gevaar af, dat u de volkenkunde er ook nog bijhaalt, - wil ik graag bidden voor het zieleheil van Blauwbaard III.’

‘Amen,’ zei Lampugnani, ‘al is die Franciscaan natuurlijk een schelm.’

‘Maar,’ zei ik, ‘nu moet u ons nog vertellen waarom u het document niet naar graaf Giorgio wil sturen. Wij doen het graag voor u. Het hoeft u niet de minste moeite te kosten, geen toelichting, niets.’

‘Omdat ik de geïllustreerde weekbladen niet vertrouw,’ zei Lampugnani ernstig, maar mij ontging niet de onderdrukte irritatie in zijn stem, ‘kijk eens, wanneer u denkt, dat dit zaakje in San Gimignano met een sissier afloopt, dan kent u de toestanden hier in Italië niet. De moordaanslag op mij - niet meer en niet minder - wordt bekend. Morgen zijn hier journalisten om mij uit te horen, - dat is niet erg, ik sta mijn man, - maar mét mij de politie, en zo mogelijk Blauwbaard III. Daarmee niet genoeg: genoemde journalisten, onkiese Satanskinderen gelijk bekend, zullen niet aarzelen zich bij graaf Giorgio te vervoegen, om hem te interviewen over het document, dat ik hem zojuist heb doen toekomen, want op het postkantoor zijn ze ook al geweest. Tegenover de politie heb ik over Blauwbaard gesproken, misschien tegenover anderen. Dit wordt bekend, en de afschuwelijke journalisten horen de graaf uit. En de graaf, al haat hij ze nóg zo, is weerloos tegenover journalisten. Men combineert, - men intrigeert, - men schrijft. In dat weekblad; en de kranten brengen een verminkt verslag, zoals alleen Italiaanse kranten dat kunnen. Wat doet Lampugnani, die professorabele man? Hij schrijft het professoraat ten tweede male op zijn buik. Een professoraat in Milaan, een derderangs universiteit, - maar hij schrijft het tóch op zijn buik, hij laat zich daar niet van afbrengen, mijne heren! Gewoon op zijn buik. Het professoraat komt vlak onder het litte-

ken te staan van Blauwbaard III. Laat men hem even zijn gang gaan, dan schrijft hij het professoraat ook op zijn gat, in spiegelschrift, vanwege het spiegeltje dat hij voor zijn gat houdt. In de ogen des volks wordt hij de Blauwbaardgek. Hoort u het volk al morren en zingzangen: Blauwbaard, ha ha ha, Blauwbaard hè hè?! Het is ook niet gering, mijne heren, wat er in dat weekblad te lezen zal staan. Ik citeer: ‘Afgaand op de duistere overlevering van een beruchte sprookjesfiguur, heeft een lector in de geschiedenis in Milaan zich verstout tot het ensceneren van een schandaal, dat de moord op Wilma Montesi, de zwarte zwaan, of hoe de sloerie genoemd werd, naar de kroon steekt. Hoe lang nog? Quousque tandem abutere Catilina patientia nostra? Hoe lang nog zal men de goedbetaalde - goedbetaalde, ha ha ha! - geschiedenislectoren toestaan het Italiaanse volk te vergiften met *sprookjes*?!. En dan maar professor worden, ha ha ha! U kunt ervan op aan, dat ik dat professoraat op mijn buik schrijf, de geduldige buik van dr. Giovanni Lampugnani uit Milaan! Ik schrijf het professoraat op mijn buik, en knap wie het eraf krijgt!’

Zijn toorn was verschrikkelijk om aan te zien, en Wilkie en ik spanden ons tevergeefs in om hem tot andere gedachten te brengen. Zelfs dreigden wij, wanneer hij zich niet matigen wilde, onmiddellijk de kamer te zullen verlaten. Ieder ogenblik verwachtte ik het verontruste hotel op de deur te horen kloppen. Het enige, dat mij vooreerst van actie weerhield, was het besef, dat hij gelijk had gehad met zijn veroordeling van het geforceerd laten zwijgen van patiënten. Hoe minder hij opkropte, hoe beter voor zijn toestand.

‘Graaf Giorgio zal mij verraden en verkopen,’ schreeuwde hij, de vuist ballend, ‘hij zal een jaar leven, de kerkrat, de weerzinwekkende pilaarbijter, van het honorarium van dat weekblad! Bovendien zal hij het weekblad *lezen*, en al die kranten! Welke verwachtingen koestert u dan nog van de apologetische effecten van het document? Of Blauwbaard I, II of III voor het oog van mensheid en historie verontschuldigd kunnen worden zal in zijn ogen in het niet verzinken naast het Schandaal der Blauwbaarden, dat ik op mijn geweten heb! Al mijn werk voor niets! Graaf Giorgio wil mij voortaan niet meer kennen. Bel ik bij zijn klein, bouwvallig Palazzo aan, dan geeft hij niet thuis. Dan stuurt hij de hoogbejaarde en onwelriekende Renata, die hem iedere avond

met de mattenklopper op zijn gat geeft, naar de voordeur: niet thuis. De graaf is niet thuis. De graaf is te mensenschuw om op straat te komen, maar vandaag is hij niet thuis. Alles is mislukt. Mijn professoraat kan ik op mijn buik schrijven! Graaf Giorgio zal zich tweemaal bedenken voor hij mij voordraagt. Er zijn grenzen aan de lankmoedigheid van de Cortesi-Salvucci's. Mijn vrouw, tuk op professoraten en blauwe oorbellen en kostbare cameeën, zal mij verachten, en ik zal *jaloers* zijn op de schoeljes, die haar blauwe oorbellen en kostbare cameeën verschaffen, al die studenten, die voor en na college met haar in bed liggen, de *cattiva*, want ook dat moet u weten, mijne heren, wij moeten alles van elkaar weten, mijn vrouw is een *slet*, mijne heren, een verfoeilijk en onwetend vrouwmens van lage komaf, dat mijn leven, het leven van een Lampugnani uit de geschiedenis, en in de geschiedenis, *verknoeid* heeft, een intrigante, erotomaan, onzindelijk en babbelziek. Een zeer gelukkig huwelijk, mijne heren, zéer gelukkig. Als ik mijn trouwring afdoe voor de dieven, zeg ik altijd: je mag de goudpest krijgen. Op een goede dag vermoord ik haar, - ik weet nu hoe het moet! Mijn twee zonen zullen mij mijn gedrag nahouden en inpeperen. Terecht, terecht! Ik ben een mislukkeling. Iedereen wordt professor, alleen ik niet, want ik heb het professoraat op mijn buik geschreven, en daar hóort een professoraat ook, het is nietswaardig, een professoraat, het is een nietswaardig iets, - of een waardig niets...? - En hij sloeg de handen voor het gezicht, en ik verwachtte hem in tranen te zien uitbarsten. Om hem te kalmeren waagde ik de opmerking:

‘Onder die omstandigheden is het misschien inderdaad beter het document niet te versturen.’

Eén hand nam hij weg, en één uitermate kwaadaardig oog begluurde mij. - ‘Zou u denken, Signore? Hoe scherpzinnig. En wat willen de heren nu nog weten? Soms of graaf Giorgio Cortesi-Salvucci een blauwe baard heeft? Dat zou kunnen, niet waar, volgens de erfelijkheid en de theologie en de astronomie en het spiritisme. Blauwbaard IV, we gaan gewoon door, mijne heren, gewoon Blauwbaard IV...IV...IV!!!’ - Hij gilte, alsof hij gekeeld werd.

Op een teken van mij verlieten Wilkie en ik zonder een woord de ziekenkamer. Ongetwijfeld heeft hij nog een tijdlang liggen tie-

ren, maar klaarblijkelijk was hij zo verstandig een slok van de kalmerende drank te nemen, die de dokter 's middags had laten bezorgen, want toen we na een kwartier aan de deur kwamen luisteren, was hij stil. Het werd nu erg vervelend in de salon, waar alleen de 'presidente' kwam kijken, of ze haar overwinning op Lampugnani nog meer kracht bij kon zetten. Om opmerkingen van de barman te vermijden lieten wij onze borrels boven komen. Toen wij op de goede afloop hadden geklonken, zei Wilkie:

'Ik vind Mr. Lampugnani erg inconsequent. Hij spreekt zichzelf voortdurend tegen. En die walgelijke praatjes over zijn vrouw... Of zou hij tóch koorts hebben?'

'Alles is mogelijk bij de Italiaanse lectoren,' zei ik, 'overigens ben ik minder onder de indruk van zijn inconsequentie dan van zijn temperament. Maar laten we wel wezen: die graaf Giorgio is misschien de deken van de faculteit daar in Milaan, of nóg hoger. Toch zie ik onze vriend nog wel eens hoogleraar worden.'

'De hemel beware dan zijn studenten,' zei Wilkie.

Aan Lampugnani zou het niet liggen. Toen hij een week later naar Florence terug mocht, in zijn eigen auto, met ons als passagiers, had op het historisch congres Professor Cervone allang zijn lezing gehouden over de Milanese Visconti's of de wandaden der Sforza's. Hij had een brief ontvangen, die mij gedictieerd was, en waarin Lampugnani zich in de meest nederige bewoordingen verontschuldigde voor zijn afwezigheid. Hij lag in San Gimignano, schreef hij, als slachtoffer van een verkeersongeval. Op zijn ziekbed - ook dit kreeg Professor Cervone te lezen - las hij veel over San Gimignano, met een stijgende bewondering voor het stoere ras der vaders, die de beroemde torenstad groot hadden gemaakt.

Doorn, december 1967

S. Vestdijk Verzamelde romans

De uitgave van S. Vestdijk Verzamelde Romans is een gezamenlijk initiatief van de uitgeverijen De Bezige Bij, Amsterdam en Nijgh & Van Ditmar, 's Gravenhage. Alle delen worden opnieuw gezet naar de eerste druk, en gecorrigeerd volgens de voorkeurspelling. De grafische vormgeving is van Karel Beunis.

De nummering van de delen is gebaseerd op de volgorde waarin de romans zijn geschreven. Deze chronologie werd vastgesteld door A.C.M. Vestdijk-van der Hoeven en het Nederlands Letterkundig Museum. Niet opgenomen in deze nummering werden de romans die S. Vestdijk schreef in samenwerking met anderen.

De drukgeschiedenis van elk deel is ontleend aan de Documentatiedienst van het Nederlands Letterkundig Museum.

Het schandaal der Blauwbaarden

Geschreven december 1967

Eerste druk, 1968, N.V. Uitgeverij Nijgh & van Ditmar, 's Gravenhage-Rotterdam, Nijgh & van Ditmar's paperbacks 66, 158 pp., 13.5 × 20 cm. Omslagontwerp Niek Wensing.

Tweede druk, 1969, N.V. Uitgeverij Nijgh & van Ditmar, 's Gravenhage-Rotterdam, 158 pp., 12.5 × 20 cm. Stofomslag Niek Wensing.

Derde druk, 1969, N.V. Uitgeverij Nijgh & van Ditmar, 's Gravenhage-Rotterdam, Nijgh & van Ditmar's paperbacks 66, 158 pp., 13.5 × 20 cm. Omslagontwerp Niek Wensing.